VILFREDO PARETO

Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü

Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması

Çeviren: Merve Zeynep Doğan

DOĞUBATI

VILFREDO PARETO
SEÇKİNLERİN YÜKSELİŞİ VE DÜŞÜŞÜ
DOĞUBATI

Vilfredo Pareto

Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü

Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması

Vilfredo Pareto

Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü

Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması

Çeviren: Merve Zeynep Doğan

DOĞUBATI

Vilfredo Pareto (1848-1923)

İtalyan iktisatçı ve sosyolog. Torino Üniversitesi'nde matematik ve fizik eğitimi aldı. 1877'den itibaren ekonomik kuramlarla ilgili yapıtlarını yayımlamaya başladı. 1893'te Lozan Üniversitesi'nde siyasal iktisat kürsüsüne atandı. Matematiği iktisadi çözümlemelere uygulamasının yanısıra kitleler ve seçkinler arası etkileşim konusundaki kuramıyla da tanınır. Yapıtları *Cours d'Économie Politique* 1896-97 (Siyasal İktisat Dersleri), *Manuale d'economia politica 1906, Trattato di sociologia generale 1916* (Genel Sosyolojinin Temelleri). Pareto'nun seçkinlerin dolaşımı kuramına göre, idealist hedefleri olan bir grup (aslanlar) iktidarı ele alır ama bu grup iktidarı sürekli olarak elinde tutabilmek için muhalefete (tilkilere) esas idealleriyle bağdaştırılamayacak ödünler vermek zorundadır. Bu sefer esnek tilkiler etkilerini artırmaya başlarlar ve sonunda iktidarı ele geçirirler.

The Rise and Fall of Elites:
An application of theoretical sociology, 1901.

© Türkçe çevirinin tüm yayın hakları *Doğu Batı* yayınlarına aittir.

Yayına Hazırlayan
Neval Karanfil

İngilizce'den Çeviren
Merve Zeynep Doğan

Kapak Tasarımı
3tasarım

Baskı
Tarcan Matbaacılık
1. Baskı: Aralık 2005
2. Baskı: Ağustos 2010
3. Baskı: Ocak 2013

Doğu Batı Yayınları
Ankara Merkez:
Yüksel Cad. 36/4 Kızılay-Ankara
Tel: 0 312 425 68 64-425 68 65

İstanbul Dağıtım:
Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No:6
Cağaloğlu/İstanbul

e-mail: dogubati@dogubati.com
www.dogubati.com

Sertifika No: 15036

ISBN 9758717-14-6

Doğu Batı Yayınları - 14 Sosyoloji - 7

İçindekiler

Önsöz *7*

Bazı Sosyolojik Kurallar *25*

Dinî Krizlerin Yükselme Dönemi *40*

Eski Seçkinin Düşüşü *60*

Yeni Seçkinin Yükselişi *76*

Öznel Fenomen *91*

Dizin *100*

Önsöz

PARETO'NUN SEÇKİNLER TEORİSİ

> *Sokrates*: Ve demokrasi, inanıyorum ki, zafer kazanan ezilmişler diğer gruptan bazılarını yok ettiğinde ve kalanlarını püskürttüğünde, geri kalan vatandaşlara eşit derecede hizmet verdiğinde gerçekleşecektir.
>
> Platon, *Devlet 7. Kitap.*

I

Vilfredo Pareto (1848-1923)'nun bilim tarihindeki yeri ekonomi bilimine katkılarıyla sağlamlaşmıştır. Pareto, ekonometrinin öncülerindendir. Ekonometri de sosyal bilimlerde az rastlanan bir alan olduğundan bir kişinin katkısı tam olarak saptanabilir. Pareto'nun katkıda bulunduğu teorileri yok saymak önemli bir kayıptır.

Pareto'nun sosyolojiye ve gelişmiş bazı politik bilimlere yaptığı katkılar onun daha geniş çevrelerde tanınmasını sağlamıştır ve Pareto ününü büyük oranda ölümünden sonra elde etmiştir. İtalya'da, Pareto'nun öldüğü 1923 yılında, kuruculuğunu Mussolini'nin yaptığı bir gazete Pareto'nun "maalesef" faşist olmadığını ama faşist düşünceye katkıda bulunduğunu işaret etmekteydi.

1936 yılında ABD'de sosyolojik çalışmaları çevrildiğinde Pareto büyük bir şöhrete kavuştu. Sözgelimi, *Saturday Review* onu kapak yapmış ve neredeyse bütün bir sayıyı onun çalışmalarına ayırmıştı. Fakat bu itibar yerini çok geçmeden öfkeye terk etmiş ve Pareto bu gazabın kurbanı olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında düşmanı destekleyen bir ideolog olarak anılmaya başlamıştır.

Aktif sağcı gruplar Pareto'nun kendilerinden biri olduğunu iddia etseler de, Pareto diğerlerinden farklı, mağrur ve ironik bir adamdı. Kendisini herhangi bir politik hareketle aynı safa koyma konusunda büyük bir arzusu yoktu. Onun açık ve net bir şekilde savunduğu şey, sosyal değişim yerine sosyal tabakalaşmayı, kişinin kendi başarısı yerine başkalarının yaptıklarına atıfta bulunmayı, sertlik yerine yumuşaklığı hoş gören politik inanışların yanında yer alan insanlara karşı durmaktı. Pareto'nun düşüncesine göre hâkim bir grup, ancak diğer kuşaklara mensup en iyi bireylerin grubun ayrıcalıkları ve kazanımlarına katılması için fırsatlar sunar, bu ayrıcalık ve kazanımları korumak için güç kullanmaktan çekinmezse ayakta kalabilirdi. Pareto'nun ironik bir şekilde karşı çıktığı, katı düşünceliden çok hümanist ve yumuşak huylu olan seçkinlerdi. Pareto toplumun bütün yetenekli üyelerinin seçkin sınıfa yükselmeleri fırsatını savunur fakat ayrıcalıklardan mahrum olanlar için merhamet hisleriyle hareket etmezdi. Böyle insanî duyguların ifade edilmesi ve yayılması; sadece seçkin kesimin ayrıcalıklarını koruması bakımından zayıf düşmesine yol açardı. Üstelik böyle insanî duygular kolaylıkla seçkin sınıf karşıtlarının toplanacağı bir platform oluşturabilir. Pareto'nun savunduğu şey şudur: Muhalifler zafer kazandıklarında, kendi insancıl platformlarını gerçek anlamda hiçbir zaman temsil edemeyecekleri için ahlâkî değerlerin hiçbiri hümanist argümanları kabul etme yoluyla elde edilemeyecektir.

Pareto kendini, tarihî bir tiyatro oyununda diğer seyirciler bazı dramatik jestlerle, ahlâkî konuşmalarla ve oyuncuların ge-

liş gidişleriyle hâlâ yanlış yönlendirilirken, hikâyenin ana konusunu önceden keşfetmiş, derin bilgiye sahip bir seyirci olarak düşünür. O bilgisinin derinliğiyle övünürken bunu saklamak için bir neden de bulamaz. Birçok okuyucu onun kendini beğenmişlik derecesinde kendinden bu kadar emin olmasından rahatsızlık duymaktadır.

Pareto dikkatini mevcut olan potansiyel seçkinlere yöneltmekte, toplumun diğer kesimleri hakkında ise çok az şey söylemektedir. Bu konuyu tercih etmesinde kendi seçkinci hislerinin rolü olabileceği gibi, onun, toplumun bu en yüksek kesimine olan merakının aynı zamanda başka gerekçeleri de bulunmaktadır. Pareto insanların birbirlerinin yerine geçmeleri ve toplumsal konumlarının yeniden organize edilmesi anlamındaki sosyal değişimin –gezgin işçiler hariç– yüksek sınıflara, düşük sınıflara oranla daha hızlı olduğunu vurgular. Aynı zamanda Pareto'ya göre seçkinler arasında yaşanan olaylar ve alınan kararlar, toplumun tarihi bakımından, büyük halk kitlelerinde alınan kararlara ve yaşanan olaylara nazaran, daha fazla öneme sahiptir. Gerçek şudur: Onun bakış açısını eleştirenler halk kitlesine iki açıdan yaklaşmaktadırlar: Halk kitlelerini, ya yeni seçkinlere yarayacak devrimlerin hazırlandığı sınıflar ya da topluma atalet veya sabitlik veren etmenler olarak ele almışlardır.

Bu da Pareto'ya tarihî değişim araştırmalarının büyük ölçüde seçkinlerin faaliyetleri etrafında döndüğünü göstermektedir.

Pareto'nun, seçkinlerin dolaşımı konulu teorisini oluşturan önermeler, elli yaşından sonra yazmış olduğu, dört ana kaynakta bulunmaktadır:

1. "Teorik Sosyoloji Uygulaması" (*Rivista Italiana di Sociologia*, 1901, ss. 402-456) başlıklı, içinde seçkinlerin dolaşımı ile ilgili en kısa ve en kolay okunabilir önsözünü içeren monografisi. Şu anda İngilizce *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü: Kuramsal Bir Sosyoloji Uygulaması* başlığı altında baskıya yetişmektedir.

2. İki ciltlik çalışması *Sosyalist Sistemler* (Giard, Paris, 1902-03) (Pareto, İtalyanca ve Fransızca dillerinde aynı rahatlıkta yazabiliyordu). Teorik önsöz üstteki monografiden daha önce yazılmıştır. Bu çalışmanın önemi, temelde seküler bir din olarak Marksizmin analizinde ve Pareto'nun insan faaliyetlerini etkileyen irrasyonel faktörlerin önemiyle ilgili tezinin belgelenmesinde yatar.

3. *Ekonomi Politik Elkitabı* 1906'da İtalyanca'sı; 1909'da da biraz düzeltilerek Fransızca'sı yayımlandı. Sosyolojik metodolojiye dair giriş bölümü de 1901 yılında kaleme alınan monografiden önce yazılmıştı.

4. 3000 sayfalık eseri, *Genel Sosyoloji Dersleri* (üç ciltlik. Barbera, Florence, 1916), Pareto'nun detaylandırılmış seçkinler kuramına ek olarak sosyolojik teorisinin başka bölümlerini de içeren başlıca çalışmalarından birisi olarak kabul edilmektedir. Karmaşık, sistemi kötü, fazla sınıflandırılmış, okuyucuyu zorlayan fakat sonunda gösterilen çabaya değen bir çalışmadır. Fransızca, İngilizce ve Almanca'ya çevrilmiştir. İngilizce'ye ilk olarak *Mind and Society/Akıl ve Toplum* adıyla çevrilmiştir (Harcourt-Brace, New York, 1936). Yakın zamanda yapılan son baskısında Pareto Fonu tarafından adı *Genel Sosyoloji Dersleri* (Dover, New York, 1963) olarak doğru şekilde değiştirilmiştir.

Seçkinlerin Yükseliş ve Düşüşü'nü aşağıdaki incelememe esas kaynak olarak kullanacağım. Diğer kaynakları kullandığım taktirde, onları dipnotlarda göstereceğim. S. E. Finer'ın *Pareto' nun Sosyolojik Yazıları* adlı muhteşem antolojisinde işaret ettiği gibi, "Bu... uzun makale dikkate değer bir çalışmadır: Pareto' nun ileride ortaya koyacağı bütün pozisyonları önceden işaret etmektedir" (s. 20).

II

Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü'nün giriş bölümünde, her biri tarihten alınmış örneklerle betimlenmiş kural niteliğinde birkaç önerme yer alır. Kalan üç bölümdeki önermeler işçi sınıfının iktidar mevkilerine tırmanışını yorumlamak ve bazı şeyleri bir dereceye kadar önceden tahmin etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu taslak, kitaba oldukça modern bir görünüm vermektedir. Buna benzer bir konuyu işlemiş olan George C. Homans böyle bir düzenlemeyi 1950'li veya 60'lı yıllarda kullanmış olabilir. 1901'de ortaya çıktığı göz önüne alınırsa, bu teorinin, açık bir şekilde iddia niteliğini taşıyan ilk sosyoloji teorisi olduğu söylenebilir. Pareto, iddia yöntemini kullanan diğer modern kuramcılar gibi, kendi kuralları konusunda çok fazla şey iddia etmez: "Şimdilik bu ilân edilmiş kuralları az çok akla yakın hipotezler olarak kabul edelim ve onların yardımıyla olguları açıklamada başarılı olup olamayacağımızı görelim" (s. 27).

Öne sürülen ilk iki yasa şudur:

–İnsan eylemleri mantıksal düşünceden ziyade duygularla şekillenir (s. 27).

–İnsan akıl dışı güdülerle hareket etmeye itilse de eylemlerini mantıksal olarak kesin prensiplere bağlamaktan hoşlanır. Kendi eylemlerinin doğruluğunu kanıtlamak için *a posteriori* yaratır (s. 27). Pareto insan eylemlerinin çeşitliliği karşısında bir sınıflandırma yaparak "derivasyon (türem) olarak isimlendirilmiş çok sayıdaki değişken unsurla birleşerek insan eylemlerinin muazzam repertuarını oluşturan daha az sayıdaki ana değişkenleri –ki bunlar *Dersler*'de, "tortu" (*residue*) diye adlandırılmıştır– tespit etmeye çalışmıştır. Bu metodolojik yöntemin uygulanmasının gerçek sonucu şu şekilde oluşur: Tortular, insan eylemlerinin temel güdüleridir. Türemler ise insan eylemlerinin dışsal ayrıntılarıdır. Örneğin; insanların kendi eylemlerinin sebeplerinden bahsederken başvurdukları konuşma alışkanlıkları... Pareto, sosyal eylemlerin ardında yatan altı ana tortudan

bahseder (Bunların her birinin, burada ele almayacağımız alt bölümleri bulunmaktadır). Bunlar:

1. Uyuşma: Macera yaratma ve maceraya başlama eğilimi.
2. Korunma: Güvenliği oluşturma ve sağlamlaştırma eğilimi.
3. Anlamlılık: Hissedilenleri çeşitli semboller aracılığıyla açıkça gösterme eğilimi.
4. Sosyalleşme: Diğer insanlarla ilişki kurma eğilimi.
5. Bütünlük: Kişinin kendisi için oluşturduğu iyi imajı sürdürmesi eğilimi.
6. Seks: Sosyal olayları erotik anlam kalıplarıyla değerlendirme eğilimi.

Pareto esas olarak seçkinler ile ilgili bu analizinde ilk iki ana psikolojik temeli; yenilik ve birleştirme duygusunu –yani, kaba bir şekilde ifade edilecek olursa, yığınların kaynaşma ve korunma içgüdüsünü– kullanır. Kavramları kişilere uyarladığımız zaman karşımıza yenilikçiler ve konsolidatörler* çıkmaktadır. Bu iki tipten biri, bir şeylere sahip olmak için dışarı açılır; diğeri ise sahip olduklarına tutunur. Günümüz toplumunda konsolidatörler, yaşlılık maaşı, hayat sigortası, atom bombası sığınağı, iş güvenliği, katı boşanma kanunları sendikalı işyeri isterler. Paralarını tasarruf bankalarına ve devlet tahvillerine yatırırlar ve polise başvurmakta oldukça hızlıdırlar. Yenilikçiler ise orijinal şeyler yapar, yeni yorumlar getirirler; paralarını borsaya yatırırlar, radyoaktivite sığınakları satarlar, yeni girişimlere öncülük eder ve anlaşmalar yaparlar. Yenilikçiler kategorisi içerisinde başka iki meşhur sosyolojik tip karşımıza çıkmaktadır: Schumpeter'in 'girişimci'si ve Weber'in 'modern kapitalist'i. Türemler, Pareto tarafından Bacon'ın piyasa idollerini anımsatan dört genel kategori içerisinde toplanmıştır: 1. Doğ-

* Var olan düzenlerini meşrulaştırmak isteyen, eski düzen savunucuları (çn).

rulama 2. Otoriteye başvurma, 3. Prensiplere başvurma, 4. Lafazanlık. Pareto bu sınıflamayı ideolojilerin içerik analizinde kullanır. Bu kategorizasyon seçkinlerin analizinde dikkate alınmayacaktır.

Seçkin; güç, zenginlik ve bilgi gibi sosyal değer veya servet ('fayda') bakımından en yüksek başarıya ulaşmış kişi anlamında, değer yargılarından bağımsız bir terim olarak ele alınmalıdır. Genelde Pareto, seçkinlerle ekonomi ve siyasî örgütlenme çerçevesinde ilgilenmektedir. Ama terimin nesnel kullanımını bilime (en bilgili), belki dine (en kutsal), belki sanata (en sanatsal) ve hattâ etiğe (en erdemli) kadar genişletmek mümkündür.

Pareto, bir seçkindeki baskın tortuları göz önüne alarak önemli bir tipoloji ortaya çıkarır (*Dersler*, 2231-38). Bu tipolojiyi şu şekilde sunabiliriz:

Baskın Tortu	Ekonomik Seçkin	Siyasî Seçkin
Uyuşma	'spekülatör'	'tilki'
Korunma	'rantçı'	'aslan'

'Seçkinlerin dolaşımı'; sadece, paranın ve gücün ortaya çıkardığı yeni seçkinlerin eskilerin yerini alması demek değildir.

Tüm bunların ötesinde, "seçkinlerin dolaşımı" seçkinlerdeki baskın tortunun değişmesi anlamına gelir. Yenilikçiler, konsolidatörlerin; konsolidatörler de yenilikçilerin yerine geçer.

Seçkinlerin dolaşımı düzensiz fakat süreklidir ya da Pareto'nun, Marx'ın tarihle ilgili hüküm niteliğindeki sözlerini –biraz değişmiş hâliyle– anımsatan bir cümlesinde ifade ettiği üzere: "İnsanlık tarihi seçkinlerin durmadan devam eden yer değiştirme tarihidir: Biri yükselirken diğeri alçalır" (s. 36).

Pareto'nun anlatmak istediği süreç budur; fakat nedenleri karmaşıktır. Pareto, *Systémes*'de (Bölüm I), bu nedenleri farklılık gösteren doğum oranları ve savaş arasında sıralar. Seçkinler savaşta, genel nüfusun verdiğinden daha büyük oranda ka-

yıp verirler. Seçkin aileler toplam nüfusa göre daha az oranda çocuk sahibi olduklarından, yok olma eğilimi göstermektedirler. Bununla birlikte, nüfusun büyük çoğunluğu, çeşitli etkenlerin belirlediği, seçkinlerin dolaşımını açıklayan birbirine bağlı iki farklı zincirden oluşmaktadır.

Dersler'de (bölüm: 12-13) şöyle bir düşünce dizisi geliştirilmiştir. Seçkinler yaşamın sıradan gereksinimlerini etkili bir şekilde karşılayabilmek için, bazen yenilikçi bazen de var olan düzeni meşrulaştırıcı eylemler gerçekleştirmek zorunda kalırlar. Bu yüzden hem uyuşma hem de korunma tortusunun var olması gereklidir. Yenilik var olmalıdır; insan bazen ikna eder, inandırır, tatlı sözlerle kandırır, tehdit eder, dostunu manipüle eder ve bazen de birtakım çözümlere ulaşmaya karşı çıkar. Konsolidasyon var olmalıdır; insan, güvenliği ve istikrarı sağlar; vicdan, inanç ve normal sosyal baskılar yetersiz kaldığında, dostlarını ve düşmanlarını güçlü bir baskı ile harekete geçirir. Bunun sonucunda biz aşağıdaki önermeyi elde ediyoruz.

> Seçkinlerin çoğunluğu yalnızca yenilikçilerden ya da yalnızca konsolidatörlerden oluşmakta; çok az bir bölümü ise, normal yaşamın sıradan gereksinimlerini karşılayabilme yeteneğine sahip kişilerden meydana gelmektedir.

Pareto'ya göre, özellikle belirtilmesi gereken önemli husus; konsolidatörlerin mevcut düzeni korumak için fiziksel güç kullanmada daha istekli olmalarıdır. Fiziksel güç kritik durumlarda gerekli olabilir, çünkü işinde başarılı âsilerden oluşan küçük bir topluluk, polisi ve orduyu kullanamayan ya da bunu yapmaya isteksiz olan çok daha büyük bir kurumu bile örgütlü şiddet aracılığı ile alt edebilir.

Yenilikçiler ve düzen savunucularının arasındaki dengesizlik, yeni üyelerin seçkinlerin arasına serbestçe girişi sağlanarak önlenebilir. Büyük ölçüde düzen savunucularından oluşan seçkinlerin, zeki ve başarılı yenilikçileri aralarına kabul etmeleri özel bir önem taşımaktadır. Bu politikayı sürdürürken başarı-

sızlığa uğrarlarsa bazı zorluklar hattâ devrimler bile ortaya çıkar. "Devrimler, toplumun yüksek tabakalarında ya sınıf dolaşımındaki yavaşlamadan ya da başka nedenlerden ileri gelen bir birikim sonucu ortaya çıkar. Yüksek sınıfların gerilemiş, çökmüş unsurları, kendilerini güçlü kılacak temel psikolojik etkenlere daha fazla hükmedemezken ve güç kullanmaktan çekinirken; toplumun daha düşük sınıflarındaki üstün nitelikli unsurlar sivrilir ve devlet fonksiyonlarını yürütmek için gereken temel güdülere hükmeder ve güç kullanma konusunda da gönüllü olurlar" (*Dersler*, 2057).

Bu dolaşıma bir başka süreç yardımcı olur ve ona eşlik eder. Pareto'nun kural niteliğindeki ifadelerinden biri de şudur.

> Etikte, dinde ve politikada iş çevrelerindeki dolaşıma benzeyen dalgalanmalar gibi, açıkça gözlemleyebileceğimiz duygusal bir âhenk vardır (s. 31).

Bu dalgalanmaların kapsamı içinde tarihçilerin 1600'lerle 1700'leri karşılaştırırken üzerinde durdukları, dinî anlamda inançtan şüpheciliğe doğru ilerleyen değişimler gibi olan uzun soluklu akımlar ya da Avrupa'da 1914'ten sonra geleceğe duyulan güven konusunda iyimserlikten kötümserliğe doğru gerçekleşen yön değiştirmeler veya düşünce iklimlerindeki diğer değişimler yer almaktadır.

Eğer bu duygusal dalgalanmalarla ilgili varsayımımızı, daha önce kaydettiğimiz iki kuralla birleştirirsek yeni bir önermeye ulaşırız:

> Bu akımlar tarafından –genellikle farkında olmadan– sürüklenmiş, daha önceden de ifade edildiği şekilde, gönülsüz hareketlerini gönüllü gibi, mantık dışı eylemlerini mantıklı gibi göstermek isteyen insanlar, kendileri için hayâlî sebepler yaratırlar ve eylemlerinin altında yatan güdülerin doğru olduğuna diğer insanları inandırmaya çalıştıkları gibi kendilerini de inandırırlar (s. 35).

Bunun iyi bir örneği artan veya azalan güven dalgalanmaları sırasında borsa etrafında konuşulanların bir analizinde ortaya çıkar. "Bir trendin yükselme aşamasında bütün deliller, kârlı bir yatırımın rahatlıkla kabul göreceğini kanıtlamak için ortaya konur. Bir trend düşüşe geçtiğinde ise, (...) yatırım yapmayı reddeden kişi, günlük ekonomi haberlerinden gelen binlerce küçük etkinin altında kaldığının farkında olmaksızın, kendine özgü geçerli bir sebebin ona yol gösterdiğine inanır. Daha sonra yükselen bir trend sırasında borsadaki aynı hisselere –başarı şansı daha fazla olmasa da– para yatıracak; ve yine, sadece belli geçerli sebeplerin belirlediği yolu izlediğini düşünecek; ama bu güvensizlikten güvene geçişinin, kendi etrafındaki atmosfer tarafından yaratılan duygulara bağlı olduğu gerçeğinden habersiz kalacaktır" (s. 93).

Şimdi bir seçkinin değişiminin zamanlaması hakkındaki kritik hipotezimize geliyoruz:

> Dinî-insanî duygular yükseldiğinde, seçkinler daha ılımlı, daha insancıl ve kendi güçlerini korumaya daha az eğilimli olurlar (s. 59).

Yukarıda bahsedilen bu duruma, seçkinlerin içinde yenilikçilerin hâkim olduğu bir dönemde rastlanırsa, sonuç dramatik olur: "Diğer yandan seçkinler açgözlülüklerini ve başkalarının mallarına olan hırslarını kaybetmezler. Fakat daha çok, gayrimeşru yollardan mümkün olduğu oranda zimmete geçirme ve ulusal mirası gasp etme eğilimindedirler. Bu durumdaki seçkinlerin bağımlılıkları daha ağır hâle gelirken, diğer yandan bu bağı korumak için daha az güce sahip olurlar. Bu iki durum, seçkinlerin mahvolacağı bir felâkete yol açar" (s. 59). Bir toplumda insanî duyguların yükselişiyle, seçkinler içinde yenilikçilerin üstünlüğü ele geçirmeleri aynı zamana rastlarsa, bu durumun sonuçları oldukça kötü olur.

Yeni seçkinlerin yükselişi konusunda söylenecek bazı şeyler kalmaktadır. Yükselen seçkin aynı zamanda güce yönelmesini

haklı gösteren konuşma alışkanlıklarının etkisi altındadır. Bu alışkanlıklar muhtemelen yükselen aynı dinsel ve insanî duygular tarafından şekillendirilmiştir. Böylece yeni bir önerme elde ediyoruz:

> Eskilerin yerine geçmek için çabalayan veya sadece gücünü ve itibarını arttırmak isteyen yeni seçkinler, böyle bir niyetleri olduğunu açıkça kabul etmezler. Bütün bu baskının liderliğini üstlenmek yerine, kendi iyilikleri yerine, çoğunluğun iyiliği peşinde koşacaklarını, bunun büyük bir mücadeleye yol açacağını fakat bu mücadelenin sınırlı bir sınıfın hakları için değil; neredeyse bütün vatandaşların hakları için olacağını ilân ederler (s. 36).

Böylece Pareto bu teoriyi ideoloji ve propaganda düzeyinde sonuçlandırabilmektedir, "Eski seçkinlerin düşüşü, insanî ve fedakârca duyguların yükselişi olarak ortaya çıkar; yeni seçkinlerin yükselişi ise, âcizlerin ve zayıfların, nüfuzlu kişilere ve güçlülere karşı üstünlük sağlaması olarak kendini belli eder" (s. 41). Tabiî ki bu, yalnızca konuşma alışkanlıkları düzeyindedir. Gerçek ise farklıdır.

> Zafer bir kez kazanıldı mı, yeni seçkinler eski dostlarını ya buyrukları altına alırlar ya da en fazla onlara bazı resmî ayrıcalıklar sunarlar (s. 36).

Galip gelen seçkin ayrıca, bütün ganimetleri tekeline alma eğilimindedir.

> Seçkin, başarısından sonra daha katı ve kendi içine kapalı hâle gelir (s. 86).

Çark dönüşünü tamamlamıştır. Yeni seçkin şimdi yerini garantiye almış ve süreç yeniden başlayabilecek hâle gelmiştir.

III

Pareto'nun teorisi bugüne kadar, –kısmen endüstriyel sosyoloji hariç– sosyolojide sınırlı bir etki yaratmıştır. Harvard Meslek Okulunun 1920'lerin sonları ile 1930'ların başlarındaki Hawthorne araştırmalarında, çalışanların verimliliğinin; dinlenme araları, çalışma gününün süresi, aydınlatma gibi çalışma ortamı koşullarındaki iyileştirmelerden olumlu bir şekilde etkilenmediği kanıtlanmıştır. Daha önemlisi; çalışanların belli şartlar altında mantıksal olarak kazançlarını en yüksek seviyeye çıkartmaya çalışmak yerine; üretimi sınırlandırma yolunda hareket ettikleri ve sonuç olarak kazançlarını düşürdükleri saptanmıştır. Pareto' nun insanların mantıktan çok duygularıyla hareket ettiğine dair teorisi keşfedilen bu bulguların yorumunda bir giriş niteliğindedir. Fakat Pareto'nun teorisinin endüstriyel sosyoloji alanına tam olarak uygulanması henüz mümkün olmamıştır. Eğer mümkün olsaydı bu teori, şirket hiyerarşilerindeki yönetici kliklerinin yükseliş ve düşüşünü açıklardı.

Kendi teorisinin ilham kaynağı olan siyaset sosyolojisi alanında Pareto'nun görüşlerine pek itibar edilmemiştir. C. Wright Mills'in *İktidar Seçkinleri* adlı kitabında, aynı dönemde Amerika'nın içinde bulunduğu durumu Pareto'nun terimleriyle açıklama girişiminde bulunduğu; fakat bu iddianın Pareto'nun, Mills'in veya her ikisinin de çalışmalarının yetersizliğini ortaya koyduğu sıklıkla ifade edilmektedir. Sosyal tabakalaşma alanındaki hikâyeler aynıdır: Bu konu hakkında Reinhard Bendix ve Seymour Martin tarafından basılmış *Sınıf, Statü ve İktidar* gibi benzer başka bir antolojinin, Pareto'dan herhangi bir alıntı veya onun teorisinin herhangi bir özetini içermemesi de bunun bir belirtisi niteliğindedir. Pareto'ya büyük ilgi gösterenler genellikle, kendilerini, disiplinlerinin klasik geleneklerine ve sosyal düşüncenin tarihine adamış sosyologlardır. Bu noktada dikkat çekici olan Talcott Parsons'un kitabı *Toplumsal Eylemin Yapısı*'nın, Pareto'ya ait düşüncelerin uzun ve başarılı bir özeti-

ni içermiş olmasıdır. Bununla birlikte Parsons öncelikle Pareto' dan etkilense de, daha sonraki çalışmalarında Freud'a yaklaşmış görünmektedir.

Pareto'nun teorisinin test edilmesinden çok orijinalliğinin tartışılması için çaba sarf edilmiş olduğu anlaşılıyor. Bu teori Michels, Mosca ve Sorel'in benzeri konulara önemli katkılar sağladığı dönemde ve Machiavelli ile Vico'yu da içine alan entelektüel gelenek içerisinde yazılmıştır. Ayrıca bu teori, Avrupalı sosyal bilimcilerin tamamına yakınının, Marx'ın sınıf çatışmaları varsayımıyla ilgili bir görüş belirtmek gereğini duydukları bir dönemde yazılmıştır.

Pareto'nun seçkinlerin yükselişi ve düşüşü kavramının orijinalliği tartışması Mosca ile ilişkili olarak ortaya çıkmıştır. Mosca, "seçkinlerin dolaşımı" kavramının ilk defa keşfedildiğini hiçbir zaman kabul edemeyeceğini belirterek öfkesini ifade etmekte ve Pareto'nun gerçek bir hırsızlık yaptığına bu konudaki asıl şerefin haklı olarak kendisine ait olduğuna inanmaktaydı. Yayınların kronolojik önceliği konusu Livingstone tarafından *Yönetici Sınıf* adlı İngilizce çeviride yeniden ele alınmıştır; fakat biz bu konuyu burada ele almayacağız. Konu aslında basit ve sade görünmektedir. Pareto'nun önermelerinin her biri Mosca tarafından genel düşüncelerinin bir parçası olarak ifade veya imâ edilmiş veya her önerme daha önceki yazılarda çeşitli şekillerde yer almış olabilir. Bununla birlikte, Pareto'dan önce hiç kimse bu çok çeşitli önermeleri onun yaptığı şekilde bir araya getirmemiştir. Pareto'nun teorisinin etkileyici niteliği, teoriyi oluşturan büyük parçaların tek başına ele alınışında değil, hünerli bir şekilde yaptığı *birleşimde* ortaya çıkar. Yani teorinin üstünlüğü, tek tek parçalardan çok, onların birleşiminden meydana gelmektedir. Bu birleşim yenidir ve kuram koyucu yöntem, Pareto'nun çağdaşlarında ve daha sonraki sosyal teorisyenlerde bile benzerine rastlanmayan metodolojik ve sofistike bir yaklaşımı ortaya çıkarır.

Pareto'nun teorisinin doğruluğunun ispatı ne kadar yerindedir? Pareto, *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*'nde teorisinin ispatını belgeli deliller olarak değil, açıklayıcı örnekler olarak sunmuştur. *Sosyalist Sistemler* ve *Genel Sosyoloji Dersleri*'ndeki ampirik örnekler daha kapsamlı olmakla birlikte, bugünün bilimsel yasaları gibi tamamlanmış değildir. En iyi ihtimalle sadece şunu söyleyebiliriz: Pareto'nun bir bütün olarak ele alınan ampirik materyali, onun önermelerini, diğer önermeleri reddederek kendininkileri ispat etme yöntemine (*negation*) göre daha çok inanılır hâle getirmiştir.

Pareto'nun teorisini başka kaynakları referans alarak destekleyen deliller, Pareto'nun kendi gösterdiği delillere oranla daha az sistematiktir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Pareto ve teorisi, bilim adamları arasında sık sık göz ardı edilir. *Sosyal ve Kültürel Dinamikler* adlı eserinde Pareto'nun, inançlılığın ve şüpheciliğin tarih içindeki dönüşümü ile ilgili önermesini önemli bir kültürel değişim teorisi düzeyine yükselten Sorokin' in çalışmalarını önemli bir istisna olarak görebiliriz. Bununla birlikte, Sorokin'in bu ve daha önceki *Toplumsal Hareketlilik* adlı çalışması Pareto'nun teorisine duyarlı olsa da, yükselen ve düşen sınıf üyelerinin kişilikleri ve ideolojileriyle doğrudan ilgili olan herhangi bir aydınlatıcı açıklama geliştirememiştir. İşte bu konu ise araştırmacıların hâlâ üzerinde durması gereken çok önemli bir alandır... İnanç hareketlerinin tarih içerisinde uğradığı değişimler hakkındaki varsayıma gelince; Sorokin'in çalışmaları, hem yöntem hem de sonuç olarak, Pareto'nun tüm teşebbüslerine göre daha üstün niteliktedir. Sorokin, Batı medeniyetinin, şu an yeni bir inanç dönemiyle birlikte ortaya çıkan bir kargaşa içerisinde olduğu sonucuna varmıştır. Pareto ise, insanî-dinî duyguların yüzyılın sonunda zaten yükselişte olduğuna inanmaktadır. Zamanın eğilimlerini ortaya koyma konusundaki bu küçük farktan daha önemli olanı ise; Sorokin' in, seçkinlerin çok sayıdaki devrimsel dönüşümünü tablolaştırmasıdır. Sorokin'e göre bu devrimsel dönüşümlerin en sık or-

taya çıktığı dönemler, inançla ilgili hareketliliklerin yukarı ya da aşağı doğru değiştiği veya sosyal ilişkilerin ailevî nitelikten, zorlayıcı, sözleşmeli bir karaktere büründüğü dönemlerdir. Pareto ise seçkinlerdeki değişimin en kolay olarak dinî duyguların yükseldiği anlarda gözlemlenebileceğini savunuyordu. Ve Pareto'nun vardığı bu hüküm, Sorokin'in çalışmalarından sonra ayrıntılı olarak ele alınmış ve düzeltilmiş bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Pareto'nun teorisi ortaya çıktıktan sonra bu teoriyle ilgili başka birçok çalışma yayımlanmıştır. Bunlar, iş çevreleri ve ordu mensupları ile politik seçkinleri kapsayan nicel çalışmalardan gazete yazılarına kadar uzanmaktadır. Diljas'ın *Yeni Sınıf* çalışması gibi... Geçtiğimiz yıllarda kazanma güdüsünün ölçümünü mümkün kılan önemli bir metodolojik buluş ortaya konulmuş ve çeşitli ülkelerdeki birçok sınıf üzerinde yapılan ölçümler, McClelland'ın *Kazanan Toplum* adlı çalışmasında rapor edilmiştir. Ayrıca, Adorno ve çalışma arkadaşları, konsolidasyon güdüsünü anlamak için yakın zamanda ölçümler yapmış ve bu ölçümleri de *Otoriteryan Kişilik* adlı eserde tanımlamışlardır. Konsolidasyon ve başarı tortularının nasıl ortaya çıktığını belirlemek esas zor olan noktadır. Pareto bu zor konuya değinmek mecburiyetinde kalmamak için araştırmasını maksatlı bir şekilde sınırlamıştır. Onun için, bu tortuların varlığına dikkat çekmek ve bunların sosyal doku içinde ne gibi sonuçlar doğurduğunu incelemek yeterlidir. Sosyal psikologlar konsolidasyon ve kazanma özelliklerine sahip kişileri ortaya çıkaran yetiştirme koşullarını araştırmak gibi çok büyük ve önemli bir görev üstlenmişlerdir. Zikredilen son iki kitap bu konuda ilgi çekici fikirler vermektedir. Kazananların konsolidatörlere dönüşmesinin veya tam tersinin gerçekleşmesinin altında yatan koşulların daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

Pareto'nun teorisi için Coser'ın *Toplumsal Çatışmanın İşlevi* adlı kitabını tavsiye edebiliriz. Bu kitap Simmel'in çatışma teorisiyle ilgilenir, çeşitli açıklamalarda bulunur, onu mantıksal

olarak modern araştırma bulgularıyla karşılaştırır ve gerekli yerlerde düzeltmeler yapar. Seçkinlerin dolaşımı konusunda diğer bilim adamlarının katkı sağlamış oldukları bazı etkenlerin Pareto'nun ele aldığı çerçeveye eklenmesi gerekmektedir. Daha tamamlanmış bir teori Pareto tarafından ele alınmamış birkaç etkeni içermek zorundaydı. Örneğin Max Weber'in kişisel sadakat bağlarıyla kuşatılmış insanların lideri olan ve bu insanları, geleneklerin emrettiği kuralları çiğnemeye ya da bozmaya yönelten karizmatik lider nosyonu, bir seçkinin yükselişini açıklama konusunda önem taşımaktadır. Aynı şekilde, George Sorel'in mit kavramı, duygusal olarak gelecek vizyonunu önceden belirlemiş olarak kestirmek, kurulu düzeni bozmada ve hâkim düzene yeni bir seçkin ve yeni düşünceler kazandırmada benzer etkiye sahiptir.

Herhangi bir modern seçkinin güç kullanmadaki gönüllülüğünün vurgulandığı ölçüde rasyonellik ihtiyacının da vurgulanması gerekmektedir. Seçkinler arasında alınan kararlar az ya da çok toplumun her bir köşesine ulaşan etkili sonuçlar ortaya çıkarır. Bu kararların rasyonel olması ve bilgiye dayanması tarihin seyri açısından çok önemlidir. Mannheim'ın varsaydığı gibi iş çevrelerinde ve devletteki modern seçkinler, geçmişteki seçkinlere oranla karar almada daha merkezî bir konuma sahiplerse, seçkinlerin yakın zamandaki yükseliş ve düşüşlerini anlamak açısından bu durum önem arzetmektedir. Çünkü modern seçkinler, kendi seçkin statülerini sürdürmeye yönelik şimdiki işlevleriyle pek de ilgisi olmayan kararlar alırken bile, akıllı ve kavrayış sahibi olmak zorundadırlar.

Bu, düşünce seçkinlerin eylemlerinde duygu ve aklın oynadığı rollerin ayrıntılı bir açıklamasına zemin hazırlar. Pareto' nun ileri sürdüğü gibi, insanların eylemlerinin akıldan ziyade duygular tarafından belirlendiği şüphesiz doğrudur. Entelektüellik karşıtı ideologlar bu nosyonu aklın duyguya teslim oluşunu kanıtlamak için ele alırlar. Onlar politik bir mitingin duygusal taşkınlığını, bir komisyonun yaptığı araştırmaya dayanan

ve hantal ama rasyonel bir bürokrasi tarafından uygulanan, yavaş ilerleyen reform çalışmalarına tercih ederler. Soğuk ispat hesaplamaları yerine romantik sezilere öncelik verirler, bilim yerine metafiziği seçerler. Pareto açık bir şekilde onların tarafında değildir, onun istediği irrasyonel davranışların rasyonel açıklamalarını yapmaktır. Fakat aynı şekilde Pareto bir seçkinin ayakta kalması için en kritik etkenin aklın duyguları kontrol ettiği son nokta olduğuna inanan aydınlanmacı filozoflarla aynı düşüncede de değildir. Örneğin entelektüellerin oluşturduğu yönetim Pareto'ya göre neredeyse mutlak bir felâkettir.

Seçkinlerin dolaşımında aklın rolü konusuna "akıl duyguya karşıdır" şeklinde yaklaşıldığı için bu meselenin çözümündeki başarısızlığı açık bir biçimde görebiliriz. Bir seçkinin ayakta kalmasını sağlamak için en üst düzeye çıkarılması gereken akıl ya da duygu değil verimliliktir ve verimlilik aklın ve duygunun özenli ve dengeli bir karışımıyla ortaya çıkar. Biri diğerine karşı çalışmaz fakat her ikisi de iş başındadır. Son tahlilde şunlar söylenebilir: Seçilmiş, atanmış veya kendi kendini seçmiş olsun muktedir seçkinler, kararlarının sonuçlarını kabul etmiş olanlardan, mallarını ve hizmetlerini satın alanlardan, dinî törenlerinde hazır bulunanlardan ve bilgilerini kabul edenlerden tatmin edici bir destek görürler. Düzeni, zenginliği, güzelliği, kutsallık ve erdemi yeniden tanımlayıp bunu toplum sathına yayma işini lâyıkıyla yerine getirmek, seçkinlerin meşru olarak benimsenmesini sağlamanın yanında toplumdaki ayrıcalıklı yerini sürdürmesine de yardımcı olur.

Hans L. Zetterberg

Kaynakça

Adorno, T. W., *The Authoritarian Personality*, New York, Harper, 1950.

Bendix, R., ve Lipset, S. M., *Class, Status and Power*, Glencoe, Illinois, Free Press, 1953.

Coser, Lewis, *The Functions of Social Conflict*, Glencoe, Illionis, Free Press, 1956.

Finer, S. E., *Vilfredo Pareto, Sociological Writings*, London, Pall Mall Press, 1966.

McClelland, David C., *The Achieving Society*, Princeton, N. J., Van Noshand, 1961.

Mills, Wright C., *The Power Elite*, New York, Oxford University Press, 1956.

Mosca, Gaetano, *The Ruling Class*. Arthur Livingston'un önsözüyle birlikte, New York, London, McGraw-Hill, 1939.

Pareto, Vilfredo, *Les Systèmes Socialistes*, İki cilt, Paris 1902; İkinci basım, 1926.

Pareto, Vilfredo, *Manuale di economia politica*, Milan, 1906, gözden geçirilmiş Fransızca baskısı (*Manuel d'economie politique*) Paris, 1909.

Pareto, Vilfredo, *Trattato di sociologia generale*, 3 cilt., Floransa 1916, ikinci baskı, 1923; Fransızca baskısı, *Traite de sociologie générale*, iki cilt, Paris 1917; İngilizce baskısı *The Mind and Society*, çeviri: A. Livingston ve A. Bongiomo, 4 cilt, New York ve London, 1935; *Treatise on General Sociology*, New York, Dover Yayınevi, 1963.

Parsons, Talcott, *The Structure of Social Action: A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers*, Glencoe, Illinois Free Press, 1949.

Sorokin, Pitirim A., *Social and Cultural Dynamics*, Dört cilt; New York Bedminster Press, 1962. (Orijinal baskısı: 1937-1941).

Sorokin, Pitirim A., *Social Mobility*, New York, Harper, 1927.

Bazı Sosyolojik Kurallar

Bu çalışmanın amacı bazı sosyolojik teorilerle olguları karşılaştırmaktır.

Genelde, sosyoloji ve ekonomi-politik ile ilgili konular hakkında yazanların zihinlerinde, savunmaya çalıştıkları bazı pratik düzenler vardır. Ben burada bu alışkanlığı suçlamak istemiyorum, sadece okuyucuyu bu genel eğilimi takip etmeyeceğim konusunda bilgilendirmek istiyorum. Bence bu en doğrusudur, çünkü bu alışkanlığın sonucunda yazarın sözleri, aslında tam olarak kastettiğinden çok daha geniş bir açıklamaya yol açar. Bu yüzden o, A düzenindeki bazı eksiklikleri dile getirdiğinde A düzeninin bütünüyle suçlanması olağan gibi kabul edilir. Bunun daha da ötesinde; o kişinin A'nın karşıtı olan başka bir B düzeninin tarafını tuttuğu varsayılabilir.

Örneğin bir kişi genel oy hakkı konusunda birtakım yanlışlıklar bulduğunda bu, onun sınırlı oy hakkını savunduğu anlamına gelir. Aynı şekilde demokrasinin kusurları hakkında konuşan bir kişinin de aristokrat yönetim şeklini savunduğu anlaşılır. Monarşiyi bazı açılardan öven biri de mutlaka cumhuriyete karşıdır. Ya da bunun tam tersi. Kısacası kelimesi kelimesine özgül bir ifade daha geniş bir anlam dünyasını ortaya çıkarır.

Böyle olması bütünüyle yanlış değildir, yazar daha az şey söylediği hâlde fazlasıyla onaylandığı için, sık sık bu durumun tam isabet kaydettiğini bile söyleyebiliriz –bu edebiyatta övgüye değer bir durumdur belki ama bilimde çoğunlukla böyle değildir. Bu yüzden bu çalışmada her bir ifadenin kendi spesifik anlamından daha fazlasını taşımaması ve daha geniş yorumlara sebep olacak anlamlar yer almaması gerektiğini vurgulamanın önemli olduğu sonucuna ulaştım.

Ayrıca neden geçmişin olgularından çok bugünün olgularını seçtiğim konusunda da birkaç şey söyleyebilirim: Bugünün olgularının büyük bir meziyeti vardır. Bu olgular daha sağduyulu bir zihinle ve daha az duygu ve önyargıyla incelenebilirler. Fakat onların da bizim tarafımızdan tam anlamıyla anlaşılamama gibi bir dezavantajları vardır. Ayrıca bugüne ait duygularımızı geçmişe yönlendirme alışkanlığımız olduğundan yukarıda bahsedilen bu meziyet gerçeğe göre suni kalmaktadır. Örneğin bu yüzden Alman İmparatorluğu'na bağlı bir Alman tarihçisi, Sezar ve Augustus hakkındaki kötü yorumlara müsaade etmeyecek ve bizim demokratımızın Aristophanes'le bir çatışması olacaktır.

Şimdi söz konusu başlığa giriş yapalım ve olgulardan türetilmiş ve şimdi tekrar bu olgularla karşılaştıracağımız sosyolojik kuralları bildirerek başlayalım: Burada Claude Bernard tarafından önerilen; olgulardan kavramlara ve kavramlardan geri dönerek olgulara giden yöntemi izleyeceğiz. Çalışmanın bu yayımlanmış bölümünde okuyucular sadece ikinci kısmı bulacaklardır. Birinci ve daha uzun olan kısım, şu an üzerinde çalıştığım sosyolojik incelemede –eğer tamamlayıp yayımlayabilirsem– dışarıda bırakılmayacaktır. Şimdilik bu ilân edilmiş kuralları az çok akla yakın hipotezler olarak kabul edelim ve onların yardımıyla olguları açıklamada başarılı olup olamayacağımızı görelim.

İlk olarak, insan eylemlerinin büyük bir kısmının kökeninde mantıksal düşünme değil duygunun yer aldığına dikkat çekebi-

liriz. Ekonomik olarak güdülenmemiş eylemler için genellikle bu doğrudur. Özellikle ticaret ve endüstri ile ilgili ekonomik faaliyetler için bunun aksi söylenebilir. İnsan akıl dışı güdülerle hareket etmeye itilse de eylemlerini mantıksal olarak belli bazı ilkelere bağlamaktan hoşlanır ve bu yüzden kendi eylemlerinin doğruluğunu meşrulaştırmak için bu prensipleri *a posteriori* olarak kabul eder. Böylece gerçekten B nedeninin sonucu olan A eylemi, onun sahibi tarafından genel bir hayali C nedeninin sonucu olarak gösterilir. Böylece diğer insanları aldatan kişi öncelikle kendini aldatır ve kendi savlarına kesin olarak inanır.

Buradan her sosyolojik fenomenin iki farklı ve bütünüyle karmaşık şekli olduğu anlaşılır: Gerçek nesneler arasındaki ilişkileri belirleyen nesnel bir form ve psikolojik durumlar arasındaki ilişkileri belirleyen bir öznel form. Nesnelerin biçimini bozan kavisli bir ayna düşünün; bu ayna, gerçekte düz olanı eğri; küçük olanı büyük gösterir. Tam tersi de düşünülebilir... Aynı şekilde insan bilinci de tarih ve çağdaşların tanıklığıyla bilgimize ulaşan nesnel fenomeni yansıtır. Bu yüzden, nesnel fenomeni tanımak istiyorsak öznel fenomenle tatmin olmamamız gerekir. Fakat aynı zamanda nesnel fenomene, doğru olarak öznel fenomenden ulaşırız. Bu, esas olarak kökenlerin basit maddeci eleştirisinden öte, insan ruhunun eleştirisine yönelmiş tarihsel eleştirinin görevidir.

Pers istilasından korkan Atinalılar, Delphi'deki kâhine danışmak için haberciler yolladılar. Kâhinin söyledikleri arasında Zeus'un Tritogenia'ya aşılamaz tahta bir duvar bağışladığı da vardı. Bunun üzerine Atinalılar donanmalarını onardılar ve Salamis'te zafer kazandılar. Bu anlatılan fenomenin Herodot tarafından bizlere aktarılan ve pek çok çağdaşın bildiği hâlidir fakat nesnel form bütünüyle farklıdır. Günümüzde kimsenin Apollo'ya, Tritogenia'daki Athena'ya veya Zeus'a inandığı düşünülemez. Bu nedenle Salamis zaferini açıklamak için daha başka, daha gerçek bir neden bulunmalıdır. Gerçekte bu zafer, Atinalılar'ı donanmaları için, hazine parasına el koyacakları ko-

nusunda ikna eden Themistocles tarafından hazırlanmış bir zaferdir fakat Herodot'un olayları anlatırken gerçek sebebi imâ bile etmemiş olması dikkat çekicidir. Güzel bir tesadüf sayesinde gemiler hazırdır ve bu yüzden kâhine itaat etmek kolay olmuştur. Yazarımıza göre Atinalılar'ın çeşitli fikirleri sadece Apollo'nun hangi yolun izlenmesinin daha iyi olduğuna dair verdiği cevabın doğru anlaşılmasıyla ilgiliydi. Bazıları tahtadan duvarların kayalıklar olduğuna inanırken diğerleri Tanrı'nın donanmayı imâ ettiğini söylüyorlardı. Themistocles –yine Herodot'a göre– sadece kâhinin yorumlarını ele aldı. Buradan da gerçek fenomenle öznel fenomen arasındaki zıtlık açık bir şekilde göze çarpmaktadır.

Sadece iki fenomen ve onların karşılıklı ilişkileri üzerinde durmak yeterli değildir. Bu noktada üçüncü bir problem ortaya çıkar: Gerçek fenomen, öznel fenomeni veya öznel fenomen, gerçek fenomeni değiştirmek için ona nasıl tesir eder? Darwinizm bu soruya çok basit bir yanıt verir, ne yazık ki bu sadece kısmen doğrudur. Onun doktrinine göre iki fenomen arasındaki ilişki, bu ilişkiye uymayan bireylerin aşama aşama elenmesiyle oluşur.

Yukarıda ele aldığımız durumda hiçbir eleme olmadığını görüyoruz. Ve Atinalılar'ın neden kâhinin bir yorumuna diğerinden daha fazla inanmaya yakın olduklarını ve Themistocles'in ileri sürdüğü argümanlarında niyetinin ciddi olup olmadığını hiçbir zaman bilinemeyeceği gibi günümüzde de benzer olaylar meydana geldiğinde ne mutlak bir inanç ne de mutlak bir inançsızlık ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden o zamanın insanlarını, günümüzde yaşayan insanlar gibi yargılamak mümkün olabilmektedir. Biz bu gerçek nedene inanmaya daha yakınız. Bu gerçek neden, Themistocles'in bilinçaltını etkileyen Atina'nın denizcilik gücüdür ve Themistocles, bu etkinin altında önce kendini, sonra da diğerlerini Tanrı'nın donanmayı kastettiği konusunda ikna etmiştir.

Seçtiğimiz bu örnek fazla açık olduğundan bazı insanlara eksik gelecektir. Fakat eğer biz eskilerle çok benzer olan bazı modern örnekler[1] seçseydik böyle düşünenler fikirlerini değiştirirlerdi. Aynı Themistocles'in kâhinin söylediklerini yorumlaması gibi, Fransa'da birçok insan "1789'un ölümsüz ilkelerine", "cumhuriyeti korumaya" veya diğer ülkelerde "muzaffer monarşileri savunmaya" yönelmişlerdir. O insanlar bu şekilde gerçek nedenleri saklarken, hareketlerini hayali nedenlere bağlamışlardır. Diğer insanların gözündeki o zerreciği gören kişinin kendisindeki ışığı fark etmediğini söylemek her zaman için doğrudur ve eski hurafelere gülen insan genelde onların yerine daha makul veya gerçek olmayan modernlerini koyar.

Şimdi daha az bilinen ve biraz önce bahsedilenlere ekleyeceğimiz fikirlere dönelim.

---

[1] Modern olması gerekli bile değildir; modern inançların bunun içerisinde rolünün olması yeterlidir. Böylece Constantine'in dinî dönüşümünü tartışırken Boissier şöyle söylemeye cesaret edebilir: "Eusebius'un anlattıklarının bu ilk kısmı önemli ölçüde olasıdır. (...) Başkalarına göre bu anlatılanlar bir hayâldir. Ben hiçbir şey söylemeyeceğim. Bu mucizevî olaylar eleştiriyi akla getirmez. Ve onlar tarihin gerçek, kendine özgü bilgi alanına da ait değildirler. İnsanlar ya istedikleri gibi inanabilir ya da Eusebius tarafından anlatılan gerçeklerin doğru olduğunu düşünebilirler, bu takdirde biz gerçek mucizeleri ele almaktayız..." (*La fin du paganisme*, t. s. 39). Bu olağanüstüdür! Bir yazar öyküler ve mucizeler anlattığında, tarihçi saygılı bir şekilde sessiz kalmalıdır, "Çünkü böyle olaylar eleştirinin içine girmediği gibi tarihin gerçek, kendine özgü alanına da ait değildirler"!

Fakat Constantine tarafından algılanan mucizevî hayâlet konusuna şüpheyle yaklaşmamız gerekiyorsa, Salamis'te Yunan gemileri geri çekildiğinde bir kadının hayâletinin görünüp onları şöyle azarladığı konusunda kuşku duymamıza neden izin verilmiştir? "Sizi sefil adamlar! Gemilerinizi daha ne kadar geri çekeceksiniz?" Bana kalırsa Eusebius'a Herodot'tan daha çok güvenmek için bir neden yoktur. Buraya girmeyen Boissier'in eleştirisi ve genelde birincinin ikinciye göre daha uzun hikâyeler anlattığı konusunda beni ikna etmektedir.

Spencer'ın genel bir hareket yasasına dönüştürdüğü ritm yasasının tam olarak kendine özgü bir uygulaması olan bu ekonomik krizler, en dikkatli hâliyle bizim zamanımızda, özellikle Jevons, Clement, Juglar ve diğer saygıdeğer beyefendilerin çalışmalarında ele alınmıştır. *Ekonomi Politik Dersleri*'nde –yeni bir araştırmayla– sağlamlaştırdığım fikirlerimi ifade etmekteyim:

Bu krizler yalnızca ekonomik sebeplerden meydana gelmemekte; insan doğası tarafından da belirlenmektedir. Daha da ötesi bunlar pek çok psikolojik dengenin göstergelerinin sadece bir kısmıdır. Başka bir deyişle, az önce belirttiğim gibi; etikte, dinde ve politikada iş çevrelerindeki dolaşıma benzeyen dalgalanmalar gibi, açıkça gözlemleyebileceğimiz duygusal bir âhenk vardır.[2] Tarihçilerin dikkatinden kaçmamış olan bu dalgalanmalar dönüş teorileri gibi teoriler hariç doğal rotasından fazlasıyla sapmış oldukları için genel olarak ritmik hareketin kısmî belirtileri olarak kabul edilmemişlerdir. Sadece en dikkat çekici durumlarda sözü edilen birtakım analojilere belli yerlerde rastlamaktayız.[3]

---

[2] Bunlar edebiyat alanında Prof. G. Renard tarafından *La Methode scientifique de l'histoire littéraire*'de başarılı bir şekilde ele alınmıştır. Paris, 1900.

[3] Friedlander, Ludwig, *Sittengeschichte Roms*, 2. basım (Cologne: Phaidon, 1957). Daha önceki baskıları *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms* adında Fransızca çevirisi Vogel tarafından yapılan *Civilisation et moeurs romaines*, İngilizce çevirisi *Roman Life and Manners Under the Early Empire*, 7. çeviri ve genişletilmiş baskısı (Londra: Routledge & Sons Ltd, 1908-1939). Aşağıdaki alıntı T. H. Freese'in İngilizce çevirisindendir 3. cilt, s. 90.

"XVIII. yüzyılın anti-Hıristiyan eğilimlerinin gel-gitleri en yüksek noktaya ulaştıktan sonra hızla yavaşlar ve bu güçlü çekime dayanamayan eğitimli dünyanın büyük bir kısmını da beraberinde götüren güçlü bir gerileme başlar. Benzer şekilde Greko-Romen dünyasında, üstünlük sağlamış ve aynı çevreleri etkilemiş pozitif inançlar istikametinde güçlü bir reaksiyonun izlediği birinci yüzyıl literatürünün hâkim eği-

Roma tarihi öğrencileri, eğitimli sınıfın cumhuriyetin son dönemleri ile bizim çağımızın ilk yüzyılında içinde bulunduğu inançsızlık hâlinden, imparatorluğun sonlarında imana geçmesine neden olan büyük dalgalanmayı araştırmaktadırlar.

Zaferini aynı çağdaki doktrinlerinin ve prensiplerinin büyük değişiklikleri ve asimilasyonu olmadan kazanmayan ve Hıristiyanlığın kaynağı olan dinî hareket, kendisinden önceki bütün antik dünyayı silen genel bir hareketti. Pagan yazarlar Hıristiyan düstur ve düşünceleri ifade ettiler, öyle ki Seneca ve St. Paul arasındaki ilişkiler kendilerinden öncekilerin duygularını açıklamak için ipucu olarak alındı. Renan, Hıristiyanlığın o dönemde mevcut olan dinî duyguların girdiği pek çok şekilden sadece biri olduğunun farkına varmıştır.

Tarihi, Hıristiyanlık ile esasen birbirinden farklı olduğunu düşündüğümüz diğer dinler veya doktrinler arası bir çatışma olarak incelemeye alışkınız ve eğer Hıristiyanlığın yerine Mithra kültü ve diğer bazı doğulu kültler başarı elde etmiş olsalardı veya paganizm yeniden gelişseydi modern tarihin tamamen farklı olacağını tahmin edebilirdik.

Bunların hiçbiri geçerli değildir. Gerçekten A, B, ve C mezhepleri arasında –yükselen bir dinî duygu olarak tanımlayabileceğimiz– tek bir nedenden ortaya çıkan bir çatışma vardır; fakat esas olan gerçek tamamıyla X'tir ve A, B, C vakaları sadece ikincildir. Bu onların hiç önem taşımadığı anlamına gelmez çünkü öz tarafından belirlenen fenomeni değiştirmede şeklinde önemi vardır. Fakat hata, ikinci sırada kalması gereken bir şeyi birinci sıraya koymaktan kaynaklanır.[4]

---

limlerini de buluruz. Aynı zamanda inancın kendisi kaba hurafeler, mucizevîlik arzusu, dindarlık ve fanatizm içerisinde birçok açıdan dejenere olmuştur.

[4] Ayrıca Duruy, Victor, *Histoire des romains depuis les tempe les plus reculés* (Paris: Hachette et Cie., 1870-79), Cilt. V, s. 702: "Hıristiyanlık tarihi yazılırken başka hiçbir şeye bakılmamaktadır, pagan toplumu içinde meydana gelen yenilenmeye hiç dikkat edilmemiştir."

Bolivya hakkında yazan D'Orbigny şöyle der: "Vadinin girişinde ve tepelerin üstünde her iki tarafta bütün yol boyunca, tepelerine tahta haç yerleştirilmiş, çeşitli boyutlarda taş kümeleri olduğunu fark ettim ve daha sonra onların *apachectas* olduğunu keşfettim. Sonra Bolivya Cumhuriyeti'nin Kızılderililerce iskan edilmiş kısmı boyunca bunlara rastlayınca inancım doğrulanmış oldu. Bu taş kümeleri İspanyollar'ın gelişinden önce de vardı. Bu setler, görünmez ilâhları, her şeyin yönlendiricisi *Pachacmac,* kendilerine zirveye ulaşmaları için cesaret verdiğinden dolayı, ona teşekkürlerini sunan ve yollarına devam etmeleri amacıyla yeni bir güç vermesi için ona dua eden, sırtında yükleriyle dik bayırlara zorlukla tırmanan yerliler tarafından yapılmıştır. Durdular, bir müddet dinlendiler, kaşlarından kopardıkları kılları rüzgâra bıraktılar ve çiğnedikleri koka yapraklarını sahip oldukları en değerli şeymiş gibi taş kümesinin en tepesine koydular. Fakir olanları ise etraftaki bir taşı alıp diğer taşların arasına koymakla yetiniyordu. Bugün ise yerlilerin artık *Pachacmac* yerine haçın sembolü olduğu Hıristiyanların tanrısına teşekkür etmesi dışında hiçbir şey değişmedi.[5] Maury "Sicilya'da" der, "Meryem Ceres'in ve Venüs'ün bütün tapınaklarını almıştır ve pagan âyinleri kısmen ona adanmıştır."[6] Kendini çeşitli şekillerde gösteren ortak bir duygu olduğu çok açıktır.

Bu şekiller duygunun kendisiyle karşılaştırıldığında ikinci derecede önemlidir. "Sunak" diye ekler Maury: "Diğer zamanlarda ilâhlar adına kabul ettiği bağışları, bir aziz adına kabul

---

[5] D'Orbigny, Alcide, *L'Homme américain (de l'Amérique Méridionale), considéré sous ses rapports physiologiques et moraux* (Paris: Pitois-Levrault, 1839) Cilt. 1.

[6] Maury, Louis Ferdinand Alfred, *La magie et l'astrologie dans l'antiquité et au moyen âge, ou étude sur les superstitions paiennes qui se sont perpétuées jusqu'a nos jours,* yeniden incelenmiş ve düzeltilmiş 3. basım. (Paris: Didier et Cie., 1860), s. 153.

etmeye devam eder."[7] Bu durumda temel olgu hangisidir? İnsanları bu sunağı doyurmaya iten duygu mu? Yoksa bu veya başka bir azize ya da tanrısal varlığa dua etme biçimindeki bir duygu mu? Cevap muallâkta kalmamalı. Bazı tanrısal varlıkların aracılığıyla gözlerinin iyileştirileceği inancı temel olgudur ve bu amaç için Aesculapius veya Santa Lucia'ya yönelmek ise ikincildir. Böylece temel olgu böyle bir duanın yararına duyulan inançken, Pagan Hecate yerine Hıristiyan şeytanı bile çağrılır. Bir inancın kaynağını başka birinden elde ettiğini sanmak tam olarak doğru değildir. Hepsinin ortak bir kaynağa sahip olduklarını düşünmek gerçeğe daha yakındır. Bu inanç, insanın gizemli güçleri kendisine hizmet etmeye zorlayabileceğine dair hisleridir.

A mezhebinin B, ve C... mezheplerine karşı zaferinin, genel olarak özün değil bir biçimin zaferi olduğu açıktır. Lucian'ın fikirleri ile peygamber Alexander'ın takipçilerinin fikirleri arasında öze dair bir sorun ortaya çıkar. Ve eğer Lucian'ın fikirleri kazansaydı Avrupa tarihi bizim bildiğimizden tamamen farklı olurdu. Fakat Alexander'ın takipçilerinin görüşleri ile diğer peygamberlerin takipçilerinin düşünceleri arasında biçimle ilgili özel bir problem vardır. Bu fikirlerden biri veya diğeri kazanmış olsaydı bile tarih çok az değişirdi. Galip olan yenilmiş olana biçimsel bile olsa taviz vermek zorundadır.

Bu büyük duygu akımlarının nasıl doğup nasıl geliştiğini soruşturmanın yeri burası değildir. Bu akımların, kaynaklarını sadece ekonomik koşullarla ilişkili olarak tarihin maddeci yorumlarından veya diğer ögelerden alıp almadıkları saptanamamıştır ve bu konuda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bütün problemleri aynı anda çözmeyi beklemek bilim dışı bir yöntemdir. Bunun yerine onlar üzerinde tek tek çalışmak gerekir. Bugün için bu akımların varlığını olağan kabul edelim. Başka bir zaman ve zeminde, daha ileri düzeyde araştırmalar başlatmayı deneyeceğiz.

---

[7] Maury, *op. cit.*, s. 158.

Genellikle farkında olmadan bu akımlar tarafından sürüklenmiş, daha önce de ifade edildiği üzere gönülsüz davranışlarını gönüllü gibi, mantık dışı eylemlerini mantıklı gibi göstermek isteyen insanlar eylemlerinin gerçek güdüleri ile ilgili hayali sebepler yaratırlar ve eylemlerindeki güdülerin gerçek olduğuna insanları ve kendilerini inandırmak için bu hayali sebepleri kullanırlar. Genelde A ve B mezhepleri arasındaki biçimsel çatışmalar, konudan konuya atlayan dağınık söylevlerde yok olur. Örneğin Bizans dönemindeki Hıristiyan mezheplerinin çatışmalarını araştırmayı deneyen birinin araştırması bu kişinin kendisini akıl hastanesinde bulmasıyla son bulur. Genel olarak öz meselesi, biçim sorununun içinde oluşsa bile Montesquieu'nün teoloji hakkında söylediklerini hatırlamak yerinde olacaktır: "Ele alınan konuya ve konunun ele alınışına göre iki defa anlaşılmaz kalır..."[8] Fransız milliyetçilerinin nutuklarını okuduğunuzda, bu insanların akıllarının başında olup olmadığına dair kuşku duymaya başlarsınız; fakat budalaca görünen ve öyle de olan bu sözlerin ardında öze dair bir sorun saklıdır: "Milliyetçilik", bugünlerde Fransa'da ortaya çıkan sosyalizme karşı bir direniş şeklidir.

Çatışma makul ölçüde olduğunda bile, öze gönderme yapılarak verilen sebepler çok azdır. Fransa'da 1789 Devrimi'nin arifesinde Jacobenler suikast ve yağma yaparlarken konuşulan tek şey "insanlık", "duyarlılık" ya da "kardeşlik"ti. Bugün bu güzel oyun yeniden başlıyor ve bugün bizim burjuvamız, eninde sonunda kendisini yok edecek felâketler hazırlanırken, nazik bir şekilde "dayanışmayı" tartışıyor.

Kısa aralıklar dışında insanlar her zaman bir seçkin azınlık tarafından yönetilmişlerdir. Seçkin (elite) kelimesini (İt. *aristrocrazia*) en güçlü, en enerjik ve kötülük kadar iyiliğe de yeteneği olan anlamında, etimolojik bağlamı içinde kullandım. Oy-

[8] Montesquieu, Charles Louis de Secondat, Baron de la Brede et de, *Lettres* Persanes (Paris: Hachette et Cie., 1913), CXXXIV.

sa önemli doğal bir yasa nedeniyle seçkinler sürekli bu hâlleriyle devam edemez, tükenirler. Bu yüzden insanlık tarihi seçkinlerin durmadan devam eden yer değiştirme tarihidir. Biri yükselirken diğerinin alçalması gibi... Bu gerçek bir fenomendir fakat bize başka biçimde gözükebilirler.

Eskilerin yerine geçmek için çabalayan veya sadece gücünü arttırmak isteyen yeni seçkinler böyle bir niyetleri olduğunu açıkça kabul etmezler. Bütün bu baskının liderliğini üstlenmek yerine, kendi iyiliklerinin değil, çoğunluğun iyiliği peşinde koşacaklarını, bunun büyük bir mücadeleye yol açacağını fakat bu mücadelenin sınırlı bir sınıfın hakları için değil bütün vatandaşların hakları için yapılacağını ilân ederler. Tabiî ki yeni seçkinler bir kere zafer kazandıklarında eski dostlarını buyrukları altına alırlar ya da onlara bazı resmî ayrıcalıklar sunarlar. Bu tarih, Roma'daki *plebler* ile *patriciler* arasındaki çatışmanın tarihidir ve burjuvanın, feodal kökenin asaletini, soyluluğunu kendi tarafına çektiği bir zaferin tarihidir ki bu zafer modern sosyalistler tarafından iyi bir şekilde ele alınır.

Profesör Pantaleoni yeni bir incelemesinde[9] sosyalizmin zafer kazanacağı iddiasını reddetmektedir. Ben de sosyalizmin zaferinin mümkün ve hattâ kaçınılmaz olduğunu savunmuştum.[10] Bu iki düşünce birbiriyle çelişiyor gibi görünmesine rağmen aslında öyle değildir; çünkü ikimiz ayrı meseleleri ele almaktayız. Pantaleoni dikkatini öznel fenomene yöneltmiştir bense nesnel fenomene... Aslında ikimiz de aynı fikirdeyiz.

İlk Hıristiyan toplulukları Yahuda'da ortaya çıktığında birinin şunları savunduğunu farz edelim:

> Bu insanlar hiçbir zaman dünyanın efendileri olmayacaklar. İnsanlar arasındaki bütün zenginlik, kültür ve sosyal statü farklılıklarının kaldırılabileceğine inanmak saçmadır. Bütün

---

[9] Pantaleoni, "Il secolo ventesimo secundo un individualista", *Flegrea*, 20 Nisan 1900.

[10] Pantaleoni, *Journal des Ecomistes'de*, Mayıs 1900.

> insanların gerçekten kardeş olacağına, bütün dünyevî zevklerden vazgeçeceklerine, bir kadın bedeninde sadece ebedî hayatın güzelliğini göreceklerine inanmak budalacadır. Bundan bin yıl sonra da zengin ve fakirin, krallar ve tebanın, güçlülerin ve âcizlerin olacağı fikrine alışmalısınız. Ve çok sayıda canlının kardeşlerine ihanet etmeye devam edeceğinden emin olabilirsiniz.

Bu kişi haklı olabilir. Kesinlikle İsa'nın hükümdarlığı ilk Hıristiyanların hayâl ettiği gibi hâlâ gelecektedir. Fakat bir kişi Hıristiyanlığın zafer kazanacağı şeklinde bir iddiada bulunurken hiçbir şekilde hataya düşmemektedir. Olgular bunu doğrulamaktadır. Bir tek ve aynı terim burada bütünüyle farklı durumlara göndermede bulunur.

Bizim tarafımızdan daha iyi bilinen bir dönem için daha yetkin bir karşılaştırma yapabiliriz, çünkü bu dönem zaman olarak bize daha yakındır. Bir kişi şu sözleri sarfederken, kendimizi Fransa'da 1789 Devrimi'nin şafağında hayâl edelim:

> Devleti yeniden düzene sokmak, değiştirmek, düzeltmek isteyen bu iyi insanlar hayâl görüyorlar. Bu *toplum sözleşmesine* kim inanır? –Evrensel irade hata yapmayacaktır.– Elbette! Bu yüzden herhangi bir yer ve zamanda kötü ve delice olduğu hâlde bütün bâtıl inançlar ve yanlış fikirler insanların çoğunluğunun desteğini alır. İnsanların hepsinin iyi doğduğu ama onları kötü yapanların krallar ve papazlar olduğu masalına çocuklar bile inanmaz. Eğer bu güzel prensip yeni devletinizin dayanağıysa bunu uygulamada görebilmeniz için binlerce yıl beklemeniz gerekecektir –aklın egemenliği başlamak üzeredir.– Ne zavallı bir psikologsun sen! Birçok insan eylemi gelecek birçok yüzyıl boyunca da duygu tarafından yönlendirilmeye devam edecektir –aklın egemenliği altında, insanlar arasında iyi, yetenekli, erdemli ve "duyarlı" olanlar, yavaş yavaş ve sarsıcı sonuçlara yol açma-

dan olayların şimdiki durumunu değiştirecekler.—[11] Buna inanan, vahşi hayvanların uysal güvercinlere dönüşeceğine de inanır. Sizin bütün edebiyatınız yanlış esaslara dayanmaktadır ve doğal insanın erdemlerinden bahsederken kendinden geçen güzel kadınlarınız neden bahsettiklerini bilmeyen aptal kadınlardır. Emin olabilirsiniz ki, gelecek yüzyıl da bizim yüzyılımızdakilere benzer insanlara şahit olacaktır ve filozofların ileri sürdüğü yeni dönem gelmeyecektir!

Böyle bir devrim eğer eski seçkinler güçlü ve aynı zamanda hoşgörülü ve bilge olsalardı kansız olabilirdi. Şu sözü hatırımızda tutalım; *si vis pacem, para bellum.** Eğer eski seçkin güçlü ve aynı zamanda hoşgörülü ve akıllı olsaydı, böyle bir zafer kansız olurdu;[12] ayrıca, *si vis pacem, para bellum* atasözünü dikkate alsaydı bir yandan cesurca savaşmaya hazır olur diğer yandan da kendi sınıflarına yeni seçkinleri oluşturacak olan sıradan insanları nasıl kabul edeceğini bilirdi. Fakat değişim eski seçkinler için daha çok gözyaşı ve daha fazla kana mâl olacaktır. Çünkü eski seçkin bir yandan deliliğe düşerek silahsızlanır ve aptalca hümanist konuşmalarla gücünü kaybeder, öbür yandan yeni seçkini destekler ve böylece onu ayağa kalkmaya ve savaşmaya zorlar."

---

[11] 1759'da d'Argenson şöyle yazar: "Anti-monarşist ve özgür bir devletin filozofik rüzgârı esiyor. Ruhlara etki ediyor ve belki ilk fırsatta uygulamaya geçmek için insanların zihninde bu devlet zaten önceden kurulmuştu. Belki devrim tahmin edilenden daha az muhalefetle gerçekleşir ve alkışlarla, tezahüratlarla başarıya ulaşır."

* Barış istiyorsanız, savaşa hazırlanın (çn).

[12] Eski Roma Devleti'yle karşılaştırma yapmak için seçtiği İrlandalılar hakkında konuşurken Niebuhr şöyle der ve bu her yerde ve her zaman için doğrudur: "Yoksulların acı ve umutsuzlukları liderlere karşı en güçlü silahtır. Eğer yasa bu âcizleri genel bir birlik altında toplamasa, bu liderler, yoksulların şikâyetlerine karşı ilgisiz kalırlardı."

Olaylar her zaman her iki görüşün de doğru olduğunu ve birbiriyle çelişmediğini kanıtlamıştır.

Tocqueville, "Fransız Devrimi'nin dinsel devrim etkisi yaratan politik bir devrim olduğunu ve böyle bir şekle büründüğünü" söyler. Yüksek sınıfların hazırladığı ve bu sınıflara karşı uygulanan gücü yeni bir seçkine, burjuvaya devreden Fransız Devrimi'nin kesinlikle dinsel bir devrim olduğunu doğrulayan ve şüpheli kalan kısımlar bu önermeden çıkarılabilir.

Devrimin, Ansiklopedistler'in ve Voltaire'in kız çocuğu olduğu söylenir. Bu iddia, sadece hümanist kuşkuculuğun yüksek sınıfları zayıflatması anlamında belli bir açıdan doğrudur. Voltaire'in ve Ansiklopedistler'in daha aşağı sınıflardaki etkisi sıfıra yakındır. Ve devrim aslında alt sınıfların dinî duygularının, daha yüksek sınıfların kuşkuculuğuna karşı bir tepkisidir (geniş anlamda). Aynı şey kısmen reform zamanında da meydana gelmiştir. O zaman da papalar ilâhî kazançlardan ziyade dünyevî çıkarlarla ilgilenirken, teokratik üst sınıflar septik olmaya başlamışlardır. Kuşkucu ve hassas İtalya'da din değiştiren çok az kişi ortaya çıkarken Hıristiyanlığın daha canlı olduğu kuzeyin sert mizaçlı insanları arasında reformun başlaması şans değildir. O dönemde dinî tepki Hıristiyanlık biçimindeydi, 1789'da Fransa'da ise sosyal, yurtsever, devrimci ve anti-Hıristiyan bir şekle büründü. Bu iki durum farklı kılıklara girmiş aynı duyguları içerir.

Yeni seçkinin egemenliği Fransız Devrimi'nden kaynaklanır. Bu, sadece kısa bir süre devam etmiş ve büyük isyandan bir yüzyıl sonra –en azından Fransa'da– büyük düşüşünün işaretlerini göstermiş burjuvanın egemenliğidir. Öte yandan bu egemenliğin ABD, Almanya ve diğer ülkelerde gücünü hâlâ önemli derecede koruduğu doğrudur.

Fenomeni nesnel bakış açısıyla düşünürsek; gerçeği üç kategori altında sınıflayabiliriz:

1- Krizin tırmanış döneminde olduğumuzu ispatlayan yükselen dinî duyguların yoğunluğu.

2- Eski seçkinin düşüşü.
3- Yeni bir seçkinin yükselişi.

Kişisel olarak bu kategorilerden birincisinin, bilincimizde çok fazla çarpıtılmadan yansıtıldığını düşünüyoruz. Öbür yandan diğer iki olgu kategorisi gerçeklikten daha farklı şekillere bürünmüştür. Eski seçkinlerin düşüşü, insanî ve fedakâr duyguların yükselişi olarak gözükür. Yeni seçkinin yükselişi ise âciz ve güçsüzün, nüfuzlu ve kuvvetliye karşı haklı çıkması olarak görünür.

DİNÎ KRİZLERİN YÜKSELİŞ DÖNEMİ

En yüzeysel çalışma bile son yıllarda uygar uluslar içerisinde dinî duyguların arttığını ve hâlâ yükselmekte olduğunu göstermektedir. Bu sadece Hıristiyan mezhepleri şeklindeki dinî formlara yarar getirmedi, ayrıca kendini sosyalizmde gösteren dinî duygulara, yeni bir düzene enerji verdi. Sosyalistler arasındaki birçok değerli düşünür, karşıtları gibi sosyalizmin artık bir din olduğunu onaylamaktadır. Tarih öğrencileri bu dinî fenomenin, bugüne kadar görülmüşlerin en önemlileri arasında doğru yeri aldığının ve sadece Budizm, Hıristiyanlık, İslâm, Protestan Reform ve Fransız Devrimi'yle karşılaştırılacağının farkına varmalıdırlar.

Üstelik Almanya'da yetkin bir eleştiri yazısında "Alman tanrısı" olarak bahsedilme noktasına kadar götürülen yurtseverlik, İngiltere'de *emperyalizm* aracılığıyla, Fransa'da *milliyetçilik* ve ABD'de *şovenlik* vasıtasıyla en yüksek noktalara tırmanmış ve dinî bir şekil almıştır.

Eski dinlerin dirilişi sırasında ve yeni ve güçlü bir dinin yükselişinde kendini gösteren bu büyük fenomenlere ek olarak daha az öneme sahip olan diğer fenomenler dinî duyguların insan

faaliyetlerini nasıl istila ettiklerini açığa vurur. Böylece bu fenomenlerin dinî şekle girmek konusunda sınırlanamaz bir eğilim sahibi oldukları görülür.[13]

Örneğin alkollü içeceklerin tüketiminin insan ırkına zararlı olduğunu savunan dürüst kimseleri ele alalım. Bu insanlar sağlık için gerekli ve yeterli olan koşulları sağlamakla yetinmezler. Dinî coşkuya ulaşmak için bu hijyenik ölçütleri aşarlar.[14] Bu

---

[13] Deherme, *Coopération des idées* gazetesinde açıkça şöyle yazar: "Mesih'in deliliğine sahip olan havarileri incelediğimiz gibi dayanışma çılgınlığını da incelemeliyiz." –Molinella'nın grevcileri Meryem Ana'nın, ilâhelerin ve azizlerin resimlerini attılar ve yerlerine Marx ve Prampolini'ninkileri koydular.

[14] Rastgele bir örnek seçtim: "Alkol! Alkol! Hayatları sona erene kadar ellerinden geldiği sürece, kararlılıkla sana karşı savaş açmazlar. Senden nefret ederler, senden korkarlar –en azından söyledikleri budur– fakat iş seni yok etmeye gelince duraksarlar. Ve Sen yine de en masum ruhları kirletir, en akıllıca fikirleri yoldan çıkarır, yanına gelenleri ve sana kur yapanları tuzağa düşürür (alkole kur yapmak, ne güzel, ne şiirsel bir imge) ve sonunda onları yok edersin. Nüfusun büyük bir kısmı, özüne kadar çürüyüp yok olana kadar zehrin son bardağıyla birlikte bitkinlikten sürünmüş ve ölüm çıngırakları arasında yere düşmüş, gövdesini yıkmıştır *(Le bien social)*. Bu son ifadeler şiirsel bir nitelik kazandıkları için biraz abartılmıştır.

"Alkol insanlığın başına gelen felâketlerin onda dokuzunun (kim bilir böyle bir istatistiği nasıl elde etti?), bütün suçların üçte birinin (kendi kesinliği içinde dehşet verici kriminal bir istatistik) nedenidir. Alkol yoksulluk, vahşilik, hastalık, erken yaşlarda bunama içerisinde olan, sayılamayacak kadar zavallı insan yaratır. Alkol kötüdür, eşi olmayan bir felâkettir, bütün ailelerin yıkımlarının, çocukların hastalıklarının nedenidir. Alkol büyük bir lanet ve nefret verici bir şeydir – herkesin ayağa kalkıp onunla savaşması gerekiyor gibi gözükmektedir (Kulağa, inanan birinin inanca aykırı bir düşünceyi tartışması gibi geliyor?). Bu yönde hiçbir şey yapılmadı. Bu zehrin düşmanı olan ancak bilinçsizce ve aptalca tedavi edici şarap reçeteleriyle bu zehrin yayılmasını sağlayan birçok büyük fizikçi yok mu? (*stupid*, *stupidly*, Fransız terimleri eğitimli insanlar tarafından nadiren kullanılır: Açık-

hareket insanı bir bardak şarap içmekten koruduğu sürece her fedakârlığa hazır asketikler, apostollar ve martyr'ler yaratır. Bunda başarılı olurlarsa Hıristiyan havarilerinin bir insanın ruhunu kurtardıklarını söylemeleri gibi bir insanı kurtardıklarını iddia ederler.[15] Fransisken, Dominiken gibi dinî tarikatlarla

---

çası nazik konuşmak için sadece su içmek yeterli değildir)", *(Le bien Social)* Bu büyük hakaretin tek amacı kına ağacı (cinchona) şarabının kullanımını kötülemektir... *nascetur ridiculus mus.*

Üyeleri övgüye değer bilim adamları olan bir kuruluş bir el ilânı dağıttı ve ilânın üzerinde şöyle yazıyordu: "...Alkol özellikle beyin için bir zehirdir... küçük dozlar kesinlikle düşünsel süreçleri yavaşlatır. Bu Kraeplin, Smith, Furer, vs.'nin çalışmalarından da takip edilebilir..." Gerçekten de, çok fazla bira içen Bismarck için düşünme süreçlerinin çok yavaş olduğu söylenebilir. Benzer şekilde I. Napoléon, Cromwell, Caesar, Sokrates, Vergil, Horace, vs.'nin zekâ olarak biraz geri olduğu söylenebilir. Aynı şey çok azının sadece su içtiği bilindiği için yüce insanlar olarak düşündüğümüz bütün insanların neredeyse tamamı için doğru olmalıdır. Asıl dehalar kendilerini alkollü içeceklerden uzak tutanlar olmalıdır! Şarap içenler bunu içtiklerinin hâlâ farkında değillerse belki bu sadece düşünsel süreçlerinin yavaşlamış olmasından kaynaklanıyordur.

Kolaylıkla çoğaltılabilecek bu örnekleri vermemizin nedeni bu insanların mücadele etmek istedikleri şeyin sadece alkol bağımlılığı olmadığını, normal miktarda alkol kullanımına karşı bile savaş açtıklarını göstermektir. Bunun içinde dinî ve mezhepçi duygular seçilebilir.

[15] Renan, *Marc Aurèle*'de Hıristiyanlığın pek çok rakibinden biri olan Mithra kültünden bahsederken şöyle der: "Onun şapelleri küçük kiliseleri andırır. Üyeleri arasında kardeşlik bağları yaratmıştır. Yirmi defadan fazla söyledik ki bu, zamanın büyük bir ihtiyacıdır. İnsanlar birinin diğerini seveceği, birbirlerini, kardeşliklerini görecekleri ve güçlendirecekleri ve bütün küçük kibirlere, sinagogların çocukça tutkularının zararsızca gelişmesine karşı bir kaçışı sunan dinî cemaatler isterler." Bugün de aynı şeyi görmekteyiz. Hijyen bahanesi altında bazı aptalca prensipler konusunda vaaz veren bir kurumun sekreteri, kendini büyük bir adam sayar. Kilisenin üyelerinin yeşilaycı veya etikçi vs. kuruluşlar için kendi mabetlerini veya kiliseleri terk ettiği

karşılaştırılabilecek alkol karşıtı olan Good Templars gibi tarikatlar bulunmaktadır. Onların üyeliğe kabul törenleri, seremonileri ve gizemli ilişkileri vardır ve mistik söylevlerin ardından kendilerinden geçerler. Bunun yanında çok sayıda hijyenci, aklın ışığını tamamen kaybetmemiş insanlara delice görünen bu doktrinleri savunma telaşına düşmüşlerdir. Onlar âdeta bir insanı sağlıklı kılmak için öldürmeye hazırdırlar. Bu yüzden ruhlarını kurtarmak için insanları yakan engizisyon bile onlardan daha duygusal davranmıştır.

Başkaları "ahlâk dışı literatürü" arayıp bulurlar ve sansürün sınırlarını fazlaca aşarlar. Aralarında kesinlikle takdire lâyık, gerçekten saygıdeğer insanlar da vardı. Fakat dikkatlerini bu konuya yoğunlaştırmış, başka bir şey düşünemeyen o insanların arasında bu saygıdeğer insanları fark edebilmek yadırgatıcı bir durum arzetmiştir. Bu tip insanlar ileri derece ahlâkçı fikirleri, ahlâk dışı terimlerle ifade etmektedirler. Bir şehirde genç orta okul öğrencilerinden genelevlerin kapanması için bir dilekçe imzalamalarını istediler. Bu dilekçenin dili gerçekten müstehcendi. Bazen bu kişiler arasından daha gergin biriyle konuştuğunuzda, cinsiyetlerin birleşmesi konusunda sürekli söylenirken, aşkın zevklerinden hoşlanan birine karşı inanılmayacak derecede şiddetli bir kin sergilerken yüzünün nasıl kızardığını, gözlerinin aydınlandığını kısacası bir erkeğin bir kadını ne kadar çok arzuladığının işaretlerini gözleyebilirsiniz.

Fakat, genellikle dinî duyguların dışında burada başka bir sebep daha vardır. Yanılmıyorsam o da şudur: Daha önceden, bazen erotik duyguların dinî duygu maskesine büründüğüne, özellikle histerik kadınların durumuna dikkat çekilmiş ve böyle birçok durumdan bahsedilmiştir. Diğer zamanlarda, mesela XIII. yüzyılın sonlarına doğru yaşamış ve üzerlerinde baskı kuran erotik duygulara henüz hazır değillerken kendilerini bırak-

---

konusunda şikâyet eden vaizler, papazlar vardır. Bkz. Renan, Ernes, *Oevres complêtes*'de *Marc Aurêle* (Paris: Calmann-Levy, 1947-58), Cilt V. (1952).

mış insanlar vardır. Bugün farklı çevrelerde bulundukları için vicdan azabı duymakta ve kendilerini olabildiğince kontrol etmektedirler. Bir yandan da bastırılamayan arzularını sözcüklerle beslerler. Genelde bu insanlar ahlâk yanlısı olarak ahlâk dışı bir meselenin içinde yer edinme fırsatını buldukları için memnundurlar. Başkalarının aldığı zevki kendilerine bağlarken vicdanlarıyla barış içindedirler.[16] Bir arkadaşım gençlik yıllarında fazla namuslu olmayan, yaşlanmaya başladığı hâlde hâlâ arzuları alevlendirmeye yetecek kadar çekici, zengin ve güzel ama sonra derinden ve samimiyetle dindar olan bir kadın tanımıştı. Bu kadın takdire lâyık bir şevk ve büyük fedakârlıkla hayatının her anını fahişelerin rehabilitasyonu için çalışan bir enstitüye adamıştı. Arkadaşım bu bayanın niyetinin dürüstlüğü konusunda ikna olmuştu. O, bu bayanın geçmişinin yansımasından meydana geldiğini ve hâlâ çeşitli zevkleri arzuladığı gerçeğiyle birlikte, sadece vicdan azabıyla değil güzel bir iş yapma duygusuyla giriştiği bu müritlik görevine kendisini adaması konusundaki olağanüstü gayretini anlattı. Bazı gururlu ahlâkçıların daha az çileci insanlara karşı gösterdikleri şiddetli kine gelince; bu kinin kaynağı sadece doktrinlere karşı olanların bu yüzden ölecekleri veya kendilerini yok edecekleri dinî veya mezhepçi duygular değildir. Tüketici olmayanın tüketiciye, hadım olanın erkek olana bilmeden ve istemeyerek de olsa içerlemesinden kaynaklanır.

Vejetaryenler ayrıca daha da gülünç bir gruptur. Onlar toprağın etten daha çok tahıl ve pirinç üretebildiğini hesaplamaktadırlar. Mistik-sosyal bir tarikatın şimdilerde büyük bir şöhre-

---

[16] *A.g.e.*, "Encrati'lerin sözde namuslulukları hiçbir şeydir sadece bilinç dışı bir aldatmacadır. Aziz Neree ve Achillee'nin hikâyesi oldukça güvenilmez ve rahatsız edicidir; insanlar hiçbir zaman daha fazla cinsellikle bu kadar aldatılmamış, evlilik hiçbir zaman daha saf bir edepsizlikle tartışılmamıştı... Yukarıda anlatılan bu insanları en çok sevenler kadınlardan korkan erkeklerdir ve haklı olarak biri asketiklere şunu ne kadar sık söyleyebilir?: '*Fallit te incautum pietas tua.*'"

te sahip olduğunu görüyoruz. Kendi tezlerinin desteklenmesine yarayan bazı psikolojik deneyimlerin yol göstericiliğiyle, bu insanlar hepimizin çok fazla yemek yediğini ve katı bir diyete girmemiz gerektiğini ileri sürmektedirler. Diyelim ki kıymetli beyefendilerin dediği gibi bu, "sosyal problemi" çözecektir. Çünkü böylece bütün insanlar için daha çok yemek olacaktır. Bilhassa daha fazla çocuk sahibi olmak mümkün olacaktır. Bu zavallı fanatiklere göre, bir erkeğin erkek çocuk doğuramayan bir kadınla yaşamasından daha büyük bir hata yoktur. Onlar bütün Yunan ve Latin şairlerini ahlâklı olmadıkları için yakabilirlerdi. Onların ideali hiç et yemeyen, şarap içmeyen, ta ki *liberaum quaerendorum causa** olana kadar hiç sevgi hissetmeyen ve kalan tek zevklerinin dayanışma için söyledikleri ilâhilerinin zevki olduğu, asketiklerin oluşturduğu bir nüfustu.[17]

---

* Çocuklar elde etmek amacıyla/çocuk sahibi oluncaya kadar (çn).

[17] Böyle deliliklere her ülkede rastlayabiliriz. Bazı insanlar kendilerine ve başkalarına eziyet etmekten zevk duyarlar. Yapmamız gereken tek şey, Buckle'ın tıpkı bizim modern asketiklerimiz gibi demokratik olan İskoç Presbiteryen Papazları hakkında yazdıklarını okumaktır: "Onların düşturuna göre bütün doğal istekler toplumun bütün hazları, bütün eğlenceler ve insan kalbinin her türlü haz içgüdüsü belli bir miktarda günahtır... Güzelliğe önem vermek yakışıksızdır. Daha da ötesinde gerçek güzellik yoktur. Dünyada seyretmeye değecek ne vardır? Hiçbir şey. Ta ki İskoç Kilisesi dünyadaki en güzel ve eşsiz şey olana kadar... (Bugün *dayanışma* İskoç Kilisesi'nin yerine geçmiştir)... Pazar günü bir şehirden başkasına gitmek veya bir arkadaşı ziyaret etmek günahtır. Meyve fidanı dikmek, tıraş olmak günahtır (Bugün kanun müdahale etse bile: Küçük bir toplumda bir vatandaş kilise zamanı kendi tüketimi için suyu kullandığından dolayı kendisine dava açılır...). Fakir, pis, aç olmak...daima iç çekmek ve sızlanmak kısacası sürekli üzgün olmak kutsallık, zıtı ise Tanrı'ya karşı saygısızlık belirtisidir."

Uzun süre önce keşişler bu çeşit deliliği en yüksek noktasına taşıdılar. Gibbon'un çok iyi ifade ettiği gibi: "Haz ve günah manastır

Benzer asketikler Montanistler'in Hıristiyan Ortodoks Kilisesi konusunda yaptıkları gibi Sosyalistlere karşı çıkmaktadırlar.

Kilisenin doktrinlerini aptalca abartan, bir yerde kontrol edilip ele geçirilen ama sonra yeniden fakat değişik bir şekilde başka bir yerde yükselen, hattâ Ortaçağ'ın kendini kırbaçlayan insanlarına veya Jansenist hayâlperestlere dönüşen bu kişilerden kendisini kurtarması için gerçekte yapması gereken çok şey vardı.[18]

---

dilinde eşanlamlıdır." Bizim modern asketiklerimize göre bu durum değişmemiştir.

[18] Birçok olay arasından bu makale baskıdayken meydana gelen aşağıdaki olayı zikretmek yeterli olacaktır: 18 Temmuz 1900 tarihli *Avanti*, Sosyalist Parti'nin bir bölümünde meydana gelen tartışmayı şöyle anlatır: "11. kuruluş toplantısında Sosyalist Parti'nin yerel şubeleri ortak alınan kararla iki B kardeşi kendi sınıflarından kovdu. Birinci kardeş, İki tür meydan okumayı ortaya koyduğu için ve bir sosyalist olarak kişisel farklılıkları yiğitlikle çözmek konusunda kendi hakkı üzerinde ısrarla durduğu için... İkinci kardeş... tamamıyla kardeşiyle aynı fikirde olduğunu ilân ettiği için... ve açık sözlü bir şekilde düelloya olan rağbetini, eğilimini birkaç yoldaşa itiraf ettiği için." Yukarıda bahsedilen gazete sağduyuyla şöyle der: "Bir kardeşin kovulmasının sebebi kendi kardeşiyle ortak amaç edinmesidir." Bütün bunlar bize bir partinin nasıl olması gerektiğine dair yanlış görüşlerin belirtildiğini göstermektedir... Diğer türlü siz bugün bir sosyalistin bir düelloda savaşmaması gerektiğini parti ilmihalinde yazarsınız, yarın başka biri bir sosyalistin yeşilaycı olmasına dair bir kanun talep eder, ertesi gün bir sosyalistin kilisede evlenmemesi gerektiğini söyler, bireysel hayatın bütün alanlarına parti mevzuatı tarafından saldırılana kadar bu böyle devam eder. Bu durumda partilerin mezheplere ve dinî tarikatlara dönüştüğüne inanmaktayız."

Fakat hizipçiler silahsızlanmaya karşı çıkarlar. Evrim, dersini alır. 30 Temmuz'un *Avanti*'si Pisa bölgesinin yukarıda bahsedilen müzakereleri halka açık bir şekilde protesto etmekten suçlu olan üç yoldaşın ihraç edilmesi üzerinde karar vermekte olduğunu anlatmaktadır. Bu yoldaşlar arasında biri *Avanti*'nin muhabiriydi. Onun parti için

İtalya'da yaşayan, aklı başında insanların yanı sıra fanatiklerin oluşturduğu küçük kliklere de rastlanabilecek yurt dışındaki bölgelerde uzun süre bulunmamış olan insanların, modern asketiklerin doktrinleri hakkında kesin bir fikirleri yoktur. Onlar bu doktrinleri gerçekte anlatımı yetersiz, hafif, gerçek ötesi ve abartılmış söylevler olarak görürler.[19] Romalılar'dan günümüze kadar İtalya, dinî duyguya çok az yer veren bir ülke oldu. Kim bilir belki bir gün İtalya, Protestan Reform hareketi tarafından durdurulmuş olan Rönesans gibi başka bir Rönesans yaratır.

Spiritüalizm, *okültizm* ve diğer benzer boş inançlar dinî duyguların genel olarak artmasıyla birlikte çok sayıda takipçi kazanır ve yükselişe geçer. Örneğin Mars gezegeninde konuşulan dilde yazan zavallı histerik bir kadının deli saçmalarını önemli ölçüde ciddiye alan insanlar vardır ve bu ilginç konuda mistisizme bağlı kadınların, kızların toplandığı konferanslar yapılmıştır. Baş Melek Cebrail, Paris'te genç bir kızın ağzından konuşup sohbet etmektedir. Her çeşit şarlatan mistik yöntemlerle hastaları iyileştirmektedir ve eğer kahramanlıkları anlatacak bir Lucian yoksa, Abonotechia'daki Alexander rolü için kimse aday olmak istememektedir.

---

yaptığı işler hiç sayılmadı; sıradan bir burjuva gibi aforoz edildi. Belki bir gün sosyalist inancın Kutsal Engizisyonu olacak.

[19] Hangi İtalyan, Atlantik'in öbür tarafından, yüksek bir sosyal sınıftan gelmiş, kültürlü ve onurlu genç bir kızın, bir yandan tensel zevklerle ilgili maddî unsurları sevgiden ayırdığı için son derece ahlâkî bir kural olarak gördüğü, diğer bir yandan da insan ırkının sağlam olarak gelişmesi için önemli bir aracı öne sürdüğünden dolayı yararlı bir şey olduğunu iddia ettiği yapay döllenme konusunu, bir halk toplantısında ele almasına şaşırmaz?

Bazı asketik ve ahlâkçılar tarafından büyük övgüyle karşılanmış ve genç kızlara tavsiye edilmiş bir kitap olan *L'école de la pureté* kesinlikle güzel bir şekilde sona erer ama bu sona zemin hazırlayan argümanların çoğu münferittir. Ve sonuç, sebepleri haklı göstermedikçe onları mazur görmek zor olacaktır.

Biz krizin çıkış döneminde değilsek böyle fanteziler küçük bir grup insanın ötesinde kimseyi etkilemez ya da sadece küçük bir etki yaratır fakat bir krizin yükseliş döneminde bu insanların faaliyetleri geniş bir alana yayılır ve genel bir hareketlenme başlatır.

Mistisizm, "sembolizm" ve diğer boş işler, edebiyata, sanata ve bilime saldırıda bulunurlar. Siz ise hâlâ hangi ilâhiyi[20] söyle-

---

[20] Sosyalist biçime ve Fransa'ya gelince, 12 Mayıs 1900 tarihli *Avanti*' de bu fenomen çok iyi tanımlanmıştır. "Dreyfus vakası sırasında özgürlük ve demokrasi için cesur bir savaşa giren Fransız Sanatı, sınıflarını terk etmedi ama aynı çağdaki radikal düşüncelerin uç göstergelerine yardım etmeye devam etti. Anatole France ve Octave Mirbeau, Maurice Bouchor ve Laurent Tailhade, Paul Adam ve Camille Mauclair'in adları en düzensiz devrimci provokatör sosyalistler ve anarşistler sıfatlarıyla birlikte anılırlar... Ayrıca Dreyfus seferberliğinde altın yaldızlı sahtekârların tarafında duran Barrès ve Lemaitre'in işçi sınıfını haklı çıkarmaya olan sempatileri zayıflamıştır. *Fransız edebiyatının aynı çağdaki egemen özelliği burjuva karşıtı bir tutuma sahip olmasıydı*" [Bu vurgu beni tatmin etti; bu iddia çoğunlukla doğrudur. Okuyucu, bu burjuva karşıtı kitapları alan ve bu yüzden onların basılmasından sorumlu olanların burjuva olduğuna dikkat etmelidir. Biz bu gözlemi daha sonra ele alacağız]. "Fransız sanatı, kararlı bir biçimde yalnızca sosyal çatışmanın etki alanına girmekle kalmaz aynı zamanda kendi isteğiyle âcizlerin ve yoksulların savunmasını da üstlenir. Geleneksel, dinî ve siyasî ahlâk şiddetli bir şekilde azarlanmıştır. Yeni başlayan krizin bütün huzursuzluğu çıkış yolunu ve yankısını en çok alkışlanan yazarlarda yankı bulur. En geç ve en yakın zamandaki Fransız edebiyatında XVIII. yüzyıl Fransız yazarlarının farkında olmadan yerine getirdikleri görevin izlerine rastlarız, düzen için tehlikeli olan düşüncelerin ateşleyicileri sanatsal renklerin baştan çıkarıcılığıyla bir aradadır... Mirbeau tarafından sunulan fikirlerin ve figürlerin şeytanî dansı, gelecekteki muhtemel felâketin en yakın etkisidir. Bu dünya ıslah için yeterli değildir."

"–...Paul Adam... O da bir anarşisttir ve onarıcı bir devrimin gerekliliğinin propagandasını yapar... Onun bütün ezilmişler için bitip tükenmez iyiliği, sefâletin yalnız ve yoksul kadınları içine sürüklediği

mek istediğinize göre dinî şeklinizi seçebilirsiniz. Fakat bu ilâhi önceden söylenmiş bir ilâhi olmalıdır, yoksa halk kitabınızı almayacak ve bu yüzden de hiçbir yayıncı kitabı basmak istemeyecektir.

Bizim yeni mistiklerimiz tartışmalarının rasyonel olduğunu sanırlar fakat gerçekte onlar maalesef mantık sanatını gücendirirler. Ve genelde eski mistiklerin tiratlarının tekrarından başka bir şey yapmazlar. Örneğin insan varlığının Mars'a ruhsal göçü hakkındaki bazı hikâyelerde doğruluk payı olduğunu düşünelim. Onlar ciddi olarak "bilimin her şeyi açıklayamadığını" söylerler. Bu iddia doğru olabilir. Fakat Tizio'nun bir fenomeni

---

aşağılanmışlığa karşı hassas ve nazik merhameti, uysalca kaderini kabul eden ve öldürmekten başka amaçlarla zengine el uzatan aşağılık adamlara karşı nefretin ve hor görmenin tek başına haykırışıdır" (Öldürülen olduğu sürece zengin ve nefret edilen burjuva Adam'ın kitaplarını almaktadır, böylece o kitapların basılmalarını sağlarken, kısmen o korkunç cinâyetlerin suç ortağı olur). "Fakat âsi edebiyatının kendine ait alanının dışında, modern edebiyatın burjuvazi karşıtı ve yenilikçi eğilimi açıkça görülmektedir. Kim aile ilişkilerini Marcel Prévost' dan daha zâlim bir ironiyle çözebilmiştir?... Ve bütün edebiyata geleneksel, eski veya otoriteler tarafından kurulmuş olan her şeyin aşağılanmasına dayanan şiddetli bir ruh nüfuz etmiştir. Bütün bunlar bir kanuna dayanır ve hepsi bir polisin ve yargıcın yaptırımını kabul eder." Yazar burada sorunun sadece bir tarafını görmektedir. Brunetiere gibi, eski dinî formlara geri dönmek isteyen yazarlara geldiğimizde, çeşitli konularda benzer aşağılamayı buluruz. Aynı şey "milliyetçiler", "anti-semitistler", vs. için de söylenebilir. Hepsi bütün zamanlarda bütün ülkelerde mezhepçiler arasında görülen bir alışkanlık gibi birbiriyle münakaşa ederler.

Yazar, zekice ekler: "Bu edebiyat Paris'in edebiyatla ilgilenen kişilere empoze ettiği durumlarla açıklanır... Kitap geri kalanlar gibi ticarî bir girişim olduğuna göre... İtalya'da yazarın kendi kariyeri var olmazken yazar Fransa'da kariyer sahibi olur." Fakat yazarın elde ettiği bu kariyer konusunda bu çok önemli bir nokta olsa da bu ticarî ürünün dayandığı esas tüketicilerin, yayımlanan kitaplarda yerilen burjuvalar olduğunu söylemez.

açıklayamamasının sonucu mantıksal olarak, Caio'nun bu fenomeni kabul etmesi demek değildir. Tizio, gökgürültüsünün nasıl olduğunu bilmiyor olabilir. Fakat gökgürültüsünü meydana getirenin Jüpiter olduğunu iddia eden Caio'nun düşünceleriyle iç içe geçen bir mantıkla Tizio'yu sınırlandıramayız. Başka insanlar, daha ince kurnazlıklarıyla zaten epeyce eski olan bir argümanı tekrar ederler. Sözgelimi onlar şöyle der: "Böyle bir şey doğru olmalı çünkü doğru olması insan için yararlıdır." Yüzyıllardır bilinen bir gerçeklik şimdi yeniden keşfedilmiştir, yani bu adam akıldan ziyade duygu ile yönetilmiştir. Buradan dinî duyguların sosyal düzeni sürdürmede önemli rolünün olduğu sonucuna ulaşılabilir. Fakat en üst düzeyde sosyal fayda sağlama noktasında bu rolün ne kadar büyük bir yere sahip olması gerektiği bu önermeden tek başına çıkarılmaz. Ve A biçiminin B ve C'ye göre insan için daha yararlı olduğu sonucundan daha azını bu önermeden çıkaramayız. Örneğin A düşüncesi şöyle der: "İnsan büyük ölçüde duyguları tarafından yönlendirilir." Bu yüzden tamamen bir dine boyun eğmelidir. A da bu mantık dışılığın örneği olduğu için insan bu A dinine boyun eğmelidir. Alkol karşıtları küçük bir hayvanın derisine şarap enjekte ederler ve bu hayvan çırpınarak ölür. Buradan da mantıksal olarak, bir insanın şarap içmemesi sonucunu çıkarırlar. Ayrıca bu deneyleri insanlar üzerinde de yürütürler. Onlar alkol alan bir insanın duyularının kısa bir zaman dilimi içerisinde, beyne daha yavaş iletildiğini gözlemlerler. Buradan alkolün sinir sistemine zehir etkisi yaptığı ve insanların bundan sakınması gerektiği sonucunu çıkarırlar. Eğer bu düşünce tarzı mantıklıysa devamı da şöyle olmalıdır: "Biri yemek yer yemez, sindirim işlemi devam ederken beyin tembelleşir ve her türlü entelektüel aktivite yavaşlar. Bu yüzden yediğimiz yemekler sinir sistemi için bir zehirdir. Bu yüzden insan bundan sakınmalı ve açlıktan ölmelidir." Eğer denildiği gibi alkollü içecek tüketimi birkaç yıl içinde dünyadaki bütün türleri yok edecekse, su içenlerin yapması gereken, zamanlarını beklemektir. Ki-

sacası doğal seçim aracılığıyla bunlar dünyada yalnız kalacaklardır. Bu ise bir mucizedir, çünkü Nuh'tan bu yana böyle bir şey henüz gerçekleşmemiştir.

"Dayanışma" adına A'nın B'ye para vermesi gerektiği söylenir çünkü A, B'nin zevki için ona refah sağlamalıdır, B ise dayanışma adına A'ya ciddi hasar ve hoşnutsuzluk vermekten hiçbir zaman vazgeçmemelidir. Görüldüğü gibi toplum organik bir bütündür ve bir tarafın uğradığı zarar bütünün diğer parçalarında da yankısını bulur, yani A bölümünde meydana gelen bir etkinin sonuçları B bölümünü de etkiler.

Buradan A'nın B'ye yardım etmesi gerektiği ve böyle yaptığı sonucu çıkarılır. Sonuç mantıklı değildir:

1- Kangren başlayınca kolun kesilmesi gibi A da B'yi bertaraf edebilir.

2- Eğer B'ye yapılan yardımların sonucu olarak çevreye uyum sağlayamamış dejenere bireyler hızla çoğalıyorsa, B'ye yapılan yardım sadece A için değil bütün toplum için zararlı olacaktır.

Bu argümanların yanlış olduğunu ispat etmek veya bunu denemek boşuna bir çabadır, çünkü bu argümanlara başvuran kişiler ilk başta bunlar tarafından ikna edilmemişlerdir. Ama bunun ötesinde *a posteriori*'yle inandırılmış olarak eylemlerini doğrulamak için bu argümanları yaratırlar. En mümkün olmayan olayda bile insanların aklına empoze edilecek ve insanları, kendi argümanlarını değiştirmeye zorlayacak olan bu argümanlar çok net ve güçlü olmalıdır. Birkaç istisnayı saymazsak farklı kaynaklardan doğan bu insanların inançları hiçbir şekilde değişmediği sürece, daha önceki argümanlar diğerleriyle eşit derecede veya daha fazla hatalı olarak kullanıldıkları için hiçbir şey kazanılmayacaktır.

Hattâ pozitif bilimler bile dinî duyguların saldırılarından korunmuş değildir. Seçkin bir astronom olan ve güneş sisteminin kaynaklarını inceleyen H. Faye şunu eklemeyi gerekli bulmaktadır: Yaratılış'ın ilk kısmına gereken önemi vermeden geçmişi-

mizdeki ilkel zamanları arkamızda bırakmayalım. Yaratılış inancı, insanlığın, fetişizmin saçmalıkları, politeizmin zarif absürdlükleri ve astrolojinin alçaltıcı fantezilerinden oluşmadığını kanıtlar.[21] Yazarın Yaratılış'ın ilk kısmının ilkel insanı betimlediğine inanıp inanmadığını kim bilebilir? Faye, eski insanlar veya tarih öncesi insan hakkındaki tarihî araştırmaları hiçbir zaman duymamıştır. Kitabını bu hayatın bir gün sona ereceğini ifade ederek bitirir: "Fakat umuyor ve inanıyoruz ki bu, ilâhî modelimize göre bize daha yakın olan akıl sahiplerinin faaliyetleri için sorun olmayacaktır. Akıl sahipleri hayatta kalmak için ne ışığa ne sıcağa ne de yeni bir dünyaya ihtiyaç duyacaklar. Bir araya gelecekler ve bu yüzden yok olmayacaklar." Yazarın ne demek istediği ve bütün hayat söndüğünde "akıl sahiplerinin eylemlerinin" nasıl süreceği açık değildir. Böyle bir saçmalıkla karşılaştırılırsa, ruh göçü düşüncesi bile bilimsel bir gerçeklik değeri taşır. Dünya bütün diğer canlılar tarafından terk edildiğinde hayatta kalacak olan "akıl sahiplerinin faaliyetleri" arasında, yazarın "dayanışmayı" büyütmemesi bir şanstır. Astronomi üzerine başka incelemelerde de dayanışma kavramının ortaya fırlayacağını tahmin ediyoruz. Laplace'in söylemleri Faye'inkilerden farklıydı ama değişen zamanla birlikte bilge kişiler de değişmektedir.

Kopernik ve Galilei'nin teorileri bile tehlikededir. En azından dolaylı olarak... Yetenekli bir matematikçi olan Mansion, Uluslararası Katolik Bilimsel Kongresi'ne (4 Nisan 1891) sunduğu bir raporda Batlamyuscu sistemin modern sistem kadar veya ona yakın bir oranda doğru olduğunu kanıtlamak için çaba sarfetmiştir. "Yer merkezli sistemin seçilmesinin daha derin ve anlaşılmaz başka bir nedeni de eskilerin astronomiyle, tanrısal *fenomenin* bilimi ile yıldızların hareketlerinin *nedenlerinin* araştırılmasını net bir şekilde ayırmalarıdır... Astronomik

[21] Faye, Hervé, *Sur l'origine du monde* (Paris: Gauthier-Villars, 1884), s. 24.

hipotezlerin seçiminin onlara göre bir önemi olmadığı için dıştan görünenlere daha uygun olan ve diğerine göre daha uygulanabilir olan geosentrik (yer merkezci) bakış açısını benimsemede bir dezavantaj görmediler." Eskilerin Batlamyus'un sunduğu seçenek yerine, görünene daha uygun ve daha uygulanabilir diye Newtoncu teoriyi izleyebileceklerine kendimizi inandırmak cesaret ister.

Astronomi hakkında çok az şey bilen Brunetiére, "Bizi Galilei'nizle yalnız bırakın" diye bağırır. Yetenekli bir bilim adamı olan düşünürümüz meseleyi minik farklarla hilekârca ele alır: "XVI. ve XVII. yüzyılda Galilei'nin yargılanmasından önce ve sonra astronomik fenomenin felsefî açıklaması ile astronomik hareketin araştırılması arasındaki ayrım bilim adamlarınca gayet iyi bilinmekteydi. O zaman da bu farktan dolayı Galilei'nin felsefe adına mahkum edildiğine ve bu durumun hiçbir şekilde astronomik araştırmayı engellemediğine inanılmıştır."[22] Zavallı

[22] Yazarın sofizmi şuna dayanır: Bütün teorilerimizin hipotetik olduğu ve hiçbir şeyin mutlak bilgisine sahip olmadığımız kesinlikle doğrudur. Newtoncu teori Batlamyus veya Hesiod'un teogonisi gibi bir hipotezdir fakat buradan bu çeşitli hipotezler arasında bazılarının diğerlerine göre bilimsel olarak daha çok tercih edilir olmadığı sonucu çıkarılamaz. "Modern bilimin bakış açısından bakan biri olsun veya olmasın belli bir yıldızın diğerinin etrafında döndüğünü savunmakla bunun tersini söylemek arasında fark yoktur. Yukarıda bahsedilen raporun sahibi sadece fenomenle ilgilenildiği, onların sistematik tarifleri veya kinematik tarifleriyle ilgilenildiği sürece sorun olmadığı yanıtını verir." Kesinlikle, eğer bir adam bir caddede yürüyorsa kinematik bakış açısından 1- Cadde boyunca evlerin sabit durduğu ve adamın hareket ettiği; 2- Bunun yerine, adamın sabit durduğu ve evlerin hareket ettiği varsayımları ortaya atılır. Bu ikinci hipotez bazen bir sarhoş tarafından uygun bulunur fakat şimdiye kadar hiç kimse *compos sui* bir adamın böyle bir teoriye inandığını duymamıştır. Tabiî ki, bir lokomotif, tren rayları boyunca ilerlerse kinematik bakış açısından 1- Lokomotifin hareket ettiği ve tren raylarının durduğu 2- Bunun yerine, lokomotifin durduğu rayların hareket ettiği varsayılır fakat yukarı-

Galilei, dünyaya geri dönseydi bizim neo-katoliklerimiz onu hemen hapishaneye geri yollamak için sorumluluk duyarlardı. Mansion'ın Galilei'nin suçlu bulunmasının ve hapse yollanmasının "astronomik araştırmaları hiçbir şekilde engellemediğini" savunması çok daha komik olmaktadır. İkincil işaretleri terk edip esas olanlara döndüğümüzde, yükselen dinî duyguların, eski biçimlerden ziyade, yeni bir din şekli olan sosyalizmin yararına olacağını görürüz. En azından bu, büyük dinî krizler boyunca meydana gelen bir şeydir. Daha sonra bu avantajın paganizm ile ilgili olan Hıristiyanlık örneğindeki gibi eski inançları yok etmeye kadar gidip gitmeyeceği veya aynı Budizm ve Protestan Reformu olayında olduğu gibi bu inançların yaşamalarına izin verilip verilmeyeceği konusu bulanıktır. Sosyalizmin bazı değişikliklere maruz kalacağını ve rakip dinlerden büyük bir miktar ödünç alacağını eklememiz koşuluyla ikinci hipotez bana daha mümkün görünmektedir.

Şimdiki sosyalist hareketin Hıristiyanlığın doğuşuna olan benzerliğine defalarca dikkat çekilmiştir, fakat onun Protestan reformuna olan benzerliği daha az bilinmektedir. Sosyalist hareket Hıristiyanlığın doğuşuna benzediği kadar Protestan reforma da çok benzemektedir. Ayrıca böyle analojiler yapmaktan çekinmememiz gerektiğine ama aynı zamanda büyük bir dinî kriz nerede meydana gelirse onun benzerlerini bulabileceğimize de dikkat çekmeliyiz. Kısa bir süre sonra bu analojinin yalnızca dinî fenomenin ötesine geçtiğini göreceğiz.

Yakın bir benzerliğin bazı ayrıntılar açısından gözlemlenebilir olması önemlidir. İlk Hıristiyanların, İsa'nın dünyadaki egemenliğinin yakın olduğuna inandıkları oldukça iyi bilinir. Aynı şekilde sosyalistler de birkaç yıl önce doktrinlerinin zaferinin

---

daki iki hipotezden hangisi seçilirse seçilsin, teorinin aynı yere varacağını söylemek komiktir.

Yazar, Le Verrier'in –eğer Batlamyus'un hipotezini izleseydi– Neptün gezegenini keşfetmeyi nasıl becereceğini açıklama derdiyle uğraşmamıştır.

çok yakın olduğuna inanıyorlardı. Bu sebeple Engels, öngörülerini, gerçekler onun iddialarının aksini ortaya çıkardığından beri saklamaktaydı. Şimdi bu öngörüler daha uzak bir gelecek için de olsa *Binyılcı* Hıristiyanlar arasında da çıkışa geçtiği gibi yeniden yükselmektedir. "O vakit geldiğinde" der Lattanzio[23] "dünya zulme uğradığında ve insanlar hırsızlardan oluşan büyük ordusuyla dünyayı boyunduruğu altına alan, dünyaya hükmeden tiranlara karşı koyma gücünü kaybettiklerinde, böyle bir felâket ilâhî yardımı gerekli kılacak." "O zaman" şöyle demişti sosyalistler ve hâlâ demeye devam ederler: "Zenginlik birkaç elde toplanacak ve ekonomik krizler daha sık ve daha şiddetli olacak, kolektivizm dünyanın yardımına koşmak zorunda kalacak." "Dünya" der Lattanzio,[24] "verimliliğini kanıtlayacak ve kendiliğinden bolluk içinde, gelecek ürünlerini üretecek. Bal dağların kayalarından fışkıracak, şarap su gibi akacak ve nehirler sütle dolacak. Ve dünya en sonunda mutlu olacak, doğa kötülüğün, Tanrı'ya karşı saygısızlığın, günahların ve hataların hâkimiyetinden bağımsız olarak şen-şakrak ve keyif verici olacak." Benzer bir mutluluk, kolektivizmin yönetimi altındaki dünyayı beklemektedir. Bu iddia herkes tarafından ifade edilmiştir ama bu noktada De Amicis'i anmak yeterlidir.

Bazı Hıristiyanlar İsa'nın hüküm süreceği günleri yakın bir gelecekte gerçekleşecek bir olay olarak beklemekten yorgun düşmüşlerdir. Aralarında en bilge olanları, rakiplerine karşı zafer kazanmak için daha pratik ve hoşgörülü olmaları gerektiğinin farkına varmışlardır. Bu yüzden ideal bir amaç olarak orijinal doktrinlerini korurken, pratikte sıradan insanların düşüncelerine ve yaşam şekillerine yaklaşmışlardır. Sosyalistler *minimum programlarıyla* benzer bir eylem tarzını benimsediler ve Bernstein açıkça bunun yeni yolunu uygun buldu. Hollanda'da bütün yollar devlet sosyalizmine çıkarken, devrimci, uzlaşmaz

[23] Lattanzio, L. Cecilio, *Divinarum institutionum liber* (Torino: t. Sale Siana, 1889) VII., s. 19.
[24] *A.g.e.*, s. 24.

sosyalizm yok olmaktadır. Diğer sosyalistler bu yönde ilerlemiş ve hâlâ ilerlemektedirler ve papazlar dışında halkla ortak bir noktada buluşmaktadırlar. Fransa'da sosyalistler bir iktidar partisi oluşturmuşlardır. Millerand, Waldeck-Rousseau kabinesinin üyesi olmuştur. İngiltere'de Fabian'ların çoğunluğu emperyalizm aleyhinde oy kullanmışlardır, Almanya'da Alman İmparatorluğu'nu yüceltmekten memnun bir sürü sosyalist vardır. Semt papazı olan Naumann, kitabı *Demoktratie und Kaisertum*'da açıkça imparatorun, sosyalistlerin başı olması gerektiğine dair vaaz veriyordu. Aslında bu kolektivist Hıristiyan, Almanya'nın düşmanlarına ve düşmanları olmasa da onun kölesi olmayı reddedenlere karşı militarizmi, savaşı ve topyekûn imhayı telkin eder.[25] İsa'nın Galilei'de sevgi ve huzuru öğütlediği günden, savaşçı din adamlarının cüppelerinin üzerine zırh giydiği ve İlâhî Efendimiz adına öldürmek için yola çıktığı güne kadar birçok yüzyıl geçmiştir. Ama Alman Marx'ın proleterler için mutlu haberler verdiği günle, bazı Alman sosyalistlerinin "Proleterler Birleşin" sloganını "Proleterler Birbirinizi Öldürün" şeklinde değiştirdiği gün arasında sadece birkaç yıl geçmiştir.

---

[25] Constantine zamanından önce imparatorluk sevgisiyle zayıf düşmüş Hıristiyanların olduğu bilinmektedir. Bkz. Renan, *op. cit.*: "Biz şimdiden Melito'nun, gerçeğin koruyucusu olmayı seçtiğinde imparatorluk için en büyük ilerlemeleri sağladığına şahit olduk. Bu ilerlemeler *Apology*'de vurgulanmaktadır." Melito, Naumann'ın değerli bir müjdecisidir. O Marcus Aurelius'a Hıristiyanların dininin doğduğu ânın imparatorluk için şanslı bir an olduğunu söylüyordu. Bu andan itibaren, Marcus Aurelius ve Aurelius'un oğlunun değerli mirasçıları olduğu görkemli Roma gücü başlar. Daha sonra, Renan şöyle der: "İmparatorluk normlarına uygun olarak aşırı itaat ve dalkavukluk Athenagoras ve bütün Apologist'lerin karakteriydi." Bundan da öte: "Hıristiyanlık ve İmparatorluk arasındaki kin bir gün birbirini sevecek olan insanların arasındaki kindir. Severines'in egemenliği altındaki kilise dili Antonines'in egemenliği altında olduğu gibi kalmıştır: Kederli ve hassas." Kesinlikle bugün Almanya'da görülmeye başlandığı gibi.

Daha sonra bu olgulardan ileri düzeyde sonuçlar çıkaracağız. Şimdilik ekonomik krizler boyunca, dinî krizlerin düşüş dönemini üretecek gücün işaretlerinin, yükseliş periyodunda da kendini gösterdiğini belirtmek yeterlidir. Naumann ve arkadaşları ne dindar, ne Hıristiyan ne de sosyalisttiler. Onlar kurnaz ve hilekârdılar. Ve Saint-Peter'i inşâ etmek veya daha kötüsü pagan ziyafetlerinde harcamak için obolus* kullanan papalar gibi diğer insanların inançlarından kâr sağlama konusunda çok istekliydiler. Bu pratik-politik sosyalistler üstün geldikten sonra bile eski sosyalist inancı savunacak olan bir kişi: "Ah! Constantine ne kadar günaha, kötülüğe yol açtın" diye sürekli tekrar edecektir ve Dante'nin izinden gidip şunları söyleyecektir:

Dua et, söyle:
Efendimiz;
Anahtarları gücüne yerleştirmeden önce
Saint-Peter'den ne kadar hazine istedi
Kesinlikle bütün söylediği:
Beni izleyindi.

Yani Marx, Liebknecht ve Bebel'den onları kendi müritleri olarak kutsaması için ne kadar maddî karşılık beklemiştir?

Başka bir işaret ise sosyalizmin bastırıldığı İtalya gibi ülkelerdeki sosyalist inançta olmayan fakat sosyalistlerin yönetime katıldığı Fransa gibi ülkelerde baş gösteren iki yüzlülüktür. Önemsiz politikacıların çoğu bazı kamu görevlerine seçilmek için; eğitimli kişilerin birçoğu kitaplarını sattırmak için; birçok oyun yazarı halkın hoşuna gitmek için; birçok profesör bir kürsü elde etmek için sosyalist olmuştur. Fakat yine de bu kötülük henüz o kadar yayılmamıştır. Sosyalist inancın fedakârlık istediği İtalya, Almanya[26] gibi ülkelerde ikiyüzlüler kaçmaktadırlar.

---

* Hıristiyan parası (çn).

[26] Almanya'da Bismarck'a hayran Lasalle'dan ve bir seferlik sosyalist, şimdi imparatorluğa sadık biri olan Miquel'den alıntı yapılabilir fakat

Fakat sosyalizm buralarda itibar, güç ve zenginlik elde ettiği zaman onlar koşarak birer birer geri geleceklerdir.

Dinî duyguların ikincil belirtileri olarak söz ettiğimiz alanlarda da ikiyüzlülerin eksikliği görülmemektedir. İsmini vermeyi gereksiz bulduğum bir şehirde, evlilik dışı cinsel ilişkiyi suçların en büyüğü olarak gören bir toplumun başındaki insan kaçıp gitmek zorunda kalmıştı. Çünkü bir fahişe onu çocuğunun babası olarak ilân ettiğinde, bu iddianın doğru olduğunu itiraf etmeye mecbur kalmıştı. Ahlâk dışı edebiyata karşı toplanmış bir kurulun başkanı, kurul üyelerini, bazı müstehcen yazıların sadece öfke uyandırmak için sunulduğu ve onları kendileri için saklamamaları gerektiği konusunda uyarmak zorunda kalmıştır. Paris'te, Yeşilaycı profesörlerin ilgisini ve takdirini kazanmak için halk arasındayken alkollü içeceklerden sakınıyormuş gibi yapan ama gerçekte sadece şarap değil güçlü likörleri de gizlice büyük miktarlarda tüketen öğrenciler ve doktorlar vardı.

Yaygın dinî duygulardan kaçan anonim bir yazar, Yunan Antolojisi'ne, barış anlamına gelen ve aynı zamanda bir kadın adı da olan Irene hakkında bir kelime oyunu olan epigram bırakmıştır. Şöyle yazar: "İçeri giren Papaz, herkese barış diler. O kız sadece bir erkek için saklanmışsa diğer herkesle nasıl birlikte olabilir?"[27] Böylece daha sonra büyük ürün verecek olan kötü tohumlar atılmıştır. Bir süre bekleyin –Boccacio tarafından alay edilen rahiplerin önemli vârisleri ortaya çıkacak.

Her yaştaki insan düşüncesi toplum içinde kullanılan farklı farklı şekillerde kendini gösterir. Bu yüzden birkaç yüzyıl önceki bütün söylevler de Hıristiyanlık biçimine bürünmüştür. Machiavelli, Mandragola'da, Madonna Lucrezia'yı ona âşık olan kişinin arzusuna teslim olması konusunda ikna etmesi için

---

bu son örnek geçerli değildir; çünkü Miquel sadece eski inanca terk edilmiştir ve elbette iyi niyetli bir dönme sayılabilir.

[27] Anonim, Anth. Planud., II «Εἰρήνη πάντεσσιν», ἐπίσκοπος εἶπεν ἐπελθών. Πῶς δύναται πᾶσιν, ἣν μόνος ἐνδον ἔχει;

keşiş Timoteo'ya Hıristiyan doktrinlerinden ve dinî yazarlardan alıntılar yaptırır bu gelenekle alay eder. Bugün olsa keşiş Timoteo dayanışma ve insanî düsturlara başvururdu.[28]

Geçmişteki ve şimdiki krizlerin başka bir benzerliği de mezheplerin çokluğudur. İlk Hıristiyanlık, papalık kurumu tarafından sağlanan birliğini ve ortodoksisini muhafaza etti. Şimdiye kadar kongre, yani sosyalist ekümenik konsey, belli bir birliği sürdürme yeteneğine sahip olmuştur. Almanya'da Bebel ve Liebknecht, dine aykırı düşünceleri geri püskürtmeyi değilse de yatıştırmayı başardı fakat sorun gelecekte çözülmesi gereken şekliyle hâlen beklemektedir ve bu sorunun üstesinden nasıl gelindiğini seyretmeye değecektir...

---

[28] Zaten bu olmuştur. Başkalarının paraları üzerinden kâr elde etmeye hevesli bir Tizio, çığ gibi büyüyen bu operasyonlarının arasında 20 Eylül 1900 tarihli *Le Siècle*'de nakledilen aşağıdaki el ilânını yayımladı: "İnsanların tümü ihtiyaçlarını karşılayamadıkları müddetçe, kimsenin fazla para tutmaya hakkı yoktur. Bu ilkeler insan eşitsizliğinin kurbanı işçi sınıfına hiç ücret ödetmeden, bir santim (frankın yüzde biri) harcatmadan bu sınıfın kazanmasını sağlayacak araçları sunan özel bir birleşmeyi yaratmamıza öncülük eden büyük ilkelerdir. Bütün bunlar erkeklerin, kadınların ve çocukların refahını sağlar. Biz fakirlerin dostuyuz ve daima öyle kalacağız, daha fazlası değil. Bizim özel birleşmemizi işçilere öneriyoruz. Kısacası bu birleşmenin hümanist amacını anlayan bütün işçiler aracılığıyla ve bu ortaklaşalığın ortaya çıkardığı verimli düşüncelerin usta bir şekilde uygulamaya geçirilmesiyle, bugüne kadar sadece ayrıcalıklı demokratikleşmiş sınıfların ulaşabildiği, refahı oluşturan her şeye sahip oluyoruz."

Kâğıtlarım arasında, "kapitalistler tarafından sömürülen işçileri, dürüst tüccarları, Yahudiler'in ve büyük mağazaların kurbanlarını birleştiren *dayanışma* adına," kendisinden takım elbise alınmasını isteyen bir terziden bir el ilânı buldum.

ESKİ SEÇKİNİN DÜŞÜŞÜ

Hâkimiyetini hâlâ sürdüren seçkin, çoğunlukla burjuvalardan ve düşük bir oranda diğer seçkinlerin bakiyesinden oluşmaktadır.

Bir seçkin düşerken eş zamanlı olarak kendini gösteren iki işaretten söz edebiliriz.

1- Düşen seçkin daha yumuşak, ılımlı ve kendi gücünü kullanmaya daha az eğilimli olur.

2- Diğer yandan açgözlülüğünü ve başkalarının mallarına olan hırsını kaybetmez, mümkün olduğunca gayrimeşru yollardan zimmete geçirme ve ulusal mirası gasp etme eğilimindedir.

Bu durum bir yandan bağımlılığın daha ağır hâle gelmesine neden olurken diğer taraftan bu bağı sürdürmek için gerekli olan gücün azalmasına sebep olur. Aynı zamanda seçkinlerin mahvolacağı bir felâkete yol açar. Oysa iki durumdan biri olmasa seçkinler gelişebilirlerdi. Böylece, seçkinlerin gücü zayıflamak yerine daha çok gelişseydi zimmete geçirdikleri mallar çok fazla artabilirdi. Bunlar azalırsa seçkinlerin hâkimiyeti –nadiren olsa da– daha az güçle devam edebilir. Bu yüzden yükse-

liş döneminde feodal soyluluk, gücü büyüdüğü için zimmete geçirmelerini arttırabildi. Böylece Romalı ve İngiliz seçkinler boyun eğmesi gereken yerde boyun eğerek kendi güçlerini devam ettirdiler. Öte yandan imtiyazlarını koruma güçleri azalırken bu imtiyazları koruma ve hattâ artırmaya hevesli olan Fransız aristokrasisi XVIII. yüzyılın sonuna doğru şiddetli bir devrimi ateşledi. Kısacası sosyal bir sınıfın sahip olduğu güç ile onu savunmak için emrinde olan güç arasında belirgin bir denge olmalıdır. Bu güç olmadan egemenlik uzun süremez.

Seçkin çoğu kez güçsüzleşir. Seçkinlerin pasif cesaretleri vardır ama aktif cesarete sahip değildirler. Esas şaşırtıcı olan İmparatorluk Roma'sındaki seçkinlerin Sezar'ı memnun etmek için en küçük bir direniş göstermeden kendi suikastlarına izin vermeleri ve bu uğurda intihar etmeleridir. Fransa'da ellerinde silahlarıyla, savaşarak ölmek yerine hâlihazırdaki giyotinle ölmeyi tercih eden soyluları gördüğümüzde de aynı derecede hayrete düştük.[29]

---

[29] Duruy, *op. Cit.*, IV, s. 522, Neron'un hükmü altındaki aristokratik komplocuların korkaklığından söz ederken şunu ekler: "İşte bu gururlu cumhuriyetçilerin büyük cesareti! İşkenceyle, en ufak bir cesaret testiyle yüz yüze geldiklerinde bütün itibarlarını kaybettiler, kendi hayatlarını kurtarmak için arkadaşlarını ve sevenlerini cellada teslim ederler. Lucian masum annesini suçladığında Neron gibi ana-baba katili olmamış mıdır? Korkaklık nasıl da despotizmi ve rüşvetçiliği, tamamen katılaşmış ruhların içine gömdü! Hiçbir zaman dünyanın ahlâk seviyesi bu kadar dibe vurmamıştı."

Bu son ifadeler tumturaklı hitaplardır. Aristokrasi korkak idiyse, cesareti halk ortaya koymuştur. Duruy'un kendisi buna işaret eder: "Bir kadın, bir fahişe bu değersiz Romalılar'ı utanca bulamıştır... Askerler de eski zamanlardan kalma erdemleri göstermiştir."

Bir yanda damarlarının açılmasına izin vererek ve son anında bile Neron'a yaltaklanacak olan Piso: *"Testamentum foedis adversus Neronem adulationibus amori uxoris dedit"* Tacitus Cornelius, *Annalium ab excessu divi Augusti quae supersunt* ab I. G. Baitero, editio altera (Turici, sumptibus ac typis Orellii Fuesslini et Sociorum. 1859, Liber

Roma, eski seçkin kudretinin Silano'nun şahsında yeniden artmasına tanık olunca büyük bir şaşkınlığa düştü. Bari'de hapisteyken damarlarını açmasına izin vermesi için kendisini ikna

---

XV, Cap. 59, s. 531). Diğer yanda suçlu olduğu cinayetlerden dolayı Neron'la karşı karşıya gelmeye cesareti olan basit bir bölük komutanı Subrio: *"odisse coepi, postquam parricida matris et uxoris, auriga et histrio et incendiarius extitisti" (idem*, Cap. 67, s. 537). Kim bu zıtlıkta bir aristokrasinin ölmek üzere olduğunu ve yenisinin doğmakta olduğunu görmeyi beceremez?

Taine, L'*anc. Reg.*, s. 219 –İngilizce çevirisi John Durand tarafından yapılmıştır (New York: Henry Holt, 1876, 2. Bölüm s. 169): "Katı bir eğitim, gücü azaltılmış içgüdüleri baskı altında tutar. Ölmek üzere olan Fransız centilmenleri, kan ve hırs reaksiyonlarını, öldürücü spazmları, aniden ortaya çıkan gücün ve onlara saldıranlara saldırma ihtiyacının kör çekiciliğini yaşamazlar. Kendi evine bir Jakoben tarafından hapsedilen bir centilmeni hiçbir zaman aleni bir şekilde kafası yarılmış vaziyette görmeyiz (Not: Aşağıdaki örnek silahlı bir direnişin kendi evindeki bir adam açısından nasıl başarıldığının örneğidir. "Marsilyalı yasaklı ve ülkesinde ikamet eden bir centilmen kendisi için silahlar, tabancalar ve kılıçlar bulur ve hiçbir zaman silahları olmadan dışarı çıkmaz. Aksi hâlde bunun canına mâl olacağı ilân edilmiştir. Kimse tutuklama emrini uygulamaya cesaret edememiştir). Onlar sessizce hapishaneye götürülmelerine izin verirlerdi; gürültü çıkarmak yakışık almazdı. Her şeyden önce, oldukları gibi, toplumun terbiyeli insanları olarak kalmaları zorunluydu... Yargılanmadan önce itibarlarını ve at arabasının üstünde gülümsemelerini korurlar. Özellikle kadınlar, gece eğlencesinin karakteristiği olan sükûnetle ve rahatlıkla darağacının üzerine çıkarlar. Taine, Duruy'a göre gerçeğe daha çok yaklaşır fakat hedefi tam olarak vuramaz. Onları aktif cesaretten mahrum bırakan şey sadece eğitim değildir, bu diğerleri arasında duygusal delilikleri içeren durumların bir birleşimidir. Böylece konuşmalarında ve yazılarında düşmanı pohpohlayan ve "yoksul ve âcizlere" dalkavukluk eden bugünün burjuvalarının idam vakti gelmiştir. Ve bir direniş göstermeden soyulmalarına ve öldürülmelerine izin verirler.

etmeye çalışan bir yüzbaşıya *suadentique venas abrumpere** ölmeye hazır olduğunu fakat öncelikle savaşmaya hazır olduğunu söyledi. Silahsız olmasına rağmen ön tarafından aldığı bıçak darbeleriyle delik deşik edilmiş bir şekilde tıpkı bir savaştaymış gibi, yere düşene kadar çıplak elleriyle elinden geldiğince sağa sola vurmaktan ve kendini savunmaktan asla vazgeçmedi.[30]

Eğer XVI. Louis, Silano'nun ruhuna sahip olsaydı, kendini ve ailesini kurtarabilirdi. Belki ulusunu daha fazla kan ve acıdan koruyabilir, hattâ 10 Ağustos'ta bile hâlâ zafer umuduyla bir savaşta yer alabilirdi. "Eğer kral savaşmak isteseydi kendini savunabilir ve üstelik kazanabilirdi" der Taine.[31] Fakat demokratik devrimin en çok vurgulandığı Fransa gibi ülkelerde görülen o zamanın seçkinleri, bugünün burjuvalarına benzemişlerdi. Taine o zamanlardan söz ediyor olsa da onun aşağıdaki sözleri Fransa'nın bugünkü koşullarını açıkça tanımlamaktadır: "XVIII. yüzyılın sonunda yüksek sınıflarda ve hattâ orta sınıflarda kan dehşeti hâkim oldu; ince terbiye, pastoral hayâller, militan irade gücünü zayıflattı (ve bugün Fransız burjuvazisi yeniden tatlı hayâllere teslim oldu). Birçok bölgede yargıçlar toplumun ve uygarlığın devamının bir avuç suçlu ve aptalın hayatının korunmasından daha değerli olduğunu unutmaktadırlar. Ayrıca bu yargıçlar devletin birincil görevinin polis gücü olarak, düzenin güç aracılığıyla korunması olduğunu unuttular."[32] Aynı fenomen imparatorluğun çökmeye başladığı Roma'da görülmüştür.[33] Şimdi bu fenomen aynı şekilde, bizim burju-

---

* Damarlarını kesmeye onu ikna eden (çn).

[30] *Nec omisit Silanus obniti et intendere ictus, quantum manibus nudis ralebat, donec a centurione vulneribus adversis, tamquam in pugna, caderet* (Tacitus, *op. cit.*, Liber XVI, Cap. 9)

[31] *La Conq. Jacob*, s. 240.

[32] *A.g.e.*, s. 242.

[33] Renan, *op. cit.*, s. 296: "Acı çekenlere yardım etmek, onları rahatlatmak evrensel bir duyarlılık olunca herkesin içinde bulunduğu koşullar...iyiye gitmiştir.. İyi şeyler yapmak isteyen dürüst insanların

vamız için tekrar ediyor ve sonuç muhtemelen geçmişte olandan farklı olmayacaktır.[34]

Günümüzde bu fenomene neredeyse bütün uygar devletlerde rastlayabiliriz fakat bu fenomeni en belirgin olarak göreceğimiz yerler radikal sosyalist devrimde daha ilerlemiş olan ve devrimin genel olarak varacağı noktayı belli açılardan ortaya koyan Fransa ve Belçika'dır.

Bu ülkelerdeki egemen sınıfın, XVIII. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan akımlara benzeyen insancıl ve duygusal eğilimlerle tamamen ağırlaşıp çöküşe geçtiğini ortaya koymak için yüzeysel bir çalışma yeterlidir. Bu sınıfın duyarlılığı ürkütücü boyutlara ulaşmıştır ve bu duyarlılık cezaî kuralları yararsızlaştırma tehdidini taşır. Her gün sefil hırsızlara ve suikastçılara yardım etmek için yeni yasalar tasarlanıyor ve yeni bir kanunun tasarlanmadığı yerlerde eski kanunlar duruma göre yorumlanıyor. Şimdilerde Château-Thierry'de ünlü bir hâkim, yasaları kolaylıkla görmezden gelmekte ve kalabalığın kör tutkusuna göre yargılama yapmaktadır.[35] Burjuva ise bu olanlara karşın

---

taşralı aristokrasisi zâlim Roma aristokrasisinin yerine geçmiştir. Eski dünyanın gücü ve üstünlüğü kaybolmuştur [Çok doğru, güç kaybolursa egemenliğin ne mantığı kalır?] İnsanlar merhametli, nazik, sabırlı, insancıl oldular [kısacası zayıf düştüler, bu yüzden meydanı güçlülere terk edip ayrılmak en uygun olanıydı]. Her zaman olduğu gibi, sosyalist fikirler bu hoşgörüden faydalanarak ortaya çıkarlar..."

[34] Le bon, *Psych. du soc.*, s. 384: "...yeni barbarların düşmanları bu barbarlarla anlaşma yapmaktan başka şey düşünmezler. Bu şekilde barbarların kendilerine saldırmalarının yolunu açarak, onları sadece cesaretlendirmeye ve kendilerini aşağılamalarına yarayan bir dizi müzakerelerle varlıklarını biraz daha sürdürürler."

[35] Yalancı şahitlik konusundaki bir davayla ilgili hükmünde şöyle dedi: "Şunu göz önüne almalıyız ki, bu iğrenç yalancı şâhitlik eylemini yapan X şahsı, bilerek bir ailenin ve daha fazlası, serveti –şehrinin belediye başkanına göre 1870-71 istilasıyla geri dönen kaynak– sayesinde zorunluluklarını görmezden gelerek adaleti yanıltmayı kolay gören bir kişinin piyonu olmuştur..." Mirasın kaynağı hakkındaki bu

kendisini geriye çekip sessiz kalır. Eğer başka bir hâkim görevini yapmak isterse, ona güvensizlikle bakılır ve belki kürsüsünde alaya alınır. Serseriler hiçbir baskı görmeden varoşların başına gerçek bir bela kesilirler. Yalıtılmış kulübelerde dilenirken tehdit edicidirler, kin veya kötü bir tahrik yüzünden ya da sadece tedbirsizliklerinden zenginlerin şatolarını yakarlar. Kundaklama artık sık sık görülen bir olay olur. Otoriteler sadece bakarlar ve pasif kalırlar. Çünkü görevlerini titizlikle yaparlarsa, bunun sonucu, parlamentoda gensoru verilmesi veya kabinenin yıkımı olacaktır. Daha tuhaf olan ise çıkar yolu olmayan bir kötülükle karşılaşmışçasına sessiz ve uysal olan kurbanların tavırlarıdır. En cesurları bazı generallerin III. Napoléon'un harekâtını yeniden yapacağı ve zamanla onları dertten kurtaracağı umuduyla kendilerini tatmin ederler.

Grevler cezasız kaldıkça suçlar işlenir. Hâkimler bazen hatalı bir kararı onaylayacaklardır fakat bu karar en iyi ihtimalle beraatla sonuçlanan, işçiler tarafından veya spontane bir şekilde devlet tarafından "uzlaşma sağlamak için" kabul ettirilen yasal bir karardır. İşçiler geçmişin asilzâdelerinin ayrıcalıklarını miras almışlardır ve bunlar aslında kanunun üzerindedir, hattâ onların kendilerine ait mahkemeleri bile vardır. Tamamıyla haklı bile olsalar "burjuvayı" ve "patronu" kesinlikle suçlu bulacak arabuluculuk mahkemeleri vardır. Bu adalet parodisinin

---

üstü kapalı anlatım bu hukukî konuşmanın içerisine nasıl girmiştir? Bu arada kanıtlanmamış olan ve sadece bir dedikodu olarak bahsedilebilir olan bu kaynak ile hâkimin onaylaması beklenen, yani bir şahidin ahlâksız olup olmaması gerçeği arasındaki ilişki nedir? Dolayısıyla burada ortaya çıkan bir karar değil sahnedeki dramadır. Bir tarafta her sözü, her eylemi bir suç olan hain ve zorba biri vardır ve resmi tamamlamak için şair onu, vatana ihanet ederek kazanılmış bir mirasın vârisi olarak gösterir. Diğer tarafta ise her yaptığı üstün bir erdem olan, suçsuz, zulme uğramış bir barış yanlısı. Bu yargıç şimdi *Congrès de l'humanité*'ye başkanlık etmektedir. Onun uzun, tumturaklı konuşmaları orası için daha uygun olacaktır.

oynandığı yerde dürüst avukat, müvekkiline dava açmamasını tavsiye edecektir, çünkü kaybedeceğinden emindir. Tabiî ki sosyal demokrasi bu olağan dışı mahkemelerin yetkisinin genişlemesini diler. Dinî mahkeme kaldırılmış ve işçilerin mahkemeleri doğmuştur. Mahkeme davaları aracılığıyla zenginleri yıkıma sürükleyen Atina demokrasisi, İtalyan hükümetleri tarafından örnek alınmıştı, şimdi de modern demokrasi tarafından örnek alınmaktadır.[36] Eski seçkin iktidardayken, daha da kötü-

---

[36] Salvemini, G. (*Magnati e popolani in Firenze dal 1280 al 1295*, s. 178) Floransa'da büyük iş adamlarının işçilere karşı işlediği suçların cezasının "sadece kan dökerek ciddi bir şekilde yaralama" durumunda iki katına çıkarıldığını, diğer durumlarda ise suçun beş veya altı katına çıkarıldığını söylemektedir. XIII. yüzyılın başında, *People's Charter of Orvieto*'da bir işçiye karşı suç işleyen bir asilzâdenin cezasının normal davalara göre dört kere daha büyük olduğu genel bir kural olarak belirtilmiştir ve 1308'de Lucca kentinde bazı suçlar için ceza iki katına, bazıları içinse üç, dört veya beş katına çıkarılmıştır (s. 23). "Bir işçi nüfuzlu birini suçladığında papazlar onu kolay bir şekilde aklayamaz, çünkü onlar da o nüfuzlu kişilerin tarafında olmakla suçlanırlar... Bu yüzden hâkimler daima suçluluk iddialarını doğru bulurlar ve daima zarar gören tarafın veya onu böyle şekillendiren kesimlerin lehinde karar vermektedirler. Bu durum kesinlikle arabuluculuk mahkemelerinde veya halk tarafından doğrudan veya dolaylı olarak seçilmiş sıradan yargıçların olduğu mahkemelerde olanlarla aynıdır. Bu hâkimlerden biri kanuna aykırı davranan kişi olarak gözükmesine yol açan bir kararı için şunları söyleyip özür dilemektedir: "Grubuma kötülük edemezdim ve beni seçenlere karşı nankörlük yapamazdım."

Yazarımız şöyle devam eder: "Bu yüzden büyük patronlar şikâyet etmektedirler ve şöyle demektedirler: 'Bir atın dört nala giderken kuyruğuyla bir işçinin yüzüne vurması veya bir kalabalığın ortasında kötü niyeti olmadan bir kimsenin göğsüne çarpmak veya küçük bir çocuğun kavga çıkartması yani kendi içlerinde küçük meseleler olan bu olaylar suç olmalı mıdır?'" Ve kanunların nasıl yorumlandığının bir örneği de Neri Strinati, *Cronichette*, s. 122 *et seq*'de verilmektedir. 1294'te Neri, Scali şirketiyle birlikte M. Lamberto Cipriani'ye, 550

sünü yapmıştır, bu yüzden kimsenin bu verilerden yola çıkarak herhangi bir rejime karşı bir sonuca varması mümkün değildir.[37] Bu veriler sadece hangi sınıfın yükselişte hangisinin düşüşte olduğunu gösteren işaretlerdir. A sınıfının yasal ayrıcalıklardan yararlandığı ve yasaların A sınıfının tarafında olduğu ve B'ye karşı yorumlandığı yerlerde A'nın B üzerinden avantaj sağladığı veya sağlamak üzere olduğu açıktır; veya tam tersi...

Jürinin kararları da bu yöndeki işaretlerdendir ve burjuvanın sıradan insanların en kötü duygularını benimsediğini gösterir.

Sonuç olarak, küçük bir romans ortaya çıkınca, burjuva duygusallığı budalaca bir kötülük olarak kendisini gösterir. Birçok örneğin arasından bu son örneği vermek yeterlidir: Bir oğlan gibi duygusal olan bir beyefendi "ıslah" etmek amacıyla bir

---

poundluk borcunu ödemesi konusunda ikisi işçi olan diğer beş iş arkadaşıyla beraber kefil oldu. Borcu ödemesi gereken kişi iflas ettiği için kefiller borcu ödemeye mecbur kalmıştı, iki işçiden biri ölmüştü ve diğeri ödemeyi reddediyordu. Şunlar bir sebep olarak verilebilir: "Ben, Maffeo ve Brunelleschi (diğer kefil) nüfuzlu kişilerdik ve halktan kişiler olan Gone ve Goso'nun mirasçılarına (iki işçi) karşı harekete geçemezdik... Yasalar nüfuzlu kişilere karşı çıkan, halktan insanlar tarafından çıkarılmıştı." En azından kurbanlar şikâyetlerini dile getirdiler. Artık sessizler. Daha fazla gerçeği biliyorum fakat cesaret istediği için onları tek tek sayamıyorum. Bu, adaletsizlikten acı çekerken, yeni şikâyetlerin suç kanıtları sayılmasından korkanların özelliğidir.

[37] Eğer Roma'da senatörler hâkimler kadar yozlaşmış idiyseler, şövalyeler daha da fazla yozlaşmışlardır. "Adaleti yönetme hakkı şövalyeleri yöneticiler katına yükseltti ve senatörleri halk katına düşürdü. Yeni yargıçlar halkın hâkimlerinden yana oy kullandılar ve karşılığında bu hâkimlerden ne istedilerse elde ettiler [kesinlikle bugün olan şey]. Politik egemenlikle tatmin olmadılar. Mahkemelerde senatörlere karşı açıkça adalete aykırı hareketlerde bulundular. [Tıpkı bugün arabulucuların burjuvalara karşı yaptığı gibi]. Onlar yozlaşmışlığa alışkındılar ve büyük kazançların zevkini tadar tatmaz eski hâkimlere daha utanç verici şekilde davrandılar." Belot, *Hist. Des chev. Rom.*, II, s. 238.

fahişeyle evlenmiş, birlikte hayat imkânsız olmaya başladıktan sonra adam boşanmayı istemiş, bu yüzden de karısı onu öldürmüştür. Jüri, kadını beraat ettirmiştir ve işte sanığın ortaya koyduğu iyi gerekçelerden bazıları: "Başladığı iyi bir işi bitirmekte başarısız olan bir adama hayatının çöküş döneminde kimse üzülmez. Beni üzen şey beni terk ettiği için onu öldürmek zorunda olduğum gerçeğiydi. Ayrıca onu boşanmak istediği, beni utanca boğduğu, aynı zamanda kendi ismini kirlettiği için öldürdüm. Dul kalmak mı? Asla! Bu yüzden geriye tek çözüm kalmıştı."[38] Feminizmin ve teatral konuşmanın etkisi romanlarda ve basında açıkça görülmektedir, hepsi de fahişenin tarafındadır. Kurban benzer teorilerle kusurlu gösterilmektedir. Karısına şöyle yazmıştır: "Seni *Sefiller*'in Fantine'i olarak görüyordum ve iyileşeceğine inanıyordum." Bu iyi adam Victor Hugo, Dumas Fils ve düşmüş kadınlara övgüler yazan diğer kişilerle ilgilenmek yerine temiz bir kızla evlenseydi daha iyi bir şey yapmış olurdu. O böylesine boş nutuklara güvenerek yaptığı hatayla cezayı hak ediyordu. Ama idam cezası belki biraz ağırdı. Ayrıca bir insan tarafından bu şekilde ortaya konan bu tavır adalete bir hakarettir. İnsanî doktrinlerle tam olarak sarhoş olmamış insanlar bu iyi, duygusal, feminist panel üyeleri-

---

[38] Victor Buurmans isimli adam Courbevoie'de ona ulaşmaya çalışan, erkek kılığına girmiş bir kadın tarafından suikasta uğradı. Duruşmada okunan Elisée Reclus'un mektubu 13 Nisan 1900 tarihli *Figaro*'da yeniden basıldı. Ünlü coğrafyacı ve ütopyacı şöyle demektedir: "Buurmans'ı sık sık evinde görürdüm. Daima onun iyiliğine, nezaketine, karısına karşı tavırlarının asaletine ve karısının arkasından konuşmaya fırsatı olduğunda bile ağırbaşlı bir şekilde susuşuna hayran olmuşumdur. Hiçbir zaman şikâyet etmedi. Arkadaşlarına evini terk etmesinin nedenlerini anlattığı bu acıklı mektubu yazmadan önce çektiği ızdırap doruk noktasına ulaşmış olmalı..."

Yukarıda bahsedilen gazete şöyle yazar: "Boş saatlerinde Komün olaylarına karışan bir şair, Victor Buurmans, 37 yıl önce, içinde aşkın çok nadir ortaya çıkacağı evlerden birinin bir sakiniyle evlendi. Hümanist filozof, Elisa'yı utançtan kurtarmanın hayâlini kuruyordu..."

nin, "başladığı iyi bir işi bitirmede" başarısız olan kişinin, böyle bir işten yarar sağlayan kişi tarafından öldürülmeyi hak ettiği teorisinden şüphe duymaları gerektiğini düşünürler.

Hatalı bir şekilde ödüllendirilmiş olan bu *hümanizmin* kaderi, devrim zamanında ki Fransız aristokrasisinin yazgısını yansıtır. Ayrıca bu yazgı, sefili, yozlaşmışı, ahlâksızı ve suçluyu yüceltmeye, ıslah etmeye, kurtarmaya çalışarak bu işe kendisini adayan (en azından sözlerinde...), iyi bir işi tamamlayamama hatasının bedelini giyotinle, olmazsa mallarının kaybıyla ödeyecek olan bizim burjuvamızı bekleyen yazgıdır. "Güneş insanların talihsizlikleri üzerine doğmaya devam ettiği sürece koyun, kurt tarafından yutulmuş olacaktır."[39] Geri kalan her şey koyun olmaktan kurtulmayı bilen ve bunu yapabilenler içindir.

22 Haziran 1900'de düzenlenen Cumhuriyetçi Ticaret ve Endüstri Komitesi'nin yemeğinde Millerand söze bilindik ifadelerle başladı: "Zavallı ve âcizlere merhametle eğilmek, onlara daha fazla adalet ve refah vermeyi denemek anlamına gelen ve halkın daima hatasız bir şekilde izlemesi gereken *sosyal rehabilitasyon* çalışmaları boyunca devam eden sosyal adalet yolunda ilerleyiş için sarfedilen çabaların" bilincinde olarak harekete geçtiğini ilân etti. Sonra ittifaktan bahsederken samimi bir ha-

---

[39] G. Le Bon, *op. cit.*, s. 475, bunu çok iyi ifade etmiştir: "Kalabalıkları baştan çıkartan şey bugün yapıldığı gibi en alçaltıcı şekilde onlara kul köle olup onları pohpohlamak değildir. Kendilerini pohpohlayanları desteklerler ama bunu sadece aşağılayarak yaparlar ve kendilerine yapılan dalkavukluklar had safhaya ulaştığında isteklerini artırırlar." Sayfa 369'da: "Proleterler kendi mantıklarından şüpheye düşselerdi kendilerine Doğu despotlarının saray mensuplarından daha çok köle olan, sürekli olarak ona hayali haklarını hatırlatan retorikçilerin eksikliği yaşanmazdı. Le Bon sosyalizm hakkında doğru şeyler söyler: Fakat o sadece antropolojik-yurtsever bir dinin yandaşıydı. Bu yüzden inanan birinin coşkusuyla konuşurdu. O, belli derecede özgür bir düşünür olarak değil, kendi pagan dininin inananı olarak Hıristiyanlığa karşı savaşan imparator Julian'a benzemektedir.

vada bu burjuvalara şöyle hitap etti: "Bakanlığımız işçilerle burjuvalar arasındaki ittifakın gerekliliğini göstermiştir. Bununla gurur duyduğumuzu ispat etmeliyiz." Orada bulunanlardan hiçbiri eski masalı hatırlamadı:

*Nunquam est fidelis cum potente societas**... ve vatandaş gözü pek bir şekilde yurttaşlara ve Bakana şöyle cevap verdi: "Biz milliyetçileri yenmeniz için size yardım ettikten sonra siz masaldaki aslan gibi davranıp her şeyi alacaksınız": *Sic totam praedam sola improbitas abstulit*** "Daha şimdiden bir başlangıç yaptınız. Bize müttefik diyorsunuz ama bizi soyanlara ceza verilmemesine izin veriyorsunuz. Buna ek olarak İşçi Dairesi'nin üyesi yaptığınız arkadaşınız Jaurés, işçilerin çoğunluğu grev yapmak istediğinde, azınlığın itaat etmesi için polis tarafından zorlanması gerektiğini ve yönetimin grev yapan işçilerin bir kısmını işten alıkoymasının veya diğerlerini grevde yer almamaları için kiralamasının yasaklanmasını söylüyor." O anda pek çok sanayici vardı fakat hiçbirinin fısıldamaya bile cesareti yoktu. Böyle küçük ruhlu insanlar saygıyı hiç hak etmiyorlardı. Millerand onları düşünürken, Tiberius'un diğer yozlaşmış seçkinler hakkındaki sözlerini hatırlayabilirdi: *O homines ad servitutem paratos.*

Bütün partilerin insanları nasıl pohpohladığını, onlara dalkavukluk ettiğini görmek acı bir şeydir. Galliflet gibi bir adam bile Fransız Parlemantosu'nda bir sosyalist olduğunu ilân etmişti. Bu insanların hepsi kendilerini yeni iktidarın ayakları altına sererler ve öncelikle kendilerini alçaltırlar.[40]

---

* Kudretli bir kişiyle yapılan arkadaşlık güvenilir değildir...

** Onursuzluk böylece bütün kazancı alıp götürmüştür.

[40] Zaten mükemmel bir şekilde anlatılanları yeniden farklı bir şekilde ifade etmek için neden sözcükler boşuna harcanıyor? Ben Aristophanes, *Şövalyeler*'den (Çeviren: Benjamin Bickley Rogers, *Great Books of the Western world*, Cilt. V, s. 479 773-778, 906-911) birkaç dize aktarmayı tercih ederim:

Bu durumun sebebi, kısmen yeni dinî hareketliliğin burjuva sınıfının gövdesini kaplamasından dolayı burjuvalarda muntazaman artan zayıflıktır. Dolayısıyla bu zayıflık mevcut dinî krizin birçok nedeninden biridir. Şeytan ruhlu birinin yaşlandığında bir keşişe, yıllarını ölçüp tartmaya başlayan bir fahişenin kötü yollardan vazgeçip bir mutaassıba döndüğü sık sık bahsedilen bir durumdur. Burjuvanın durumu ise mutaassıp olduğu hâlde kötü yolları bırakmadığı için yukarıda saydıklarımızla tamamen benzer değildir.

Burjuvanın sergilediği insanî duygular ve gösterdiği hassasiyet şişirilmiştir, yapaydır ve güvenilmezdir. İddia edildiği gibi fahişeler, hırsızlar, katiller merhameti hak ediyorlarsa, bir ailenin dürüst, namuslu annesi, onur ve dürüstlük sahibi bir adam eşit derecede değerli değil midir? Bugünün fakirlerinin, zavallılarının acılarına ortak olmak ve onların acılarını hafifletmek iyi ve soylu bir şeydir. Ne var ki bugün rahat içinde yaşayan ve yağmalanarak sefalete düşen yarının biçarelerinin acıları farklı

Paphlagon: Ey Demos (halk)! Seni benim kadar yürekten sevecek olan başka biri nasıl olabilir? Mülkünü yönetmem için bana güvendiğinde, hazinen asla tükenmedi. Bunun için yalvarıyordum, bunlar olurken gerektiğinde para sızdırabilmek için koşulları zorlayabilir ve baskı yapabilirdim. Seni memnun ettiğim sürece bir şehirlinin nasıl ya da ne kadar zarar görebileceğini hiç önemsemedim.

Sosis Satıcısı: Niye, Demos, bunda övünecek bir şey yok, bunu yapmak için oldukça yetenekliyim. Yapmam gereken sadece arkadaşımdan yemek çalıp, onu masana sıcak olarak servis yapmaktı. Ve içindeki şifa veren krem ile birlikte bu merhem kavanozunu getireceğim ve bununla kemiğinin üzerindeki yara hemen iyileşecek.

Paphlagon: Beyaz saçlarından kurtarıp seni genç ve güzel yapacağım.

Sosis Satıcısı: Buraya bak; bu saç parçası, sevgili gözlerini özenle siler.

Paphlagon: Lütfedip burnunu saçlarıma sil ve parmaklarını saçlarımla temizle.

Sosis Satıcısı: Hayır, hayır, benimkiyle, benimkiyle, benimkiyle!

şeyler sonucu mu ortaya çıkmıştır? Gerçekte bugünün burjuvası geleceğe bakmaz, şimdiyi sömürür, kullanır ve ondan sonra da büyük felâketler ortaya çıkar. Burjuvanın duyarlılığı –genelde esas çıkarını saklamakla birlikte– sözlerinde ortaya çıkar. Zayıflar ayrıca aşağılıktır, becerikli bir şekilde hırsızlık yaparlar ama silahlı soygun yapmayı göze alamazlar.

Seçkinler düşüşleri esnasında insanî duygular ve merhamet sergilerler fakat bu iyilik bir zayıflık olmamak koşuluyla gerçeğe göre daha aldatıcıdır. Seneca, gerçek bir stoacı olmakla beraber büyük zenginliklere, muhteşem saraylara ve sayısız köleye sahipti. Rousseau'yu alkışlayan Fransız asilleri *fermier*'*lerine nasıl para ödeteceklerini biliyorlardı ve gözde olan erdem sevgisi onları fahişelerle yapılan sefahate dalmaktan ve açlıktan nefesleri kokan köylülerden zorla para almaktan alıkoymamıştı. Bugün Fransa'da bir arazi sahibi, hububat ve büyükbaş hayvancılık vergileri sayesinde yurttaşlarından binlerce liret toplar. Yüz lireti veya birazcık daha fazlasını bir "Halk Üniversitesine" bağışlar, elindeki şişmiş cüzdanıyla bu şekilde vicdanını yatıştırır. Buna ek olarak da seçimlerde seçilmeyi umar. Lüksün ortasında zavallı ve muhtaçlar için merhametle hareket etmek, tatlılıkla vicdanı rahatlatır. Bugünün pek çok arazi sahibi, yarının sosyalistidir, dolayısıyla aynı anda iki yemlikten beslenmektedirler. Bu gelecek çok uzaktadır ve ne zaman geleceğini kimse bilemez. Bu süre içerisinde, birinin zenginliğinin tadını çıkarmak, eşitliği tartışmak, arkadaşlıklarda ve kamu hizmetlerinde ilerlemek, bazen para kazanmak için de iyi fırsatlar bulmak ve ödemeyi gelecek için verilen sözlerle yapmak güzeldir. Güvenilir bir malı uzun ve belirsiz bir dönem için imzalanmış senetle değiş tokuş yaparak kazanç elde etmekte her zaman fayda vardır.

Egemen sınıfın kanun dışı olarak zimmetine geçirdiği meblağlar, koruyucu vergiler, denizcilikten, şeker ve ilgili ürünler-

---

* Köylü, çiftçi (çn).

den elde edilen primler, devletin, sendikaların, ticarî kuruluşların, vakıfların maddî destek sağladığı girişimler sayesinde artmaktadır. Kesinlikle başka dönemlerde diğer yönetici sınıfların sızdırdıkları meblağ ile benzer oranlardadır. Ulus için tek avantaj, koyunu kırpma metodunun geliştirilmiş olması gerçeğidir. Bu yüzden gasp edilen zenginliğe göre israf edilen miktar daha küçüktür. Yoldan geçenleri soyan feodal lord, ticaretin gelişmesini engellemiştir, birkaç soldi çalar ve dolaylı olarak birkaç liret kaybeder. Koruyucu vergilerden kâr sağlayan lordun vârisi, kanun dışı olarak büyük oranda bir servete el koyar ama dolaylı yoldan daha azını yok eder.

Bizim yönetici sınıfımız açgözlüdür, gücü azaldıkça hileli uygulamalarını çoğaltır. Her gün Fransa, İtalya, Almanya ve ABD'de, yeni ağırlaştırılmış vergiler, ticareti teminat altına almak için yeni şartlar, sağlıklı koşullar bahanesi altında ticarete yeni engeller konulur ve her çeşit para yardımı talep edilir. İtalya'da Depretis'in yönetiminde hükümet sivil çalışanlara istedikleri ücreti vermeyi reddeden arazi sahiplerinin tarlalarını ekmek için askerler yollardı, bugün bu başarılı uygulama yeniden canlandırılıyor. Görünen o ki feodal *corvées* özüne geri dönüyor. Askerler sadece ülkenin savunulması için kullanılmış olmak yerine fiyatların yükselmesine izin vermemek için arazi sahiplerine hizmet ederler, diğer türlü fiyatlar serbest piyasa tarafından belirlenirdi.

Yoksulu bu şekilde soyma yöntemi önde gelen yardımseverlerimiz, "hümanistlerimiz" tarafından uygulanmıştır. Tüberküloza karşı yapılan kongreler iyidir ama açlıktan ölmek üzere olan birinden ekmek çalmamak daha iyi olurdu ve ayrıca birazcık daha az "hümanist", yardımsever olup, başkalarının mallarına saygı duymak daha çok tercih edilirdi.

Hâkim sınıfın kötü yolu terk etmek üzere olduğuna dair en küçük bir işaret yoktur ve bunun sonsuza dek değişmeyeceği düşünülmektedir. Bu durum Fransa'daki eski aristokraside de değişmez. Onlar Devrim'in tam da arifesinde para için yaygara

koparırken, talihsiz XVI. Louis'nin[41] başına üşüşmüşlerdi. İtalya'da Depretis'in yönetiminde sistematik olarak yağmalar ve soygunlar düzenleniyordu. Seçmeninden, seçilmişine kadar herkes birbirini alıp satıyordu. 1887'de korumacı politikaların ağırlaştırılmasıyla vatandaşlara özel vergiler zorla kabul ettirilmiş, haklar en yüksek fiyat teklif edenlere açık artırmayla satılmak için kullanılmış, diğerleri de kârlarını demiryolları, bankalar, çelik fabrikaları, deniz ticaretinden elde etmişlerdir. Bütün

---

[41] Augeard şöyle der: "M. De Calonne, sahneye çıktığı anda, dörtte biri hiçbir zaman kraliyet hazinesine konmamış 100 milyonu ödünç aldı; geri kalanı saraydaki insanlar tarafından yutuldu; Artois Kontuna verdiği paranın 56 milyon, Monsenyör'ün payının ise 25 milyon, vs... olduğu tahmin edilmektedir" ve Ch. Gomel, *Les derniers receveurs généraux* s. 155: "Saraylılara karşı cömertliğini arttırdı; hiçbir zaman para talebini geri çevirmedi. Yaptığı finansal yardımlar ona pahalıya gelmiyor gibi görünmekteydi... bol bol prim dağıtıldı. Daha sonra bir prens şöyle dedi: 'Herkesin elini uzattığını gördüğümde onlara şapkamı sundum'. Milyonlar kendini yönetici General'e (Calonne) bağlamış olan kişiler arasında dağıtıldı. Bazen Calonne cömert davranmaya önayak oldu. Savaş bittiği ve ticaret geliştiği için şaşkınlığa ve utanca yol açmaktan uzak olan Calonne'in savurganlığı, devlet kaynaklarının genişliğinin bir kanıtı sayılıyordu." Aynı şey başka zamanlarda diğer ülkelerde de meydana gelmekteydi.

Sayfa 197'de: Diğer asilzâdelere lütufta bulunmak için kazanç sağlayacak ya da başka değiş tokuşlar yapacak kadar ileri gitmiştir, gitmektedir ve kendini aşırı derecede yardımsever göstermektedir. Bu hareketleri yapmaktaki amacı aslında kraliyetin nüfuz alanını arttırmak veya kraliyeti zenginleştirmek değildi, satıcıların ve tüccarların isteklerini yerine getirmekti.... Haberler maliye bakanının hoşgörüsünün pahalı bir şekilde satın alındığını iddia etmekteydi. Bu suçlama Calonne tarafından şiddetle reddedildi... Ama suçsuzluğunu kanıtlayamamış gibi görünmektedir. Aynı şey cömertçe gümrük ve banka yardımı yapan ve karşılığında çok az tazminat alan ya da hiç almayan diğer bakanlar için de söylenebilir. Bu arada en yozlaşmış sınıfların kendilerine hizmet edecek az ya da çok dürüst bakanlarının olduğunu birçok yerde sıklıkla görmekteyiz.

egemen sınıf büyük çığlıklarla en azından kemirecek bir kemik isteyerek hükümetin etrafında toplanmıştı. Bundan sonra kötülük tohumu ekilmiştir ve bu tohumun meyveleri gözyaşı ve 1898 Mayısının kanlarıydı, hattâ daha acı meyveleri gelecekte olgunlaşacaktı.

Yönetici sınıfların yolsuzluklarına insanlar şiddetle karşılık vermişlerdir. Bu şiddet adaletsizce baskılarla hafifletilmiş, baskı altına alınmıştır fakat tam olarak zapt edilmemiştir.

Adaletsizce dedim çünkü buradaki amaç düzeni ve mülkü korumak değil ayrıcalıkları savunmak, hırsızlığı daimi bir hâle getirmek ve Notarbartolo tecrübesindeki gibi skandal olan eylemleri mümkün kılmaktır.

Okuyucuyu hâkim sınıfın eksilen gücünden bahsettiğimize dair uyarmak istiyoruz. Zayıfların aynı zamanda çoğunlukla şiddet yanlısı oldukları ortaya çıksa da, kesinlikle şiddet eylemlerindeki azalmaya gönderme yapmıyoruz. Hiç kimse korkak bir kişiden daha zalim ve şiddet yanlısı değildir. Güç ve sertlik tümüyle farklı iki ayrı kavramdır. Trajan güçlüydü ama şiddet yanlısı değildi. Neron şiddet yanlısıydı ama güçlü değildi.

Eğer mümkün olursa daima artan kötü eylemler ile orantılı olarak zayıflayan ruh, cesaret ve güç arasındaki zıtlık daha keskin olmalıdır. Böylece son nokta, ciddi şekilde bozulmuş dengeyi yeniden kuracak şiddetli bir felâket olabilir.

YENİ SEÇKİNİN YÜKSELİŞİ

Bugün egemen sınıfın öncüsünün halk olduğuna inanmak bir hatadır. Öncü konumunda olanlar –ki bu çok farklı bir sorundur– halka dayanan yeni ve gelecek seçkinlerin bir kısmıdır. Şimdiden yeni seçkinlerle geri kalan insanlar arasındaki zıtlığın belirtileri ortaya çıkmaktadır ki, bu işaretlerin geçen zamanla birlikte Roma'daki pleblerin aristokrasisi ile geri kalanlar arasındaki ve İtalyan Cumhuriyetlerinde büyük ve küçük esnaf arasındaki zıtlığın belirtilerine benzeyeceği görülmektedir. İkinci olarak bahsedilen, en azından kısmen de olsa İngiltere' de eski *İşçi-Sendikaları* ile yenileri arasındaki çekişmeye benzer.

Her yerde kazançlı işlerden kâr sağlayan işçiler belli bir zanaatı öğrenmeye imkân tanıyan mesleklerin sayısını şiddetle sınırlayarak, geri kalan nüfusu bu mesleklerin dışında tutmayı denerler. Cam üfleyicileri, matbaacılar ve diğer benzeri meslekler çalışanları kapalı kastlar oluştururlar. Birçok grev, örgütlü emeğin, örgütlü olmayan çalışanları dışarıda bırakması gerçeğinden doğmaktadır. Kısacası daha üst sınıflar yeni seçkine şekil verirken, biçimsiz özün nasıl ayrılıp katmanlaştığını gözlemleyebiliriz.

Yeni seçkinlerin politik liderlerinin neredeyse istisnasız burjuva olmaları ve ahlâkî anlamda karakterleri çökmüş olan ama zekâları öyle olmayan eski aristokrasi sınıflarından ortaya çıkmaları da dikkat çekicidir. Bu durumu ortaya çıkaran şey ise, burjuva sınıfının en başarılı, yetenekli kesimlerini, kim olursa olsun düşmanlarının safına geçmeye mecbur eden burjuvanın kötü davranışlarıdır. Böylece egemen sınıf daha da zayıflar. Bunun sonucunda da yoksullaşır ve en güçlü, en ahlâklı ve en dürüst adamlarını kaybeder. İtalya'da olduğu gibi bir centilmen Notarbortolo davasında olduğu üzere kendi sınıfının bankadaki zimmete geçirmelerini ve yolsuzluklarını kabul ile sosyalistlere katılma gibi bir ikilem içerisinde kaldığında, karşı konulmaz bir şekilde ikincisini tercih eder.

Burjuva kökenli liderler ile yeni seçkine şekil veren, işçi sınıfından doğan liderler arasındaki oran değişecek ve işçi sınıfı artık daha aktif, eğitimli ve daha güçlü olduğu için ikincisinin sayısı artacak gibi görünmektedir.

Şimdiki gelişmeler daha XIX. yüzyılın başından beri biliniyordu. Beslenme biçimi ile vücudun genel şekli arasında yakın bir ilişki olduğu kuralı, yaşayan organizmalar kadar sosyal organizmalar için de değişmez bir kuraldır.[42]

Hiç kimse ne etçil ve otçul hayvanların bütünüyle benzer olacağına, ne de savaşçı ve endüstriyel bir toplumun aynı sosyal düzene sahip olması gerektiğine inanır. Bizim toplumlarımız geçmiş yüzyılların toplumlarına göre daha fazla endüstrileşmiştir ve daha az savaşçıdır. Bu yüzden onların düzenleri değişmek zorundaydı. Endüstrinin çok iyi derecede geliştiği yerlerde işçi sınıfının er ya da geç muazzam bir güç elde edeceği kesin gibidir. Bizim yapmamız gereken, politik seçimlerin yapıldığı ülkelerde neler olduğunu izlemektir: Bir şehir endüstrileşmeye başladığında sosyalist veya en azından radikal milletvekillerini

[42] Okuyucu burada ele alınan şeyin basit bir neden-sonuç ilişkisi değil karşılıklı dayanışma olduğunu unutmamalıdır.

parlamentoya yollaması neredeyse kaçınılmazdır. Önceden "consorti"lerin çoğunlukta olduğu Milan ve monarşi yanlısı olan Turin, şimdi sosyalist cumhuriyetçi ve radikallere oy vermektedir, çünkü endüstri bu şehirlerde fazlasıyla gelişmiştir. Endüstriyel gelişimin biraz daha yavaş olduğu Floransa, merkez partiye daha sadık kalmıştır.

Bu genel hareketin uzun uzadıya üzerinde durulmasına gerek yoktur fakat daha büyük öneme sahip diğer bir akım daha günceldir ve üzerinde çalışılabilir. Ben işçi sınıfının bir bölümünün yüksek ücret kazanmasına imkân tanıyan hareketlerden söz ediyorum. Bu grup böylece yeni seçkinin ilk çekirdeğini oluşturur.

Esasında bu durum tasarruf ve sermayedeki muazzam artıştan kaynaklanır. 1870'ten sonra, Avrupa'da, tasarrufların ciddi olarak azalması sonucunu doğuran büyük bir savaş olmadı. Bu tür tasarrufların artışı devlet sosyalizmiyle ve hâkim sınıfın rüşvet ve diğer yolsuzluklarının sebep olduğu israflarla engellenseydi bile bütün bu nedenlerin tamamı, tasarrufların toplam miktarındaki genel artışı önleyemezdi. Sermaye ile emeğin değişimi arasındaki orana bakacak olursak, emek değer olarak artarken sermaye daha az kıymetli hâle gelmektedir. Makineler teknik imkânların yeterli olduğu her yerde insanın fiziksel enerjisinin yerini alıyor. Bu durum tam anlamıyla uygar milletler arasında ortaya çıkmaktadır, çünkü buralarda sermaye eksikliği yoktur. Diğer milletler arasında değişim, teknik olarak mümkün olsa da genelde ekonomik değildir ve bu yüzden fiziksel işlerde insanların daha büyük bir payı vardır. Dolayısıyla sermayenin bol olduğu yerde insanlar ister istemez makinelerin kendileriyle yarışamayacağı işlere yönelirler, bunlar muhakeme yetisi ve zekâ isteyen işlerdir. Üstelik bu noktada özenli bir seçimin ek bir avantajı daha vardır: Yüksek maaş teşviki, makineleri yönetmek için gerekli sıradan zekâya göre insanların hizmetlerini daha iyiye götürerek sağlamlaştırır. İki kol bir kazıcı için yeterlidir. Ve eğer o, iki normal adamın gücüne sahip bir

Herkülse ona iki kat ödeme yapılabilir fakat daha fazla değil, çünkü onun işi diğer iki adam tarafından eşit olarak da iyi yapılabilir. Diğer yandan bir lokomotifi kullanmak için muhakeme yeteneğine ve zekâya sahip bir adama ihtiyaç duyulabilir. Bu niteliklerde sadece biraz eksiklik olduğunda, lokomotifin içine, bir yerine iki makinist koymakla bu durum düzelmez. İki, üç, hattâ dört sıradan makinist bile yetenekli ve zeki bir makinistin verimine ulaşamaz. Bir kimya fabrikasındaki on bilgisiz kimyager başarılı bir kimyagere kesinlikle eşit değildir. Böylece iş alanında, emeği çeşitli katmanlara ayıran, en büyük avantajları üstün nitelikleri olanlara tahsis eden çok etkili bir güce sahip olmaktayız.

Bu, yeni seçkinin şekillenmesinde oldukça önemli bir faktördür.

Sermayeyi çar çur etmeye kararlı büyük sosyalistler bunların hiçbiriyle ilgilenmezler. Onlar, sermayenin bol olduğu yerlerde, güçlü bir şekilde birikmeye başlayan yeni seçkinlerin doğuşlarını engelleyerek farkında olmadan eski seçkinlere yardımcı olmalarına yol açan bu süreci anlayamazlar. Marksistler bu fenomen hakkında daha net bir görüşe sahiptirler ve bilimsel değilse de, sezgisel olarak anlamışlardır ki, zaferleri sadece sermaye bolluğuna dayanıyorsa gerçekleşebilir. Veya onların dediği gibi: "Sosyalist devrim kapitalist bir evreden geçmelidir."

Yeni seçkinlerin yaratılmasında etkili olan daha özenli bir seçim de işçi birlikleri ve ticarî sendikalarca yapılmıştır. Bu durum sırasıyla önceki olayların bir sonucu olarak düşünülebilir. Çünkü bu sendikalar ve işçi birlikleri sadece sermaye bolluğunun büyük ölçekli endüstrilere gelişme ve zenginleşme imkânı tanıdığı yerlerde var olabilir ve büyüyebilir. Bunun için kaynakta daima sermayenin ve tasarrufun bol olması gerekir. Fakat unutmayalım, bu bolluk görünüşe göre –ki bir bakıma gerçekte de– kısmen etkilediği olgunun aynı zamanda nedenidir. Çünkü

tasarruf ve sermaye birikimine katkıda bulunan faktörler endüstrinin gelişmesi ve yeni işçi seçkininin oluşmasıdır.

Paul De Rousiers, İngiltere'de işçi sınıfının geçirdiği evrimin karakterini çok iyi gözlemlemiştir. Biz de bu evrim hakkında dikkatle çalıştığımızda yeni seçkinin şekillenmesindeki benzer özelliklerin farkına varacağız. Rousiers, sendika liderleri hakkında konuşurken şunları söylemektedir: "Onlarda sizi çarpan, dikkatinizi çeken özellikler pratik bir zekâ, açık ve kesin gerçekçi bir yaklaşım tarzı, başarılı bir çabayla sonuç veren sağlam bir sağduyu"dur.[43] Bu özellikler kesinlikle, yok olmak üzere olan eski seçkinde kaybolan özelliklerdir. "Toplumsal bir çözülüşün gerekliliğini savunan en ileri sosyalist teorilerle baştan çıkanlar, olguların ülkesinde detaylarda başarılı olmaya yoğunlaşırken zihinlerinde hayâllerinin ideallerini saklarlar... Üstelik bu kişilerin çoğu, sosyal yapıyı revize etmelerine gerek kalmadan elde edecekleri kârların peşinde koşmaya kendilerini kaptırmışlardır. Güçlü adamlar olarak tartışırlar, çekişirler ve bizim burjuvamızı etkisine alan hümanizm gibi zayıf hislere boyun eğmezler. Onlar zayıfın durumunun, kendi zayıflığına karşı mücadele vermedikçe daha iyiye gidemeyeceğini iddia ederler. Bu kişiler faal bir vicdana ve güçlü bir ahlâkî sorumluluk duygusuna ihtiyaç duyarlar. Pratik bir zekâ, yüksek ahlâk standartları ve eğitim, sendika liderlerinin başarısını sağlamlaştıran üç ana özelliktir."[44] Bunlar tam olarak seçkini geri kalan insanlardan ayıran özellikler değil midir?

Generallerden sonra komutanlar, resmî hizmetliler, askerler hepsi seçilmiş insanlardır. Hiçbir zaman kesin olarak tek bir seçkin sınıfı yoktur. Seçkini birlikte meydana getiren çeşitli sınıflar vardır.

"Bir sendikanın başarısını borçlu olduğu sebeplerin ne kadar derinde olduğunu anlamak için sıradan personele, basit

---

[43] Rousiers, Paul de, *Le trade-unionisme en Angleterre* (Paris: A. Colin et Cit., 1913), s. 29

[44] *A.g.e.*, s. 29, 34, 38.

işçilere inilmelidir. Öncelikle haftalık aidatların ödenmesinde düzenlilik vardır. Bu sistem finansal gelişmeyi, vazgeçilmez ilk materyali sağlar. İngiltere'de örgütlü işçiler ciddi bir anlaşmaya girerler ve bunu titizlikle uygularlar. Bir örgütlü üye birkaç hafta boyunca ödemesi gereken borcu ödemezse işsizlikten, kazadan veya hastalıktan dolayı yardım almadıkça listeden silinir". Peki bu insan nereden gelmiştir? Bu insanlar, yeni seçkinler tarafından soyulmaya müsaade eden şimdiki burjuva çocuklarının dibe vurdukları noktada, *yeni* seçkinle yan yana şekillenen *yeni* proletaryanın içine düşen insanlardır. "Düzenli ödenmiş aidatların maddî önemi konusunda ısrarlıyım" diye ekler Rousiers, "çünkü aidatlar finansal güç getirmesinin yanı sıra, sendikayı sağlamlaştırır. Sendikaya ait olan insanların niteliklerinin, özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlar. Bizim genelde bu özellikleri ifade etmek için bir şartımız olacak. Bu niteliklere sık sık değinmek için sebeplerimiz olacak –Sendika personeli bir seçimin sonucu ortaya çıkar: 'En başarılı, yetenekli adamlar sendikaya katılırlar.' Bildikleri bir amaç için gönüllü olarak birlikte çalışan bu insanlar...başarının gerçek temelleridirler."[45] Bir seçkinin doğuşu başka nasıl ifade edilebilir?

İtalyan sosyalistler, doktrinlerinin yayıldığı yerlerde işçilerin daha ahlâklı, daha dürüst, daha az şiddet yanlısı *olduklarını* ve artık eşlerini dövmediklerini aksi takdirde *dışarıda bırakıldıklarını* tekrar tekrar söylerler. Diğer yandan, dışarıda bırakılanlar meyhanede sarhoş olmayı öğrenirler. Bunların hepsi doğrudur fakat bu insanlar sonradan böyle *olmamışlar*, böyle *seçilmişlerdir*. İstisnaî olarak ortaya çıkan bir durum olsa da bir adamın alışkanlıklarını değiştirebileceğine karşı çıkmıyoruz. Kural şudur: Türler yavaş, çok yavaş değişiyorsa bireysel değişimler gerçekten çok küçüktür. İyi bir matematikçi elde etmek için, onun *seçilmesi* gerekir, kesinlikle bir geri zekâlıya iyi eğitim vererek ondan bir matematikçi *yapılamaz*. Kim şimdiye kadar

[45] *A.g.e.*, s. 40, 41.

bir ödleği cesur bir adama, ahlâksız bir kadını namuslu birine, tedbirsiz birini tedbirli birine dönüştürebildi?

Fakat hâlâ sosyalistlerin birtakım iyi ve erdemli işçileri topladıklarını reddetmeyi düşünmüyoruz. Böyle işçileri toplarlar çünkü bu iyi ve erdemli olan işçilere kendilerini böyle göstermeleri için araçlar önermişlerdir. Genel varsayımımızı oluşturalım, onlar bazılarını radikal olarak değiştirir. Sonuç olarak yeni proletaryayı oluşturacak kesimler eksik karakterli, dürüstlük, ahlâk ve zekâ bakımından yetersiz insan artıklarından meydana gelir.

Fransa'da bir gazete çıkartan ve güçlü bir şekilde işçi sendikalarına karşıt olan bir arkadaşım, gazetesi için matbaacılık sendikalarıyla anlaşmaya boyun eğdiğini söyledi, "çünkü *sarraceni*'ler* kesinlikle güvenilmeyecek disiplinsiz insanlardı." Bu tam da *sarraceni*'lerin neden gönüllü veya gönülsüz olarak sendikadan veya işten atıldıklarını, neden kendi sınıflarının seçkinlerinden dışlandıklarını ve neden proletaryaya sürüldüklerini açıklar.

Bu seçim türü şimdi büyük roller üstlenecektir, çünkü yol açtığı sonuçlar –sermaye ve endüstriyel değişimin artışı– daha güçlü olmaktadır.

Bismarck'ın Almanya'daki zulümleri ve İtalya'daki burjuva hükümeti, yeni seçkinlerin seçimi için bir avantaj hâline geldi. Bu baskılar sayesinde kraliyet ailesinde şüphe uyandıran birçok kişi ve güvenilmez karakterdeki çok sayıda insan tasfiye edildi ve profesyonel politikacılar uzak tutuldu. Diğer yandan bu ikinciler, sosyalizmin hükümette söz sahibi olduğu Fransa'daki sosyalistler arasında şimdiden yüksek sayılara ulaşmaktadırlar. Zaferin eşlik ettiği bu bela er ya da geç diğer ülkelerdeki yeni seçkinlere de sirayet edecektir. Bu olaylar bir süre sonra meydana gelseydi yeni seçkin için daha iyi olurdu. Yeni seçkin daha

---

* Küçümsenen göçmen işçiler (çn).

sağlam oluştuğunda, yakındakinden daha ileride, şekillenme sürecinde ve hâlâ zayıfken...

Yeni seçkinin ortaya çıkışı dinî krizle bağlantılı olarak anımsadığımız olaylarda kendini gösterir. Fransa'da sosyalistlerin bir kısmı yönetime katılırlar. Yönetim dışı kalanlarsa eleştirileri tebessümle karşılayan Millerand ve arkadaşlarına karşı yeni proleteryayı şekillendiren ve hükümete karşı önergeleri onaylayan kuru kalabalıklardır. Yeni proletaryayı şekillendirmeye başlayan bu kişiler bağırır ve gürültü çıkarırlar. Bu eleştirilere gülen ve arkadaşlarına karşı sunulan önergeleri onaylarlar. Naumann'ın en cüretkâr teklifi kabul görseydi, yeni bir seçkin âniden ortaya çıkabilirdi, Constantine'in etrafında toplanır ve eski hümanist tiratları ciddi bir şekilde kullanan yeni proleterlere karşı kılıç ve tüfekli muameleye başvururdu.[46]

Sosyalistler kongreleri sırasında, anarşistleri ve diğer muhalifleri ya da doktrinlerine karşı çıkanları şiddet kullanarak, hat-

---

[46] Bununla birlikte tamamen gözden kaçırılmaması gereken ikincil işaretler vardır. Örneğin bugünlerde Fransa'da anarşistleri suçlayarak grevlerin ardından baş gösteren nahoş davranışları ve şiddeti mazur gösterme alışkanlığı ortaya çıkıyor. Başka bir deyişle, yeni seçkinler proletaryayı günah keçisi olarak kullanmaktadır. Millerand başbakan olunca belli derecede de sosyalist olan burjuva gazetesi *Figaro*'nun 5 Haziran 1900 tarihli nüshasında aşağıdakiler yazmaktadır: "Châlon-sur Saône'deki kargaşa çok önemli bir soruşturma konusu olan bir gerçeği açığa çıkarır. Kanlı isyanlarla iyice yozlaşan bu kargaşada payı olanlar grev yapan işçiler değildir [Fakat bu mükemmel ve kusursuz insanlar hakkında böyle düşünebilen hain kimdi?]. Doğru olan tek şey, sorumluluklarını ellerinden almaktı: Aksine anarşistler [başka zamanlarda hainler olarak isimlendirilirlerdi, bugün anarşistler olarak isimlendiriliyorlar, bunu akılda tutmak iyi olacaktır]... Bu kötülük eden insanlar şehirlere ulaştığında içlerinden güçlü olan 300 kişi grevi teşvik eden, kışkırtan gizli toplantılar düzenlediler [Gazetecilerin eylemlerini açığa vurduklarını fazlaca ispat etmeye çalışarak, bu kilit noktaya temas etmemek daha iyi olurdu]. Onların karışmasıyla endüstri şehri Saône-et-Loire kargaşaya gömüldü."

tâ Londra'da burjuva polislerinin yardımıyla kovarlar ve bu konuda çok başarılıdırlar. Başka türlüsü onlar için mümkün olamazdı, çünkü güç kullanılmadan düzen yürüyemez. Bu talihsiz hümanist burjuvalar süt ve ballarla beslenecekleri bir hükümetten başka hiçbir şey hayâl edemiyorlardı. Bu burjuvalar *Carabinieri*'lerin* ve askerlerin içlerinden biri ölene kadar silah kullanmadan, donup kalmalarını ve beklemelerini isterler. Gelecekteki seçkinlerin polisi böyle sabırlı olmayacaktır, kimin hükmedeceğine dair görüşler çocuksu adamların değil, dinç ve kuvvetli gençlerin fikirleri olacaktır. Şimdi demokrasi ve sosyalizmde daha fazla ilerlemiş ülkelere dönelim: Örneğin Fransa. Çok geçmeden eski ve yeni seçkin arasındaki savaşın şüpheli olmadığını anlayacağız. Yeni seçkin, güç ve enerji doludur, eski seçkin ise çözülmüştür. Yeni seçkin atılgandır, cesurdur ve "sınıf çatışmasını" açığa vurur. Eskisi çocukça, "dayanışmayı" metheder. Yumrukların karşısında başını eğer ve bu yumruklara aynı şekilde karşılık vermek yerine sadece teşekkür eder.

Basına bakın. Yükselen seçkin *ortak ve ahlâkî* çıkarları korumak için gazete sahibi olur. Yiyecek bulmakta güçlük çeken insanlar onları desteklemek için kendi masraflarını kısarlar. Burjuvalar, malî fedakârlık yapmak için bu çeşit bir gazete sahibi olunması gerektiğini ne biliyor ne de bunu destekliyorlardı. Örneğin birkaç burjuva gazetesi *Avanti* ile mukayese edilebilirdi. Burjuvalar kesinlikle birçok gazeteyi finanse ederler hattâ çok daha fazlasını; fakat bu gazeteler ne *ortak* ne de *ahlakî* çıkarlarla desteklenmişlerdir. Onlara Panama Kanalı'ndan, demiryollarından, çelik anlaşmalarından, deniz ticaretindeki ikramiyelerden, koruyucu vergilerden kâr elde etmek için para ödenmiştir. Kamu hazinesini soyan rüşvetçi, namussuz sözleşmeciler, müteahhitler tarafından veya bir senatör, vekil belki sadece bir il meclisi üyesi olmak isteyen veya olan hırslı beye-

* İtalyan polis gücü (çn).

fendiler tarafından desteklenirler. Kısacası burjuva basını ahlâkî çıkarlardan çok kişisel çıkarlara hizmet etmektedir.

Grevlere bakın. İşçiler arkadaşlarına güven duyarlar ve diğer bütün arkadaşları işe yeniden kabul edilene kadar kederli bir sefalet ve açlık çekerler. Ve sadece bütün direniş imkânsız olduğunda yenilgiyi kabul ederler. Diğer yandan işverenler onlara güven duymaz. Grev yapan işçilerin yerine yeni işçiler alırlar. Herhangi bir tereddütleri, utanmaları olmadan eski işçileri kurban ederler. Sayısız örnek arasında, geçen yıl grev yapan çalışanlarıyla bir anlaşmaya varan, kendileri için vardiya değişikliği isteyen İtalyan işçilerini terk eden Londra'daki alçı-sıva şirketinin durumundan bahsetmek yeterlidir.

Bazı ülkelerdeki milletvekillerine bakın. Yaşamları ağırbaşlı ve kesinlikle dürüst olan İtalya'daki sosyalistlere bakın ve onları, ısrarla bakanlıkları istemeyi sürdüren, ayrıcalık ve kâr arayan diğer vekillerle karşılaştırın. Bu tip insanlar eğer kâr elde edebilselerdi her gün otuz gümüş para için İsa'yı satarlardı.

Yeni seçkinin sağlam disiplinine bakın. Eğer yeni seçkinler kendi adamları arasında bir suçlu bulurlarsa derhal onu kovarlar. Diğer yandan burjuvalar kendi sınıflarının en alçakça suçlarına gözlerini kapatsalar da akıllı ve ihtiyatlı davranmaya inanırlar. İtalya'da bankaları soyanlar, Notarbartolo'nun suikastçilerine arka çıkanlar hiçbir ceza almadılar. Aksine yüksek mevkilerde bulundular ve herkes de onlara saygısını sundu.

Rousiers, sıvacılar sendikası hakkında şu hikâyeyi anlatır: "Kuralların sertliği, aidatları vaktinde ödemeyenlerin aleyhindedir". Bunun bir örneğine sendikanın sekreteri Mr. D.'nin atölyeleri dolaşması sırasında şahit oldum. Bana eşlik eden Mr. D'nin gelişiyle sıkıntıya girmiş gibi görünen bir işçiye rastladığımızda, ucuz ev ustaları tarafından alelacele inşâ edilen sıralı evlerden birine gelmek üzereydik. Bu, evin bir bölümüne sıva yapmakla meşgul olan bir sıvacıydı. "Pekâla" dedi Mr. D., "Geçen Cumartesi bana söz verdiğin şeyi yapmaya hazır mısın?" Zavallı çırak kafasını üzgünce öne eğerek "hayır" diye

cevap verdi. "Seni uyarmıştım" diye devam etti Mr. D., "Bu yüzden eğer bugün başına tatsız herhangi bir olay gelirse, bundan tek başına senin sorumlu olduğunu ve bunun kendi hatan olduğunu kabul edecek misin?" "Evet" ve Mr. D., onun talihsizliğine aldırmadan bana şöyle dedi: "İşte kendine bakmaktan âciz, zavallı adamlardan birini gördün..." Neyse ki patron geldi, cebinden beş şilin çıkardı ve onu sıvacıya maaşından avans olarak verdi. Sıvacı da onu ödenmemiş borçları için Mr. D.'ye vererek işine devam edebildi. Mr. D.; "Eğer bu para olmasaydı onu işinden uzaklaştırmakta tereddüt etmezdim" dedi.[47]

Eğer sendikanın, kurallara riayet edildiğini görmek için para ödediği bu sekreter burjuva devletinin kanunlarını uygulatması için ödeme yaptığı Château-Thierry'nin hâkimi olsaydı böyle katı bir şekilde hareket etmezdi. Bunun yerine zavallı çırağın sefaleti hakkında etkileyici sözler sarfederdi. Sendika üyeleri bizim burjuvamıza benzeselerdi, sekreterlerini desteklemek yerine bir kısmı mükemmel etik tartışmalarına girer, borcunu ödemeyen yönetimi aptalca ve sonuçsuz konuşmalarla etkisizleştiren kişilerle birlikte "dayanışmaya" başvururdu. Bir kısmı daha da kötüsünü yapardı: Sekreterin, sendikanın ortak ve meşru çıkarlarıyla değil de bir kişinin veya bazı sendika üyelerinin özel ve meşruluğu tartışılır olan çıkarlarıyla meşgul olmasını isterlerdi. Bu durumda sekreter yukarıdaki konuşmaları yapmak yerine ödeme zamanı gelmiş borçları olan üyelere şöyle derdi: "Gelecek seçimde Crispi olan (bu bir İtalyan'ın kendini ifade ediş şeklidir) Damiani'ye oy vereceksiniz. Böyle olursa dilediğinizi yaparsınız aksi hâlde para ödersiniz."

Biri size şöyle derse: "İşte iki ordu, *A* ve *B* birbirleriyle karşılaşıyorlar. *A*'da hiçbir şekilde disiplin yok, çok az cesaret var. Kuvvet ve kendi bayraklarına inanç yok. Bu insanların açık bir şekilde *B*'ye karşı savaştıklarını söylemeye bile cesaretleri yoktur, fakat savaşın ortasında barışa ulaşmış gibi davranmayı

[47] Rousiers, Paul de, *op. cit.*, s. 91, 92.

isterler. *B*'ye silah sağlamak için üyelik ücretini artırırlar ve kendileri içinse bir peni harcamaya bile hevesli değildirler. Gevezelik ederler ve anlamsızca konuşurken kendilerini kaybederler. Bir şeyler kazanmak için herhangi bir kâr kaynağı ararlar. En iyi askerler kendi A kamplarını terk ederler ve B'nin grubuna katılırlar. Diğer yandan B'nin adamları ne istediklerini bilirler ve bu bildikleri şeyi kuvvetli bir şekilde isterler. Disiplini sürdürürler, bayraklarına inançları vardır ve onu yüksekte tutarlar. Çok açık bir şekilde *A* ordusunu bozguna uğratmak, dağıtmak ve yok etmek istediklerini söylerler. Yakın bir grup içinde birbirlerine bağlanmışlardır, her biri arkadaşı ve bayrağı için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdır. Düşmana yardım etmeyi asla düşünmezler. Başkaları için değil kendileri için silah bulurlar. Sayıları sürekli artar." Şöyle bir soru sorabilirsiniz: "Sizce zafer kimin tarafında olacak?" Cevabın ne olduğu konusunda şüpheniz var mı?

Bizim burjuvamız parasını ve enerjisini sadece düşmana yardım etmek için harcar. Saldırganlara, yeteneksizlere ve yozlaşmışlara yardım etmek amacını taşıyan çok sayıda kuruluş vardır. Burjuvaların bu kuruluşların arasında başka bir ruh oluşturacak gayreti yoktur. Kendi haklarını savunma amacında olan münferit bir örnekten söz ediyorum; fakat sonradan haklarını elde ettiler mi? Haklarından söz etmekten utandıkları için elde edememişler gibi görünmektedir. Bu kişiler mülkiyet haklarını reddeden ve paralarını, mülk sahiplerinin ellerindeki her şeyin alınması gerektiğini öğreten halk üniversitelerine bağışlayan mülk sahipleridir. Belli bir açıdan bakıldığında aslında hiç hakları olmadığı söylenebilir çünkü haklarını nasıl savunacaklarını bilmezler.

Şimdilik yeni seçkin esnek ve her şeye açıktır fakat zaferden sonra, diğerlerinin başına gelen şey onun da başına gelecektir. Zaferinden sonra seçkin daha katı ve kendi içine kapalı hâle gelir. Bütün insanların eşitliğini savunan Budizm'in, Tibet teokrasisini, âciz ve zavallılar için var olan Hıristiyan dininin

Roma Teokrasisini yaratmasına dikkat çekilmelidir. Yeni bir seçkin, Reform zamanında buna meydan okumuştur. Ama Roma bütünüyle çökmüş olmadığı için sadece kısmî bir yenilgiye uğramıştır. Reform zamanında eski seçkinin düşüşü ve artan kibri, *soyguncu baronların* ortaya çıkışında açıkça görülebilir: Sickingen ve Hutten devrimci şövalyeliğin iki şeklidir. Her zamanki gibi yeni seçkin yoksul ve zavallılara eğilmiş, onlar da her zamanki gibi kendilerine verilen sözlere inandırılmışlardı ve yine her zamanki gibi aldatılmışlar, böylelikle omuzlarındaki yük öncekine göre daha da ağırlaşmıştı.[48] Aynı şekilde 1789 Devrimi Jakoben oligarşisini doğurdu ve emperyal despotizmle son buldu.[49] Bu her zaman meydana gelen bir şeydir ve olayların her zamanki gidiş yönünün değişebileceğine inanmak için ortada hiçbir sebep yoktur. Carmi Sibilli'nin "Artık hiç kimse

---

[48] Janssen tarafından alıntılanan, zamanın popüler bir ilâhisinde şöyle denir: "Hayat uzun bir süre kolay ve rahattı fakat Hıristiyanlar âniden kiliseye gelirlerinin yüzde onunu vermeyi reddettiler... Malları paylaştırmak istiyorlardı... Fakat bunu hemen cezalandırmalar izledi... Bu ilâhinin sonuydu, barbarca bir despotluk, tiranlıktı. Ey Efendimiz, Tanrımız, barış ver bizlere..." Başka bir ilâhide şöyle denir: Bize "Zengin olacaksın, mutlu ve onurlu olacaksın dediler. Her çeşit malı vaat ettiler. Bu şekilde bizi aldattılar. Zengin olduk mu? Tanrı bize merhamet etsin. Sahip olduklarımızı da kaybettik. Şimdi yoksuluz."

[49] Şövalyelerin Roma'da adlî güç elde ederek, senatörlerden daha önemli makamlara gelmelerinin yoksul ve zavallılara çok az yararı vardı ya da hiç yararı yoktu. Diodorus Siculus, Q. Mucius Scaevola'nın *questor*'uyla defterdarı P. Rutilius Rufus ile birlikte Asya'daki han sahiplerinin açgözlülüklerini nasıl bastırdıklarını ve bu hancıların şövalyelerin yardımıyla insanlara kabul ettirmeye çalıştıkları kötü yönetimi nasıl engelledikleri hakkındaki hikâyeyi anlatır. Şövalyeler dürüst ve namuslu Rutilius'u suçlayarak öç alıyorlardı. Divinat, 17: *"Scaevolam significat. Hujus quaestor, Rutilius Rufus, damnatus est. Quod cum praetore consenserit suo, ne publicani aliquid agerent in provincia sua; quo cognito, equites Romani (nam tum ante Sullana tempore iudicabant) damnarunt eum"*

ne zengin ve fakir; ne tiran ve köle olacak ne de kimse daha büyük ya da daha küçük olacak. Krallar ve liderler olmayacak, her şey ortaklaşa olacak."[50] şeklinde vaatlerde bulunduğu zavallı bîçareler hâlâ bu sözlerin gerçekleşmesini bekliyorlar. Yeni büyük vaatlerin de aynı sonuca varacağına dair bütün olasılıklar ortadadır. Bu sonuç kısa süre içinde beklenmektedir. Zaferinden sonra yeni aristokrasi yeni proleterlere şeklî ayrıcalıklar ve sözde belli imtiyazlar tanıyacaktır. Bunlar zayıf, tedbirsiz veya âciz, kabiliyetsizlere göredir ama aslında bu âciz insanlar şimdi taşıdıklarından daha da ağır bir yükü taşımak zorunda kalacaklardır. Yeni efendiler –en azından kısa bir süre için– bizim yaşlı burjuvamızın çaresizliğine sahip olmayacaklardır.

Le Bon şöyle der: "Bugünün işçisi bir daha göremeyeceği bir evrede bulur kendini: Kendi kurallarını dikte edebilir ve ceza almadan altın yumurtlayan tavuğu kesebilir."[51] Le Bon'un söylediği bu söz genel olarak doğru değildir –örneğin bu noktada Rusya ve İtalya'dan bahsetmek yeterlidir.– Fakat bu ifade devlet sosyalizmine giden yolda daha çok ilerlemiş olan bir ulus için doğrudur. Aşamalı olarak artan bir verginin olduğu bazı yerlerde, bu verginin hâkim sınıfın en fazla kâr sağlayacağı sınıra doğru artırılmasını gözlemlemek şaşırtıcıdır. Romalı efendiler, deneyimleri sonucu, kölelerinin kötü günleri için belli bir miktar para saklamalarına izin vermelerinin, kendileri için kârlı olduğunu öğrenmişlerdir. Çünkü bu izin, köleleri işe ve efendileri için daha çok üretmeye teşvik edecektir. Aynı şekilde tecrübeler, bazı demokratik hükümetlere müteahhit ve sermayedarları engellemenin tamamen altın yumurtlayan tavuğu kesmek olduğunu öğretmiştir. Bu yüzden hükümetler müteahhitlerin ve sermayedarların belli bir miktar kazanç sağlamalarına izin verirler ve ekonomik üretim alanında onların entelektüel yeteneklerini ve zenginliklerini kullanmalarından vazgeçmeme-

[50] Pedianus, *Quintus II*, 322-324.
[51] Le Bon, *op. cit.*, s. 356.

lerini sağlayarak mümkün olduğunca onlardan faydalanmaktan memnundurlar. Böylece onları en uygun usulle tıpkı efendinin köleyi sömürmesi gibi kendi çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Yeni seçkinin, şimdikinin sahip olduğu gibi soyulmaya izin verme konusunda bu kadar sabırlı olup olmayacağı kesin değildir. Bu yüzden Le Bon'un ifadeleri, bu durumla sınırlı olmak koşuluyla tam isabet kaydeder.

Ayrıca bu yazar düzenli ordular üzerinde –sadece belli bir dereceye kadar doğru olan– bir gözlem yapmıştır. Bütün vatandaşları kapsayan, birleştiren düzenli orduların sosyalist savaşta bir araç olarak sona ereceğine inanır. "Bunun içinde devletlerin henüz görmediği ve bu yüzden üzerinde durmanın yararsız olduğu bir tehlike yatar." Daha da ötesinde: "Olayların seyri, geçmiş çağların büyük yapılarının temellerini yıkmıştır. Bu büyük yapının son direği ve hâlâ onu destekleyebilen tek şey, olan ordu kurumu her gün daha çok çökmektedir."[52] Bu iddia belki Fransa için doğrudur ama Almanya için değil. Tek bir örnek olgu Alman ordusu için önceden sezilen bir çökmeye işaret edemezdi. Aksine tek bildiğimiz, özel olarak daha yüksek sınıflardan alınmış bütün görevlileriyle birlikte bu ordu maddî olarak kavranılamaz izlenimini vermektedir. Sosyalizmin Almanya'da başarıya ulaşacağı tek yolun Naumann tarafından işaret edildiği görülmektedir.

Bununla birlikte biçim söz konusu olduğunda, bizim yetersiz bilimsel bilgimizin çok az şeyi önceden tahmin etmemize izin vereceği ya da hiçbir şeyi önceden tahmin etmemize izin vermeyeceğini unutmamalıyız. Bu fenomenin özü hakkında fikir sahibi olmamız güç bir iştir.

---

[52] *A.g.e.*, s. 389, 391.

ÖZNEL FENOMEN

Dinî krizler bilincimizin süreçleri tarafından çok fazla çarpıtılmış değillerdir ve bu nedenle öznel fenomen gerçeklikten çok da uzakta kalmamıştır. Belki bu noktada bu fenomenin ikincil belirtileri hariç tutulabilir. Katolikler, Protestanlar ve sosyalistlerin hepsi az çok dinî dalgalarla sürüklendiklerini hissederler. Bu doğrudur. Sosyalistler dinlerinin bilimsel yönü üzerinde ısrar ederler, gelgelelim aynı şey Protestan mezhepler için de geçerlidir. Protestanların aralarından bazılarının inançlarını salt akılcılıkla nasıl da birleştirdiklerini gözlemlemek şaşırtıcıdır. Mesih İsa artık onlar için ilâhî bir varlık değil, aralarındaki en mükemmel insandır ve mucizeler doğa kanunlarıyla açıklanır. Dinî inanç düşüş sürecine girdiğinden beri, bu hareketlenme gelişmektedir. 1860'lı yıllar da bu sürece dâhildir. Yükseliş döneminin ardından bu mezhepler daha önce kullandıkları yoldan dönmediler; fakat dine bambaşka bir yoldan geri döndüler. Yani –bunu duymak istemeseler de– sosyalizmden başka bir şey olmayan sosyal bir dine sahip oldular. Onlara göre Mesih'in faaliyetlerindeki doğaüstü unsurlar tamamen gözden kaybol-

muştur. Geri kalan unsurlar ise bütün yoksulları kalkındırmayı amaçlayan ve doğada sosyal olarak işaret edilebilir olanlardır.

Bu mezheplerin doktrinleri hiçbir insan ihtiyacını gidermediği için büyük ihtimalle küçük dereler gibi büyük sosyalist akıntıda kaybolarak sona erecektir. Doğa-üstülüğü özleyenler –ki bunlar çok fazladır– İsa'nın ilâhî karakterini vurgulayan bu mezheplere girerler ve inançsızlar da doğrudan sosyalizme yönelirler ve yol ortasında durmazlar. Aslında bu mezhepler askerî olmayan bir ordunun komutanlarıdır ve insanlar tarafından ne anlaşılır ne de sevilirler.

Birçok burjuvaya göre, üzerinde hareket ettikleri Hıristiyan dinî dalgası sosyalizmle mücadele etmek için bir araçtır. Yeni dinî duyguların birçok belirtisi arasında kendi çıkarlarına en az karşı olanı seçerler ya da seçtiklerine inanırlar. Bu seçimlerinin kesinlikle bazı sonuçları vardır fakat düşünülenden daha azdır. Dinî hareketler için bir neden sağlamak konusunda bu *a priori* olarak vardır fakat sıklıkla *a posteriori* bulunmuştur. Ne olursa olsun eğer bunun ardında stratejik bir düşünce varsa, arzu edilen sonucun üretilmesinde başarılı olunur. Yönetici sınıf, halkı kontrol altında tutmak için eski dinî inançları kullanmak istemiştir ancak öyle bir şey olmuştur ki, insanlar bu eski inançlardan kurtulmuş ve yenilerine başvurur hâle gelmişlerdir. Özellikle de sosyalist inanca göre, burjuva sadece kendi sınıfı içinde başarılıdır. Düşman askerlerini kolaylıkla yenmek için onları hipnotize etmek isteyen generali ele alalım. Bütün hazırlıklara rağmen tek bir düşman askeri bile hipnotize olmaz fakat bunun yerine kendi askerleri hipnotize olur. Ve düşman için daha kolay bir av hâline gelirler. Bilinçli olduğu takdirde burjuvanın başarısı sadece dinin eski şekilleriyle değil, yeni şekilleriyle de ilgilidir.[53]

---

[53] Le Bon tarafından bu çok iyi ifade edilmiştir: "Sosyalizm şimdiki şekliyle bir doktrinden çok zihinsel bir durumdur. Onu bu kadar tehlikeli kılan, halkın ruhunda meydana gelen, hâlâ çok zayıf olan değ-

Paris'in *Ekonomi Politik Topluluğu* Fransa'da yeşilaycıların insanlar üzerinde çok küçük bir etki bıraktıklarını veya onları hiç etkilemediklerini, sadece boş zamanı olan mutlu azınlık üzerinde etkili olduklarını saptamıştır. Suistimal önceki gibi devam eder ve onlara göre içkinin orta derecede veya daha nadir kullanımı uygundur. Bu yüksek sınıfların asketizmi onları sadece biraz daha kansız, biraz daha sefil ve kendini savunmaya daha az yetenekli yapmasıyla sonuçlanır. Et yemeyen, şarap içmeyen ve güzel bir kadın gördüklerinde alçak gönüllülükle gözlerini indiren birinden ne beklersiniz? Gidip Tibet'te keşiş olabilirler fakat savaşamaz ve hayat mücadelesini kazanamazlar.

Birçok burjuvaya karşın sosyalistlerin çalışmaları, öznel olarak "dünya barışı", "sosyal iyilik", "sosyal adalet" ve diğer "sosyal" unsurları temin etme yönündeki eylem şekillerine girmektedir. Sosyalizm gelişmiştir ve neredeyse yalnızca burjuvanın uğraşları ve çabaları sonucu güçlenmiştir. Kaçınılmaz bir şekilde felâketlerine yol açacak bir şeyi başarmayı akıllarına koyduklarını görmek, Dante'nin Filippo Argenti tarifini akla getirir.

Lo fiorentino spirito bizarro
In sé medesmo si volgea coi denti

Eğer bu burjuvalar gayretlerinin kesin bir şekilde nerede son bulması gerektiğinden tamamıyla haberdar olsalardı kahraman veya şehit olurlardı fakat kendi felâketleri peşinde koştukları için onlar sadece budaladırlar.

Dinî duyguların ikincil belirtilerine gelince, insanlar şu an sadece bilimsel düşünceyle hareket ettiklerine inanırlar. Bu yüzden böyle durumlarda gerçek fenomenler öznel olarak çarpıtılmış bir şekil alır.

şiklikler değil, egemen sınıfların ruhunda yapılmış köklü değişimlerdir" (*A.g.e.*, s. 461).

Bu insanların zihin durumlarını anlamak için ekonomik bir kriz anında neler olabileceğini dikkate almalıyız. Bir trend yükseldiğinde bütün argümanlar kârlı bir yatırımın rahatlıkla kabul göreceğini kanıtlamak için öne sürülür. Oysa düşüş trendi sırasında aynı argümanlar kesinlikle reddedilir. Bunu çok iyi anlayan yatırımcılar, olayı pazarın iyi huylu veya kötü huylu olduğunu söyleyerek ifade ederler. Bir trendin düşüşü sırasında yatırım yapmayı reddeden bir kişi, günlük ekonomi haberlerinden gelen binlerce küçük etkinin altında kaldığının farkında olmaksızın kendine özgü geçerli bir sebebin ona yol gösterdiğine inanır. Daha sonra yükselen bir trend sırasında borsadaki aynı hisselere –daha iyi bir başarı şansı önermese de– para yatıracak, sadece belli nedenlerin oluşturduğu yolu yeniden izlediğini düşünecektir. Ama yine bu güvensizlikten güven ortamına geçişin kendi etrafındaki atmosfer tarafından yaratılan duygulara bağlı olduğu gerçeğinden habersiz olacaktır.

Halkın çoğu borsada piyasa yükselirken alış, düşerken de satış yapmaktadır. İş çevrelerindeki büyük deneyimleri dolayısıyla finansçılar akıllarını daha çok kullanırlar. Bu finansçılar bazen duygularıyla yönlendirilmeye izin verseler de sonuç olarak tam tersini yaparlar ve bu durum kârlarının ana kaynağıdır. Bir yükseliş trendine girdiğinde bütün argümanlar bu yükselişin doyurucu bir güçle devam edeceğine ilişkin argümanlardır. Her şeye rağmen siz bir kişiye fiyatların belirsiz bir şekilde artmasının devam edemeyeceğini söylemeyi denediğinizde, o sizi dinlemeyecektir. Diğer yandan bir düşüş trendi sırasında bütün argümanlar size her şeyin kötüye gideceği ve hisselerin fiyatlarının düşeceği inancını kabul ettirmeye çalışır. Azalan canlılığı arttırmak için bütün çabalar boşunadır.

Benzer olgular ahlâkî ve dinî krizlerde de gözlemlenebilir: Fanatik bir alkol düşmanı, bilimsel sebeplerin rehberliğiyle hareket ettiğine inanır. Fakat fark etmediği nokta şudur; bugün çok inandırıcı görünen bu argümanlar genel kuşku çağında

karşısına çıksaydı bu argümanların hiçbir önemi olmayacaktı ve bunlar bir an bile göz önüne alınmaya değmeyeceklerdi.

Bu olguların bir çok sebebi vardır: Olayın içinde hem büyük bir sınırlama vardır, hem de öznel ve nesnel nedenler de rol oynamaktadır. Bu konu üzerinde durmanın yeri burası değildir, nedenleri ne olursa olsun bu olguları gün ışığına çıkarmak yeterlidir.

Şu an var olan seçkinin düşüşü ve yenisinin yükselişi olgusu insanın düşünce dünyasına farklı bir kılıkta görünür. Böyle bir durumda öznel ve nesnel bakış birbirinden tamamen ayrılır.

Biz zaten bu farklılıkların bir kısmından söz etmiştik. Birçok "hümanist", iyi niyetle kendilerini fedakârlık duygularının güçlendirilmesine adadıklarını düşünürler. Fakat yaptıkları şeyle yeni seçkinin egoizminin zaferini hızlandırmaya yardımcı olduklarını bilmezler. A ve B'nin egoizmi arasında bir mücadele vardır; neden birinin diğerine göre daha fazla tutulduğu özgecilikle açıklanır; şöyle nedenlendirilir. Eğer *A* özgeci (altruistik) olsaydı *B*'ye bir şeyler verirdi." Tabiî ki bu önerme, Eğer *B* de *özgeci* olsaydı *A*'nın özgeciliğini kabul etmezdi gerçeği bir yana, tam tersine de çevrilebilir. Birçok hijyenci, teorileri konusunda tamamıyla ikna olmuşlardır ve sadece insan ırkının iyiliği peşinde koştuklarına inanırlar. Çoğu insan bunu ahlâkî soyutlamalar için yaptıklarına ikna edilmiştir. Fakat kendi sınıflarına ihanet ettiklerini ve zafer kazandıktan sonra mevcut durumdakilerden ahlâkî olarak daha iyi olmayacak yeni seçkinin zaferinin tarafını tuttuklarını en ufak derecede tahmin etmezler.

Öznel ve nesnel fenomen arasındaki karşıtlık, Dreyfus *olayı* ile ilgili olarak Fransa'da açıkça görülebilir. Öznel fenomenle ilişkili biri, düşüncelerini genelde ifade ettiği şekliyle ortaya koyduğunda, anti-semitist ve ırkçı önyargılarla mağdur edilenlerin, suçsuz bir adamın kanuna aykırı bir şekilde suçlu bulunmasıyla ilgili olarak, adalet için şiddetli bir mücadele verdiklerini söyleyecektir. Bu kelimelerin başka hiçbir şey gizlemeyeceğine ve nesnel fenomenin tam olarak tanımlanandan çok az

farklı olduğuna ya da hiç farklı olmadığına inanan bu kişi, Bizans İmparatorluğu'nun kanlı savaşlarının tek ve yegâne nedeninin politik rekabet için bir paravan olma faktörü değil, teolojik kurnazlık olduğunu zannedebilir.

Elbette gerçek tamamen farklıdır. Dreyfus *olayı* şimdiki ve gelecekteki seçkinler arasındaki tartışmalarda geçen bir epizottur sadece. Mevcut seçkinlerin çok büyük olmayan bir kısmı özellikle 1850-1870 yılları arasında özgürlüğe, akla ve sağduyuya bel bağlamayı denediler. Fakat bu kişiler insanların akılla değil duygularıyla idare edildiklerini keşfettikleri için şimdi yanlışlarını anlamışlardır. Bu yüzden mümkün olan tek seçim biraz duygusallık veya dinselliğe başvurmaktır. Bu yüzden burjuva azınlığı, bilinçli veya bilinçsizce hep benzer şeyleri düşünen çoğunluğa daha çok yaklaşmıştır.

İstilâcı sosyalist dine ne kadar karşı çıkılabilirdi? Fransa'daki yüksek sınıfların aralarında tercih edeceği çok fazla seçenekleri yoktu. Eski dinî şekilleri güçlendirmeye, canlandırmaya çalışıyorlardı. Bilhassa Katolik olanını... Sosyalizm karşıtlığının ifadesi olan büyük nefreti kendileri için avantaja dönüştürmeye çalıştılar, böylece anti-semitizmin yükselişine ivme kazandırdılar ve nihâyetinde milliyetçilik kisvesi altında yeni bir dine sahip oldular. Milliyetçiliğin avantajı orduyu kışkırtmada kullanışlı olmasıdır. Şuna dikkat edilmelidir: Ben böyle bir planın önceden tasarlanıp kasıtlı olarak uygulandığını imâ dahi etmiyorum. Aslında gerçekler, bu planı izleyenlerin çoğunun, farkında olmadan kendilerini içinde buldukları koşulların baskısı altında bunu yaptıklarını kanıtlamaktadır. Belki herhangi bir kişi ya da daha kurnaz ve usta olan bir diğeri, hareketin ilerlediği yönü fark edebilir ama yoldaşlarının kör inançlarını zayıflatmamak amacıyla bundan söz etmemek için çok dikkat edecektir.

Dreyfus olayı patlak verdiğinde, milliyetçiler bunun kendilerine sunduğu avantajı çabuk fark etmişlerdir. Bu, ordunun dostluğunu kazanmak ve daha sonra da güç kullanmak için harika bir fırsattı. I. Napoléon, St. Helena'dayken Racine'in

Britannicus'unu okuttuğunda "prenslerin kararlarını en çok etkileyen şeyin gururlarının yaralanması olduğunu" sağduyuyla gözlemlemiştir. En tepedeki yönetici sınıfın kişiliğine yapılan saygısızlığı kendilerine yapılanlarla bir tutan milliyetçiler, böylece zeki bir yönteme başvurmuş oldular. Sonraları, planları kötülük amaçlı olmamıştır belki ama Félix Faure'in âni ölümünde büyük bir başarı sağlamış sağladıkları söylenebilir.

Nesnel fenomen sadece yukarıda bahsedilen iki seçkin arasındaki çatışmadır. Dreyfus vakası bitmiştir ya da bitmek üzeredir ama bu çatışma asla yatışmayacaktır. Bugün bu metinde yazıldığı üzere Waldeck-Rousseau kabinesinin performansı sayesinde sosyalistler zafer kazanmaktadır ancak yarın ne olacağını söylemek imkânsızdır. Savaşın kazananları ve kaybedenleri öngörülemez. Waldeck-Rousseau kabinesi kendi sınıfı konusunda, geçmişte Lafayette'in kendi sınıfıyla ilgili olarak oynadığı rolün aynısını oynuyor. Böyle habersiz müttefikler, eski seçkinleri yenmek isteyen yeni seçkinler için son derece değerlidirler.

15 Haziran 1900'de Châlon-Sur-Saône'deki grevle ilgili olaylar hakkında Fransız Parlamentosu'nda bir soruşturma vardı. Şiddet olaylarını bastırmak için –biraz geç kalınsa da– önlemler alan kabine, polis güçlerinin temsilcilerine yöneltilen ve şunların yazılı olduğu bir gündemi kabul etmiştir: "Hükümete güvenen komisyon, adlî inceleme sonucu saptanmış olan bütün sorumlulukları yerine getirmek amacıyla gündeme geçmiştir."

Bu gündem konusu, vekil Massabuau'nun içerisinde şunların söylendiği ilâvesiyle birlikte kabul edilmiştir: "Komisyon ve işçiyi aldatan kolektivist doktrinleri eleştirmek de gündemin içerisindedir." Bunu izleyen şey de bazı muhafazakâr vekillerin kabine aleyhine ve böylece görünüşe göre düzenin devamına karşı ve bazı sosyalist kolektivist vekillerin de kabine yanlısı ve böylece kolektivizme karşı oy kullanmalarıydı. Her ikisi de sosyalistlerin yaklaşan zaferlerini sağlamlaştırmaya doğru en etkili

şekilde hareket eden Waldeck-Rousseau kabinesi için geçerliydi. Büyük endüstrilerin başkanlarının çekimserliklerinden de söz etmeliyiz: A. Reille, de Solage, Schneider. Bu örnekler, mevcut olan seçkinlerin cesaret eksikliği konusunda söylediklerimizi doğrular. Onlar sosyalizmin ilk kurbanları olacaklardır ve gerçekten onlar daha şimdiden büyük eziyetler çekmeye başlamışlardır. Fakat bununla birlikte hükümetin onayını kaybetmesinler diye korkudan düşündüklerini açıkça söylemeye cesaret edemezler. Bu ayrıcalıklar onların sosyalistlerin ellerinde bu zamana kadar uğradıkları zararların bedelini ödeyen ayrıcalıklardır. Eğer İtalya'da sosyalizme az da olsa rehberlik eden bir hükümet olsaydı, sosyalistlerin lehine oy kullananlar denizcilik ikramiyelerinden, koruyucu vergilerden kâr sağlayanlar ve bugün sosyalistlerin karşısında en onurlu rakipleri olarak gösteriş yapanlar olacaktı. Bu cesur beyefendiler ayçiçekleri gibidirler: Kazanç sağlamayı umdukları tarafa yönelirler.

Öznel ve nesnel fenomen arasındaki kopukluk birçok yanılsama yaratır. Bu yüzden bu insanlar, tıpkı bazı insanların İncil'deki bilimsel hatalara işaret ederek Hıristiyanlıkla mücadele etmenin mümkün olduğuna inanmaları gibi, Marx'ın teorileriyle mücadele ederek sosyalizmle etkili bir şekilde savaşabileceklerini sanıyorlardı. Bugün bu hataların farkında olmayan az sayıda eğitimli insan vardır. Buna rağmen şu âna kadar Hıristiyanlığa ne kadar zarar gelmiştir? Hiç. Hıristiyanlık her zamankinden daha çok büyümektedir. Marx'ın değer teorisi geçerli değildir, en eğitimli Marxistlerin bazılarının değişik ve incelikle hazırlanmış yorumlarından sonra şimdi Marx'ın asla bir değer teorisi kurmaya niyeti olmadığını, bunu istemediğini söyleme noktasına vardıklarını gördük. Bütün bunlar sosyalist inancı ya çok az incitir ya da hiç incitmez. Sosyalistleri yaratan Marx'ın kitabı değildir, Marx'ın kitabını ünlü yapan sosyalistlerdir. XVIII. yüzyılın sonuna doğru kuşkuculuğu yaratan Voltaire'in çalışmaları değildi, Voltaire'in yazılarını ünlendiren kuşkuculuktur. Burada anlatılmak istenen şey, sadece fenomenin esas

görünüşünü tanımlamanın da bu forma eklenmesi gerektiği için önemli olduğudur. Fransa'nın yüksek sınıflarının duygularını ifade eden Voltaire ve Ansiklopedistler, bu duyguları yeni bir enerjiyle donattı. Benzer gözlem Marx'la ilgili olarak da yapılabilir.

Zamanımızda, yüksek sınıfların zayıflığı muhakkak hümanist duygular ve dindarlığın esas nedenidir. Fakat hümanist duygular sırayla etkisini gösterir ve daha büyük zayıflığın ve enerji eksikliğinin nedeni olur. Diğer yandan bu devrimci sosyalistlerin eylemlerinin modu, bu yorgun bedenlere biraz enerji aşılamak için en uygun olan moddur. Fransız burjuvazisine göre Jules Guesde kabinesi, Waldeck-Rousseau kabinesine göre daha az tehlikeli olurdu. Almanya'da Hıristiyan sosyalizmi, popüler sosyalizm için mükemmel bir çıraklık dönemi oluşturmaktaydı. Genel olarak söylediğimizde bugünkü seçkinlerin, yardımseverlerden, duygusallardan ve ahlâkçılardan oluşmuş bir kalabalıktan daha kötü düşmanları ve gelecek seçkinin de bu saydıklarımızdan daha iyi dostları yoktur.

Gelecekteki sosyal değişmeler konusunda daima bilinmeyen bir öge vardır: Uygar milletler arasında uzun savaşlara sebep olan değişmeler yaşanır. Bunlar muhtemelen bazı Avrupalı milletler üzerinde askerî bir diktatörlüğü empoze etme gibi sonuçlar doğururdu. Fakat böyle bir diktatörlük ile yeni seçkin arasındaki ilişki gözümüzden kaçmaktadır. Öznel fenomenin etkisiyle hükme varanlar, askerî bir diktatörlüğün sadece o andaki seçkinlere yarar sağlayacağı konusunda ikna olmuşlardır fakat çoğunlukla nesnel fenomenle ilgilenen biri böyle bir hipotezi kabul etmeden önce bu iddiaya büyük bir kuşkuyla yaklaşır.

Bütün bunları güvenli bir alanda ele almak epeyce güçtür. Nadiren nesnel biçimde tanımlanan bir seçkinin düşüşü ve diğerinin yükselişinin görkemli fenomeninin –biraz sisli de olsa– gözlerimizin önüne serildiğini fark etmemiz yeterli olsun. Şimdiye kadar geleceği örten sis perdesini yırtmak için yapılan boş girişimlerden sakınalım.

Dizin

A

A. Reille, 98
ABD, 8, 38, 40, 73
Adorno, Theodor W., 21, 24
Aesculapius, 33
Almanya, 38, 40, 56, 57, 59, 73, 82, 90, 99
Ansiklopedistler, 38, 99
apachectas, 32
Apollo, 28
apostollar, 42
Aristophanes, 26, 70
asketikler, 42, 46
Athena, 27
Atinalılar, 27, 28
Augustus, 26
Avanti, 46, 48, 84

B

Bebel, 57, 59
Bernard, Claude, 26
Bernstein, 55
Bismarck, Otto von, 42, 57, 82
Boccacio, 58
Britannicus, 97
Budizm, 40, 54, 87

C

Caio, 50
Carabinieri, 84
Châlon-Sur-Saône, 97
Château-Thierry, 64, 86
Clement, 30
Constantine, 29, 56, 57, 83

D

Dante, 57, 93
Darwinizm, 28
dayanışma, 41, 45, 51, 52, 59, 77
De Amicis, 55
de Solage, 98
Delphi, 27
demokrasi, 7, 48, 66, 84
Demoktratie und Kaisertum, 56
Depretis, 73, 74
Diljas, 21
Dominiken, 42
Dreyfus *olayı*, 95, 96

E

Engels, Friedrich, 55

F

Faure, Felix, 97
Faye, H., 51, 52
Fils, Dumas, 68
Finer, S. E., 10, 24
Floransa, 24, 66, 78
Fransa, 29, 34, 36, 38, 40, 48, 49, 56, 57, 61, 63, 64, 72, 73, 82, 83, 84, 90, 93, 95, 96, 99
Fransız Devrimi, 38, 40
Fransisken, 42

G

Galilei, 52, 53, 54, 56
Galliflet, 70
Genel Sosyoloji Dersleri, 10, 20
Good Templas tarikatı, 43

H

Hawthorne araştırmaları, 18
Hecate, 33
Herodot, 27, 29
Hıristiyanlık, 31, 38, 40, 54, 56, 58, 59, 98
Homans, George C., 11
Hugo, Victor, 68
Hutten, 88
hümanizm, 80

İ

İkinci Dünya Savaşı, 8
İngiltere, 40, 56, 76, 80, 81
İslâm, 40
İspanyollar, 32
İtalya, 7, 38, 47, 49, 57, 73, 74, 77, 82, 85, 89, 98

J

Jacobenler, 34
Jansenist, 46
Jevons, 30
Juglar, 30
Jules Guesde, 99

K

Katolik Bilimsel Kongresi, 52
Katolikler, 91
Kopernik, 52

L

Lafayette, 97
Laplace, 52
Le Bon, 69, 89, 92
Liebknecht, 57, 59
Lucian, 33, 47, 61

M

Mannheim, 22
Mansion, 52, 54
Marx, Karl, 13, 19, 41, 56, 57, 98
Maury, 32, 33
McClelland, 21, 24
Meryem Ceres, 32
Mesih (İsa), 36, 54, 55, 85, 91, 92
Michels, 19
Milan, 24, 78
Millerand, 56, 69, 70, 83
milliyetçilik, 34, 40, 96
Mills, C. Wright, 18, 24
Mistisizm, 48
Mithra kültü, 31, 42
Montanistler, 46

Montesquieu, 34
Mosca, 19, 24
Mussolini, Benito, 7

N

Napoléon, 42, 65, 96
Neron, 61, 75
Notarbortolo, 77
Nuh, 51

O

okültizm, 47
Ortaçağ, 46
Ortodoks Kilisesi, 46
Otoriteryan Kişilik, 21

P

Pachacmac, 32
Panama Kanalı, 84
Pantaleoni, 35
para bellum, 37
Pareto, Wilfredo, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24
Parsons, Talcott, 18, 24
patriciler, 35
Pers, 27
Peygamber Alexander, 33, 47
Protestan Reform, 47, 54
Protestanlar, 91
Ptolemy (Batlamyus), 53, 54

R

Racine, 96
Reform, 40, 47, 88
Renan, Ernest, 31, 42, 56, 63
Roma, 31, 35, 37, 56, 61, 62, 63, 64, 67, 76, 88
Romalılar, 47, 61
Rousiers, Paul De, 80, 81, 85, 86
Rousseau, Jean-Jacques, 72, 97, 99
Rönesans, 47

S

Salamis, 27, 29
Santa Lucia, 33
Saturday Review, 8
Schneider, 98
Sefiller, 68
sembolizm, 48
Seneca, 31, 72
Sezar, 26, 61
si vis pacem, 37
Sibilli, 88
Sicilya, 32
Sickingen, 88
Simmel, Georg, 21
Socrates, 42
Sorel, Albert, 19, 22
Sosyal ve Kültürel Dinamikler, 20
sosyalizm, 56, 58, 69, 92, 93, 96, 99
Spencer, Herbert, 30
St. Paul, 31

Ş

şovenlik, 40

T

Themistocles, 28, 29
Tibet, 87, 93

Tizio, 49, 59
Tocqueville, Alexis de, 38
Toplumsal Eylemin Yapısı, 18
Toplumsal Hareketlilik, 20
Trajan, 75
Tritogenia, 27
Turin, 78

V

Venüs, 32
Voltaire, 38, 98

W

Waldeck-Rousseau kabinesi, 56, 97, 98, 99
Weber, Max, 12, 22

Y

Yahuda, 35

Z

Zeus, 27

Machiavelli'den bu yana, siyasetin doğası zayıflarla güçlülerin mücadelesi şeklinde tasvir edilmiştir. Bu sefer bir başka ünlü İtalyan, iktisatçı ve sosyolog Vilfredo Pareto, XX. yüzyılın başındaki bu mücadeleyi anlatıyor. Pareto'ya göre insanlık tarihi, seçkinlerin durmadan devam eden yer değiştirme tarihidir: Biri yükselirken diğeri alçalır. Kısa aralıklar dışında insanlar her zaman bir seçkin (elite) azınlık tarafından yönetilmişlerdir. Pareto, seçkin (kelimesini İt.aristocrazia) en güçlü, en enerjik ve kötülük kadar iyiliğe de yeteneği olan anlamında kullanır.

"Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü" adlı bu uzun deneme ekonometriden sosyolojiye dev bir adım atar. Bu kitap Pareto'nun siyaset sosyolojisinin önsözü olarak da okunabilir. Pareto, ileride bu düşünceler sayesinde büyük ün sağlamıştır.

Seçkinlerin iktidara gelinceye kadar kullandıkları yöntemler birbirini anımsatır. Tüm seçkinler benzer davranış kalıplarını sergilerler. Ve tarih birçok kez tanıklık etmiştir ki, başta zayıf ve yoksulların yanında yer alan seçkin gruplar, zafere ulaştıklarında artık başa dönme şansını ebediyyen kaybetmişlerdir.

920804
AGS
804 AGS

ISBN 975871714-6
9 789758 717149